

Historická penologie

VYDÁVÁ VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČR – AKADEMIE VS ČR

1/2023, ročník XXI

KABINET DOKUMENTACE A HISTORIE VS ČR V LETECH 1992 AŽ 2022

NOVOROZENCI V PANKRÁCKÉ VĚZNICI V LETECH 1930 AŽ 1962

DELIMITACE A FEDERALIZACE VĚZEŇSTVÍ V ROCE 1968

ZAŘAZOVÁNÍ DO TÁBORŮ NUCENÝCH PRACÍ

Z ÍRANU NA PANKRÁC – JAROSLAV KLABÍK A III. ODBOJ

Historická penologie – vychází pololetně

Vydává: Akademie Vězeňské služby ČR,
Máchova 200,471 27 Stráž pod Ralskem

Šéfredaktor: PhDr. Ondřej Hladík

Redakční rada: PhDr. Aleš Kýr, Alena Kafková

Poštovní adresa redakce:
Kabinet dokumentace a historie VS ČR,
Soudní 1a, 140 67 Praha 4

email: ohladik@grvs.justice.cz

Náklad: 150 výtisků

ISSN: 2533-803X (Print), 2533-8048 (Online)

Evidenční číslo: MK ČR E 22732

Tisk: VS Tisk PRAHA-PANKRÁC,
Soudní 988/1, 140 57 Praha 4

Obálka: Pracovníci KDH VS ČR v roce 2003.
Zleva: Eduard Vacek, Alena Kafková, Aleš Kýr,
Ondřej Hladík (foto: KDH)

Aleš KÝR, Kabinet dokumentace a historie VS ČR v letech 1992 až 2022	2
Aleš KÝR – Jiří LÍNEK, Novorozenci v pankrácké věznici v letech 1930 až 1962	12
Ondřej HLADÍK, Delimitace a federalizace vězeňství v roce 1968	21
Ondřej HLADÍK, Zařazování do táborů nucených prací	49
Ondřej HLADÍK, Z Íránu na Pankrác – Jaroslav Klabík a III. odboj	61

KABINET DOKUMENTACE A HISTORIE VS ČR V LETECH 1992 AŽ 2022

Aleš KÝR

Charakteristika pracoviště

Kabinet dokumentace a historie VS ČR (Kabinet) byl zřízen v roce 1992 jako odborné pracoviště sekretariátu ředitele Sboru nápravné výchovy (SNV) za účelem přehodnocení vývoje českého vězeňství, zejména v letech 1939 až 1989, k vyrovnání se s totalitní minulostí a trvalému poučení o negativních a pozitivních zkušenostech ve vězeňství pro přítomnost i budoucnost.

Od roku 2000 se stal organizační součástí Institutu vzdělávání (IV) VS ČR se sídlem ve Stráži pod Ralskem jako detašované pracoviště v Praze. Kabinet měl postavení samostatného referátu přímo podřízeného řediteli IV VS a od roku 2006 náměstkovi ředitele IV VS pro vědeckovýzkumnou činnost a vysokoškolská studia. V letech 2007 až 2008 byl Kabinet s Archivem VS ve Skutči přechodně začleněn do oddělení vědeckovýzkumné činnosti IV VS. V pozdějších letech byl opět přímo podřízen řediteli IV VS. V souvislosti s povýšením IV VS na Akademii VS ČR v roce 2013 je Kabinet přímo řízen jejím ředitelem.

Sídlem Kabinetu v letech 1992 až 2000 byla budova Generálního ředitelství VS ČR, od roku 2000 objekt ve Vazební věznici Praha Pankrác a od roku 2003 jednopatrová budova v areálu Na Veselí 51, náležející do správy Vazební věznice Praha Pankrác. V roce 2007 byl Kabinet přemístěn do přízemního objektu, sousedícího s výstrojní službou odboru logistiky Generálního ředitelství VS ČR.

Zakládajícím pracovníkem Kabinetu byl doc. RNDr. Jan Uhlík, CSc., v roce 1992 a na jeho činnost navázal PhDr. Aleš Kýr, který se roku 2000 stal vedoucím tohoto pracoviště. Řídí odborné pracovníky: PhDr. Ondřeje Hladíka – dokumentátora, Alenu Kafkovou – kurátorku mobiliárních a sbírkových fondů a do roku 2008 řídil též Eduarda Vacka – redaktora odborného časopisu *Historická penologie*. Později byla redakční práce zahrnuta do činnosti dokumentátora. Vedoucí Kabinetu též metodicky řídí určené pracovníky ve vazebních věznicích a věznicích, kteří byli příslušnými řediteli pověřeni ke spolupráci při vyhledávání, soustřeďování, evidování a využívání historicky významných materiálů.

Ve smyslu příslušných nařízení generálního ředitele VS ČR provádějí pracovníci Kabinetu badatelskou činnost k dokumentaci minulosti českého vězeňství a její výsledky publikují v odborných článcích a monografiích, zejména v časopisu *Historická penologie*. Vedoucí Kabinetu s dokumentátorem konají přednášky se zaměřením na tradice, deformace a reformy českého vězeňství, především pro příslušníky a zaměstnance VS ČR a pracovníky rezortu justice. Zajišťují též podávání informací o minulosti českého vězeňství do roku 1993 pro potřebu státní a veřejné správy, vědeckých, pedagogických a kulturních institucí a soukromých žadatelů, zpravidla studujících. V letech 2003 až 2006 vyřizoval dokumentátor žádosti oprávněných osob ve smyslu zákona č.107/2002 Sb., kterým se mění zákon č.140/1996 Sb., o zpřístupnění svazků, vzniklých činnostmi bývalé StB

a některé další zákony, pokud se jednalo o informace související s činností bývalé vnitřní ochrany SNV. Kurátorka sbírkových s mobiliárních fondů vyhledává, třídí a eviduje historicky významné materiály ve VS ČR, pečuje o depozitář a připravuje tematické výstavy dokumentů a sbírkových předmětů. Spravuje historickou expozici o zacházení s vězni na území ČR v Památníku Pankrác, která je určena ke vzdělávacím a pietním účelům. V neposlední řadě dohlíží na stav trvalých historických expozic ve věznicích Valdice, Mírov a Plzeň a vyřizuje zapůjčování sbírkových předmětů pro výstavní účely.

Pracoviště Kabinetu dokumentace na historii VS ČR v ulici Na Veselí (foto: KDH)

K plnění svěřených úkolů Kabinet úzce spolupracuje s archivem VS ČR, archivem Sboru vězeňské a justiční stráže SR v Leopoldově, Archivem bezpečnostních složek Praha a Brno Kanice, Národním archivem Praha, Vojenským historickým archivem v Praze a dalšími archivy. Dále spolupracuje s Muzeem Policie ČR, dalšími muzei a památníky v ČR i zahraničí a organizacemi bývalých politických vězňů. V oblasti historie soudnictví a vězeňství spolupracuje též s Ústavem pro soudobé dějiny AV, Ústavem pro studium totalitních režimů v Praze, ÚDV Policie ČR, Slezským ústavem SZM v Opavě, případně s dalšími vědeckovýzkumnými institucemi. K poučení z minulosti českého vězeňství spolupracuje s Justiční akademií v Kroměříži, Policejní akademií v Praze, případně s dalšími vysokými, vyššími a středními odbornými školami v ČR a zahraničí. Poskytuje odborné poradenství k minulosti českého vězeňství včetně reálií pro film, televizi a rozhlas. V letech 2009 až 2019 se pracovníci PhDr. A. Kýr a A. Kafková

podíleli v rámci mezinárodního projektu Mene Tekel na přípravě divadelních rekonstrukcí politických soudních procesů z 50. let 20. století, ve kterých vystupovali posluchači Právnické fakulty UK.

Úprava činnosti

- v letech 1992-2000: Rozkaz ředitele SNV č. 26/1992, o zřízení a činnosti Kabinetu dokumentace a historie Sboru nápravné výchovy ČR,
- od roku 2000: Nařízení generálního ředitele VS ČR č.43/2000, o zřízení a činnosti Kabinetu dokumentace a historie VS ČR,
- od roku 2002: Nařízení generálního ředitele č. 42/2002, kterým se mění NGŘ č. 43/2000, o zřízení a činnosti Kabinetu dokumentace a historie VS ČR,
- od roku 2022: Nařízení generálního ředitele č. 1/2022, o zřízení a činnosti Kabinetu dokumentace a historie VS ČR.

Výsledky činnosti

Projekty

1. Vývoj vězeňství na území hl. města Prahy do roku 1945 (1992-1995),
2. Osobnost a odkaz vězeňského kaplana a reformátora F. J. Řezáče (J. Uhlík, 1995-1997),
3. Činnost trestních ústavů Valdice, Mírov a věznice Opava do roku 1939 (J. Uhlík 1996-1998),
4. Retribuční vězni a české vězeňství v letech 1945-1955. (A. Kýr, A. Kafková spolupráce se Slezským ústavem Slezského zemského muzea v Opavě, 1999-2002),
5. Zaniklé vězeňské hřbitovy v Praze (A. Kafková, 2003-2004),
6. Oběti porevolučních událostí v severočeském pohraničí v letech 1945-1946 (A. Kýr, A. Kafková, E. Vacek, 2005-2006),
7. Přehled pramenů k dějinám vězeňství po roce 1850 ve státních okresních archívech v Čechách, na Moravě a ve Slezsku (O. Hladík, 2004-2014),
8. Ukládání a výkon trestu mladých pachatelů v 16.-20. století (A. Kýr, 2007),

9. Ukládání a výkon dlouhodobých, výjimečných a doživotních trestů v letech 1852-1939 (A. Kýr, 2008),
10. Kriminalita, právo a vězeňství v předbělohorské Praze (O. Hladík, 2008-2010),
11. Justiční statky, vězni a zemědělství v letech 1945-1952. (O. Hladík, spolupráce s Národním zemědělským muzeem v Praze, 2008-2012),
12. Odborné vzdělávání vězeňského personálu v letech 1948-2010 (A. Kýr, A. Kafková, 2010),
13. Identifikace uren popravených a zemřelých vězňů ve výkonu trestu odnětí svobody, uložených na hřbitově v Praze Motole (A. Kýr, A. Kafková, spolupráce s Národním archivem v Praze, ÚDV Policie ČR a Dokumentačním střediskem KPV, 2010-2012),
14. Organizace a řízení vězeňství v českých zemích v letech 1865-1992 (A. Kafková, 2010-2021),
15. Identifikace ostatků popravených a zemřelých vězňů ve výkonu vazby a trestu odnětí svobody, uložených na hřbitově v Praze-Ďáblicích (A. Kýr, A. Kafková, spolupráce s Národním archivem v Praze a Sdružením bývalých politických vězňů, 2013-2015),
16. Gustav Jelínek (1838-1931), život evangelického faráře, seniora a vězeňského duchovního správce (O. Hladík, 2016),
17. Soupis zemřelých polských vězňů na Mírově, uložených na místním vězeňském hřbitově v letech 1943-1945. (A. Kafková, spolupráce s Národním archivem v Praze, Státním oblastním archivem v Opavě – pobočka Olomouc a Městským úřadem v Mohelnici, 2016-2018),
18. Osudy zemřelých osob ve výkonu vazby a trestu odnětí svobody v pankrácké věznici v letech 1948-1965 (O. Hladík, 2016-2019),
19. Biografický slovník náčelníků nápravně výchovných ústavů a věznic ČSR a SSR v letech 1970-1989 (O. Hladík, 2017-2020),
20. Identifikace českých vězňů, zemřelých v nacistické káznici Wohlau v letech 1939-1945 (A. Kýr, spolupráce s polskou věznici ve Wolowie, 2017-2018),

21. Identifikace míst uložení nevydaných ostatků popravených a zemřelých vězňů ve věznicích v Praze a Brně a trestních ústavech ve Valdicích, Plzni a na Mírově v letech 1948-1965 (A. Kýr, A. Kafková, spolupráce s Národním archivem v Praze, 2017-2021).

Výstavy

- Člověk za mřížemi – vývoj českého vězeňství (dočasná, Muzeum Kroměřížska, 1994),
- Vývoj zacházení s vězni na území ČR (stálá, Památník Pankrác, 1995-1996),
- Ústavy pro mladistvé provinilce na území Čech, Moravy a Slezska (dočasná, Muzeum Kroměřížska, 1996),
- František Josef Řezáč – reformátor vězeňství a školství 19. století (dočasná, Justiční akademie v Kroměříži, 1998),
- Tradice mezinárodních konferencí o vězeňství v Kroměříži (dočasná, Dům kultury v Kroměříži, 2002),
- Politické procesy 50. let a případ Rudolfa Slánského (dočasná, Zotavovna VS ČR v Praze, 2003),
- Historické kapitoly z vězeňského stravování (dočasná, Muzeum v Č. Budějovicích, 2003),
- Justiční palác v proměnách času (stálá, Vrchní soud Praha, 2004),
- Kresby obětí totalitní moci v letech 1943-1944 a 1949-1959 (dočasná, Památník Pankrác, 2004),
- Prezentace pracovišť Institutu vzdělávání VS ČR (stálá, Institut vzdělávání VS ČR ve Stráži pod Ralskem, 2005),
- Únor 1948 a případ R. Slánského (dočasná, Městský úřad Praha 4, 2005),
- Pražské povstání 1945 v Praze 4 (dočasná, Městský úřad Praha 4, 2005),
- Nepovolené předměty ve vazebních věznicích a věznicích (dočasná, Zotavovna VS ČR Tužín, 2005),
- Výstavba školského areálu VS ČR (stálá Institut vzdělávání VS ČR ve Stráži pod Ralskem, 2006),
- Nepovolené předměty vězňů ve vazebních věznicích a věznicích (dočasná, Věznice Liberec, 2006),
- Historické poutací prostředky ve vězeňství (dočasná, Zotavovna VS ČR Šlovice, 2006),
- 150. výročí zřízení valdické trestnice (dočasná, Muzeum v Jičíně, 2007),
- Historická expozice Věznice Valdice (stálá, Věznice Valdice, 2008),
- Historická expozice Věznice Mírov (stálá, Věznice Mírov, 2008),
- 150. výročí zřízení pankrácké věznice (dočasná, Zotavovna VS ČR Praha, 2009),
- Výstava dobových fotografií k 20. výročí zřízení Zotavovny Praha (dočasná, Praha, Na Květnici 10, 2009),

- Statická prezentace historie českého vězeňství v rámci Dnů NATO (dočasná, Ostrava – Mošnov, 2011),
- Historie Věznice Plzeň v letech 1878 – 1994 (trvalá, Věznice Plzeň, 2012),
- Statická prezentace historie českého vězeňství v rámci Dnů NATO (dočasná, Ostrava – Mošnov, 2012),
- Morální odkaz Vojtěchy Hasmandové, generální představené boromejek a politické vězeňkyně po roce 1948 (dočasná, Památník Pankrác, 2013),
- Z minulosti do přítomnosti českého vězeňství (dočasná, galerie Jazzové sekce v Praze, 2014),
- 150. výročí zřízení ženské trestnice v Řepích (dočasná, galerie Jazzové sekce v Praze, 2015),
- Potrestání nacistických zločinců a kolaborantů (stálá, Zločin a trest 1939-1947, část č. 5, Památník národního útlaku a odboje Panenské Břežany, 2016),
- Odkaz Františka Josefa Řezáče nejen českému vězeňství (stálá, Akademie VS ČR ve Stráži p. Ralskem, 2016),
- Když se pravda měnila v krev – vyšetřovací věznice StB v letech 1946-1956 (dočasná, Muzeum Policie ČR, 2017),
- Vývoj zacházení s vězni na území ČR do roku 1993 (inovace stálé expozice v Památníku Pankrác, 2018-2019),
- Příslušníci 311. perutě RAF věznění v letech 1948 – 1968 (stálá, Rytíři nebes – 311. československá peruť RAF, Muzeum exilu a RAF v Brně, 2020),
- Příslušníci 310. perutě RAF mezi politickými vězni po roce 1948 (stálá, Rytíři nebes – 310. československá stíhací peruť RAF, Muzeum exilu a RAF v Brně, 2021),
- Trestní stíhání a věznění příslušníků 312. perutě RAF po roce 1948 (stálá, Muzeum exilu a RAF v Brně, 2022),

Časopis

Odborný časopis *Historická penologie* vychází od roku 2003 a ve 20 ročnících vyšlo celkem 48 čísel s 10 přílohami. V letech 2003-2015 vycházely ročně 1 až 3 čísla, od roku 2016 vychází ročně 2 čísla. V roce 2017 Národní technická knihovna přidělila časopisu vydavatelský kód ISSN 2533-803X pro tisk a ISSN 2533-8048 pro webové stránky. Vyšlá čísla časopisu jsou k dispozici na internetové stránce: <https://www.vscr.cz/sekce/historicka-penologie>. Vedle časopisu *Historická penologie* byly publikovány články v časopisu *České vězeňství* a dalších odborných časopisech a sbornících z konferencí.

Publikační činnost (mimo časopis *Historická penologie*)

- Ondřej HLADÍK, *Heraldické památky hradu Mírova*, in: *Genealogické a heraldické listy*, č. 4/2003, Praha 2003.
- Ondřej HLADÍK, *Mezinárodní kongres pro trestní právo a vězeňství v Praze*, in: *Historický obzor*, č. 1 a 2/2006, roč. 17, Praha 2006.
- Ondřej HLADÍK, *Vznik ústavu pro mladistvé provinilce a choré vězně ve Valdicích*, in: *Valdická kartouza 1627-1857-2007, fenomén věznice, část II., historie věznice (1857-2007)*, Jičín 2008.
- Ondřej HLADÍK, *Justiční statky – pozapomenutá kapitola českého vězeňství*, in: *České, slovenské a československé dějiny 20. století, část IV.*, Hradec Králové 2009.
- Ondřej HLADÍK, *Koně jako součást hospodářské pomoci UNRRA*, in: *Prameny a studie Národního zemědělského muzea*, č. 43/2009, Praha 2009.
- Ondřej HLADÍK, *Vězeňské stravování do roku 1938 – od hladovění k ústavní kuchyni*, in: *Prameny a studie Národního zemědělského muzea*, Praha 2010.
- Ondřej HLADÍK, *"...co sme my stavu rytířského", šlechtické soudní spory na Novém Městě pražském*, in: *Dějiny a současnost*, č. 10/2010, Praha 2010.
- Ondřej HLADÍK, *Justiční statek Mlékojedy 1946-1952*, in: *Poohří 1: sídla – správa – společnost*, Louny 2010.
- Ondřej HLADÍK, *Kriminalita v rudolfínské Praze*, Červený Kostelec 2011.
- Ondřej HLADÍK, *Hospodářská pomoc UNRRA na příkladu budování justičních statků*, in: *Veronika Středová, Jiří Štěpán (eds.), České, slovenské a československé dějiny 20. století, část V.*, Hradec Králové 2011.
- Ondřej HLADÍK, *UNRRA in Czechoslovakia - the relief in the postwar reform of the prison service*, in: *Prager wirtschafts- und sozialhistorische Mitteilungen*, sv. 16/2012, Praha 2012.
- Ondřej HLADÍK, *Hrad Loket - přeměna okresní soudní věznice v památkový objekt*, in: *Poohří 2: památky a společnost*, Žatec 2012.
- Ondřej HLADÍK, *Justiční statek Chvalovice – vězeňská práce v zemědělství*, in: *Sborník Státního okresního archivu Znojmo*, sv. 26/2011, Brno 2012.
- Ondřej HLADÍK – Šárka STEINOVÁ, *Justiční statky – vězni a zemědělství*, Praha 2012.
- Ondřej HLADÍK, *Poúnorové perzekuce příslušníků SVS*, Sylva Sklenářová (ed.), in: *České, slovenské a československé dějiny 20. století VI.*, Hradec Králové 2012.
- Ondřej HLADÍK, *Československé vězeňství a penologický výzkum v 70. letech 20. století*, in: *Tomáš Hradecký, Pavel Horák (eds.), České, slovenské a československé dějiny 20. století, část VII.*, Hradec Králové 2012.
- Ondřej HLADÍK, *Rezortní politické procesy na příkladu tzv. Borské vzpoury*, in: *Tomáš Hradecký, Pavel Horák (eds.), České, slovenské a československé dějiny 20. století, část VIII.*, Hradec Králové 2013.
- Ondřej HLADÍK, *Poohří, region věznic a pracovních táborů*, in: *Poohří 3, Ohře – spojnice lidí a osudů*, Kadaň 2013
- Ondřej HLADÍK, *Vězeňství a poválečná konfiskace zemědělských usedlostí*, in: *Jiří Rokoský, Libor Svoboda (eds.), Kolektivizace v Československu*, Praha 2013.

Ondřej HLADÍK, *František Vacek – krátká kariéra agenta chodce*, in: Paměť a dějiny, č. 1/2013, roč. 7, Praha 2013.

Ondřej HLADÍK, *Útěky z věznice okresního soudu v Jeseníku po 2. světové válce*, in: Jesenicko, vlastivědný sborník, Jeseník 2014.

Ondřej HLADÍK, *Rok 1953 jako vrchol sovětizace vězeňství*, in: Jiří Petráš, Libor Svoboda (eds.), *Osm let po válce – rok 1953 v Československu*, Praha 2014.

Ondřej HLADÍK, *Formation of the Advanced School of the National Security Corps and the Department of Penology in the 1980s*, in: Prager wirtschafts- und sozialhistorische Mitteilungen, č. 2/2014, roč. 20, Praha 2014.

Ondřej HLADÍK, *Začalo to v Klenčí, činnost skupiny Josefa Kozlíka a Jaroslava Peteříka*, in: Třetí odboj na Klatovsku a Domažlicku, Klatovy 2015.

Ondřej HLADÍK, *Zrušení věznic okresních soudů 1954-1957*, in: Jiří Petráš, Libor Svoboda (eds.) *Československo v letech 1954-1962*, Praha 2015.

Ondřej HLADÍK, *Nedaleko Křivoklátu..., případ Chaloupecký a spol.* in: Paměť a dějiny, č. 2/2015, roč. 9, Praha 2015.

Ondřej HLADÍK, *Perzekuce farářů Českobratrské církve evangelické po únoru 1948 v severozápadních Čechách*, in: Poohří 5, církve a společnost, Louny 2015.

Ondřej HLADÍK, *Georgios Papanikas - Řek, kterého nechala StB zmizet*, in: Paměť a dějiny, č. 3/2016, roč. 10, Praha 2016.

Ondřej HLADÍK, *Dvojí život poslance Aloise Jaroše*, in: Paměť a dějiny, č. 4/2017, roč. 11, Praha 2017.

Ondřej HLADÍK, *Kolektivizace jako lidská katastrofa na příkladu mlynáře Jindřicha Davida*, in: Poohří 7: smrt, války a katastrofy, Louny 2018.

Ondřej HLADÍK, *Zpravodajská skupina Věkoslava Loutského a III. odboj v Poohří*, in: Poohří 6, města a společnost, Louny 2019.

Ondřej HLADÍK, *Delimitace vězeňství v roce 1969*, in: České vězeňství, č. 1/2019, Praha 2019.

Ondřej HLADÍK, *Penological Research and the Czechoslovak Prison Service in the 1970s*, in: Paul Mbanzoulou et Fabienne Huard-Hardy (eds.), *La prison au-del des frontières*, Agen 2020.

Ondřej HLADÍK, *Historik na scestí. Václav Haupt (1906-1963)*, in: Paměť a dějiny, č. 3/2020, roč. 14, Praha 2020.

Ondřej HLADÍK, *Jaký je původ českých věznic*, in: Jakub Drápal, Václav Jiříčka, Tereza Raszková (eds.), *České vězeňství*, Praha 2021.

Ondřej HLADÍK, *Historie vězeňské duchovenské služby do roku 1989*, in: Lukáš Dirga, Jan Váně (eds.), *Náboženství za mřížemi. Stále(é) i nestálé*, Brno 2023.

Ondřej HLADÍK – Otomar DVOŘÁK, *Ve stínu mříží – proslulé případy kriminálních delikventů*, Praha 2023.

Alena KAFKOVÁ, *JUDr. Jaroslav Krejčí a vězeňství*, In: *Kolaborace. Kolaborace? Kolaborace!*, České Budějovice 2007.

Alena KAFKOVÁ, *Věznice Valdice v období Protektorátu Čechy a Morava (1939-1945)*, in: *Valdická kartouza 1627-1857-2007, fenomén věznice, část II., historie věznice (1857-2007)*, Jičín 2008.

Alena KAFKOVÁ, *Valdická kartouza 1627–1857–2007, fenomén kláštera – fenomén věznice*, in: *Paměť a dějiny*, č. 1/2008, Praha 2008.

Aleš KÝR, *Reformní úsilí o prosazení koncepce českého vězeňství*, in: Karel Netík a kol., *Koncepce rozvoje vězeňství v ČR, VS ČR, 2. vydání*, Praha 1998.

Aleš KÝR, *Památník Pankrác, VS ČR*, Praha 1999.

Aleš KÝR, *Některé sociologické aspekty zacházení s vězni v ČSR v letech 1945-1955*, in: *Vězeňské systémy v Československu a ve střední Evropě 1945-1955*, Opava 2001.

Aleš KÝR, *Způsoby zacházení s vězni v ČSR v letech 1945-1955*, Opava 2002.

Aleš KÝR, *Výkon vyšetřovací vazby a trestu smrti v případě "Slánský a spol."*, in: *Politické procesy v Československu po roce 1945 a "Případ Slánský"*, Brno 2005.

Aleš KÝR, *Zacházení se členy protektorátních vlád v pankrácké věznici*, in: *Kolaborace. Kolaborace? České Budějovice* 2007.

Aleš KÝR, *Věznice Valdice v období deformací a reformem českého vězeňství (1952-1992)*, in: *Valdická kartouza 1627-1857-2007, fenomén věznice, část II., historie věznice (1857-2007)*, Jičín 2008.

Aleš KÝR, heslo *Ozbrojené sbory ve vězeňství*, in: *Encyklopedie českých právních dějin*, IV. svazek, Brno 2016.

Aleš KÝR, heslo *Vězeňství*, in: *Encyklopedie českých právních dějin*, XX. svazek, Brno 2020.

Aleš KÝR, *Stavební typologie vazebních věznic a věznic ČR*, in: *Věznice české republiky, VS ČR*, Praha 2019.

Aleš KÝR, *Spolupráce českých kriminologů a penologů*, in: *Institut pro kriminologii a sociální prevenci šedesátiletý*, Praha 2021.

Aleš KÝR – Alena KAFKOVÁ, *Justiční palác v proměnách času, Vrchní soud*, Praha 2004.

Aleš KÝR a kol.: *Pamětní almanach k 10. výročí Institutu vzdělávání VS ČR ve Stráži pod Ralskem, VS ČR*, Praha 2006.

Aleš KÝR – Alena KAFKOVÁ – Barbora KLIPCOVÁ, *Kartouza ve Valdicích, uzamčený svět, část II., Historie věznice 1857-2007*, Jičín 2007.

Aleš KÝR – Alena KAFKOVÁ – Lena FÁBRYOVÁ, *Z minulosti do přítomnosti pankrácké věznice, VS ČR*, Praha 2009.

Aleš KÝR – Alena KAFKOVÁ, heslo *Protektorátní vězeňství*, In: *Encyklopedie protektorátu*, Praha 2017.

Aleš KÝR – Alena KAFKOVÁ, *25 let Vězeňské služby České republiky (1993- 2018)*, VS ČR, Praha 2017.

Aleš KÝR – Alena KAFKOVÁ, *Výzkumný ústav penologický SNV ČSR*, in: *Encyklopedie českých právních dějin*, XXI. svazek, Brno 2020.

Aleš KÝR – Alena KAFKOVÁ, *Příslušníci 311. perutě RAF, věznění v letech 1948-1968*, in: Jan a Sabina Kratochvílovi, *Rytíři nebes – 311. československá peruť RAF*, Brno 2020.

Aleš KÝR – Alena KAFKOVÁ, *Příslušníci 310. perutě RAF mezi politickými vězni po roce 1948*, in: Jan a Sabina Kratochvílovi, *Rytíři nebes – 310. československá peruť RAF*, Brno 2021.

Aleš KÝR – Alena KAFKOVÁ, *Trestní stíhání a věznění příslušníků 312. perutě RAF po roce 1948*, in: Jan a Sabina Kratochvílovi, *Rytíři nebes – 312. československá stíhací peruť RAF*, Brno 2022.

Jan UHLÍK, F. J. Řezáč – reformátor vězeňství a školství 19. století, VS ČR, Praha 1997.

Jan UHLÍK, *Historie věznění a vězeňství v Čechách*, VS ČR, Praha 2006.

Eduard VACEK, *Z činnosti trestního ústavu ve Valdicích v roce 1948*, in: Valdická kartouza 1627-1857-2007, fenomén věznice, část II., historie věznice (1857-2007), Jičín 2008.

NOVOROZENCI V PANKRÁCKÉ VĚZNICI V LETECH 1930 AŽ 1962

Aleš KÝR, Jiří LÍNEK

Velký význam kontaktu dítěte s matkou, zejména v raném stádiu jeho života si uvědomovali naši předchůdci ve vězeňství již v období první Československé republiky (1918-1938). Vliv přítomnosti matky na citový vývoj dítěte považovali za důležitý k utváření empatického vztahu k lidem, jehož nedostatek může oslabovat zábrany k agresivnímu chování a páchaní násilných trestných činů. V péči odsouzené ženy o dítě pak spatřovali pozitivní stimul k její nápravě. Tyto úvahy se promítly do specifického opatření při výkonu trestu odsouzených žen (trestanek).

Útulěk pro děti ve věznici Praha Pankrác (foto: KDH)

V roce 1930 ministerstvo spravedlnosti zveřejnilo informaci, že ve věznici Krajského soudu trestního v Praze na Pankráci je zřízeno „zvláštní oddělení pro ženské vězně – rodičky a pro jejich nemluvňata“. Oddělení se nacházelo ve vězeňské nemocnici a nazývalo se „Útulkem pro matky a kojence“. Bylo pod vedením odborného lékaře a v péči dětských ošetřovatelek. Kojenci byli v samostatné místnosti poblíž ložnice odsouzených žen – matek, které s nimi měly pravidelný kontakt podle stanoveného domácího řádu.¹ Děti zde zpravidla setrvaly v kojeneckém věku a později byly předány rodině matek, do ústavní péče nebo k adopci.

„Útulěk pro matky a kojence“ existoval i v období Protektorátu Čechy a Morava. Poskytoval péči dětem vyšetřovaných a odsouzených žen protektorátními

¹ *Vězeňství v Československé republice*, Praha 1930, s. 3, 5.

(českými) soudy i říšskými (německými) úřady. Během roku 1944 bylo na ženském oddělení vězeňské nemocnice celkem 15 porodů. Dvěma matkám, které byly ve vyšetřovací vazbě říšských úřadů, děti při porodu zemřely. V uvedeném roce bylo ošetřováno celkem 28 matek s kojenci.² Z pozdějších výročních zpráv vyplývá, že v pankrácké vězeňské nemocnici bylo v roce 1947 zaznamenáno 16 porodů a v roce 1948 dalších 11 porodů vězněných žen, které byly následně umístěny se svými dětmi v „Útulku pro matky a kojence“. Úmrtí novorozenců nebo jejich matek nejsou uváděna. Z následujících let nejsou dostupné potřebné informace.³

Útulek pro matky ve věznici Praha Pankrác (foto: KDH)

Podle matričních údajů Městského úřadu Praha 4 v pankrácké věznici v roce 1949 porodilo 15 žen a 3 děti při porodu zemřeli. V roce 1950 porodilo 25 žen a 1 dítě zemřelo, v roce 1951 porodilo 16 žen a 2 děti zemřely, v roce 1952 porodilo 23 žen a žádné dítě nezemřelo, v roce 1953 porodilo 25 žen a 2 děti zemřely, v roce 1954 porodilo 25 žen a 2 děti zemřely, v roce 1955 porodilo 7 žen a žádné dítě nezemřelo, v roce 1956 porodilo 38 žen a 1 dítě zemřelo, v roce 1957 porodilo 39 žen a 1 dítě zemřelo, v roce 1958 porodilo 75 žen a 1 dítě zemřelo, v roce 1959 porodilo 73 žen a 3 děti zemřely, v roce 1960 porodilo 56 žen a žádné dítě nezemřelo, v roce 1961 porodilo 63 žen a 1 dítě zemřelo a v roce 1962 porodilo 34 žen a žádné dítě

² Národní archiv (NA) Praha, f. SSNV, sv. 47, Výroční zpráva věznice Krajského soudu trestního v Praze za rok 1944, s. 24-25.

³ Tamtéž, Výroční zpráva věznice Krajského soudu trestního v Praze za rok 1947, s. 38. Výroční zpráva věznice Krajského soudu trestního v Praze za rok 1948, s. 45.

nezemřelo. V letech 1949 až 1962 porodilo celkem 514 vězňených žen, z toho 17 dětí (9 dívek a 8 chlapců) při porodu nebo v krátké době po něm zemřelo.⁴ Matky zemřelých dětí byly vězněny z retribučních, kriminálních a politických důvodů, což odpovídá složení vězeňské populace po roce 1948.⁵ Ostatky zemřelých dětí vězňených žen byly pohřbívány do hromadných hrobů při severní zdi dáblického hřbitova, tak jako zemřelí pacienti z pankrácké vězeňské nemocnice.⁶

Podle historika M. Louče zemřela mezi novorozenci v pankrácké věznici „Zahradníková Božena, nar. 24. 2.1960“.⁷ Naproti tomu v matriční knize narozených Městského úřadu Praha 4 z let 1959/1960 je pod pořadovým číslem 135 zapsána Jaroslava Zahradníková, nar. 29. 2. 1960. Jako její matka je uvedena Božena Zahradníková, nar. 28. 8. 1940.⁸ M. Louč v citované knize předkládá jmenný seznam dětí, které zemřely při porodu nebo krátce po narození v pražských nemocnicích a jejichž ostatky byly uloženy na společném pohřebišti při severní zdi dáblického hřbitova. Jména celkem 59 zemřelých dětí dohledal na 40 pomníčkách, ověřil a doplnil je o další jména na základě archivních pramenů, zejména spisového materiálu prokuratury. Jen ve dvou případech připojuje jména (Mašek Antonín a Zahradníková Božena) údajně zemřelých dětí v pankrácké věznici.⁹ Publikovaný seznam pohřbených dětí po roce 1948 konečně potvrzuje skutečnost, že pomníčky na tzv. Dětském hřbitově neobsahují jména zemřelých dětí vězňených žen.

Ze svědectví politického vězně Ladislava Novotného, který v 60. letech minulého století vykonával funkci chodbaře v pankrácké vězeňské nemocnici, vyplývá, že: „*Matkám s dětmi byla vyhrazena část cel s přilehlou chodbou v druhém patře. Je třeba přiznat, že o děti bylo dobře postaráno a že je ošetřoval obětavý kolektiv složený z dětského lékaře – vězně a ze tří sester – vězeňkyň. Některé děti byly dávány již záhy po narození zájemcům o jejich další výchovu, ostatní byly po dosažení prvního roku života odváženy do zařízení v Kolíně. Odtud byly předávány těm pěstounům, kteří se přihlásili na inzerát.*“¹⁰ Pobyt dětí na čerstvém vzduchu byl spojen s vycházkami odsouzených žen, které se konaly za vězeňskou nemocnicí v prostoru, kde byla vztyčena dvě šibeniční prkna. Tuto skutečnost však děti naštěstí ještě nevnímaly.¹¹

V roce 1963 byl „Útulek pro matky a kojence“ zrušen rozkazem ministra vnitra č. 5/1963. Důvodů k jeho zrušení bylo patrně více, zejména narůstající počty porodů vězňených žen a neodpovídající personální a materiální podmínky pro poskytování zdravotnické péče novorozencům a jejich matkám. Citovaný rozkaz je směrnici ministra spravedlnosti, ministra vnitra a generálního prokurátora

⁴ Archiv Městského úřadu Praha 4, matriční knihy narozených č. 1-17 z let 1949-1962.

⁵ Aleš KÝR, *Některé sociologické aspekty zacházení s vězni v ČSR v letech 1945-1955*, in: *Vězeňské systémy v Československu a ve Střední Evropě 1945-1955*, Opava 2001, s. 34.

⁶ Archiv bezpečnostních složek (ABS) Praha, f. A 8/1, inv. j. 1453, Závěrečné zpráva ve věci hromadného pohřbívání na hřbitově v Dáblicích, s. 1-2.

⁷ Michal LOUČ, *Dáblický hřbitov. Místo paměti druhého a třetího odboje*, Praha 2021, s. 52.

⁸ Archiv Městského úřadu Praha 4, matriční kniha narozených č. 14 – 1959/1960.

⁹ M. LOUČ, citovaná práce, s. 49-52.

¹⁰ Ladislav NOVOTNÝ, *Nemocnice, porodnice a popravistiště*, In: časopis *České vězeňství* č. 6/95, s. 43.

¹¹ Tamtéž.

pro postup orgánů ministerstva vnitra, prokurátorů a soudů při výkonu vazby a trestu odnětí svobody u těhotných žen a matek novorozeného dítěte. Ukládal zvláště zvažovat důvodnost vazby u žen od šestého měsíce těhotenství a u matek novorozeného dítěte do šesti týdnů po porodu. V případě odsouzených matek novorozeného dítěte doporučoval odklad výkonu trestu na dobu od šesti týdnů do šesti měsíců po porodu vzhledem ke zdravotnímu stavu matky a novorozeného dítěte. U těhotných žen ve výkonu trestu připouštěl přerušování trestu ze závažných zdravotních důvodů na základě stanoviska lékaře. Pokud odsouzené těhotné ženy a matky novorozeného dítěte splňovaly zákonné podmínky, mělo být využíváno podmíněné propuštění. Po porodu odsouzených žen v civilní nebo vězeňské nemocnici, měli být novorozenci co nejdříve umístěni do kojeneckého ústavu nebo u příbuzných. Plněním citované směrnice byly řešeny komplikace související s výkonem vazby a trestu odnětí svobody u obviněných a odsouzených žen v případě jejich těhotenství a porodu.¹²

V roce 2002 ve Věznici Světlá nad Sázavou jako jediné v České republice byl zaveden výkon trestu odsouzených žen-matek s dětmi, zpravidla do tří let věku dítěte. Toto specializované oddělení má 15 míst pro matky a 20 míst pro děti. K vytváření podmínek pro zdravý psychický vývoj dětí je vybaveno rehabilitačními a didaktickými pomůckami a též hračkami. Na oddělení jsou umísťovány odsouzené ženy na základě vlastní žádosti a splnění stanovených přísných kritérií. Nesmí být omezeny v rodičovské odpovědnosti, délka trestu musí přesahovat 6 měsíců, dále se vyžaduje řádná péče o dítě před nástupem trestu a finanční zajištění nákladů na dítě. Činnost specializovaného oddělení směřuje k zachování citových vazeb mezi matkou a dítětem, upevňování rodičovské odpovědnosti a úspěšnému návratu do občanského života.¹³ Tyto cíle se velmi podobají záměrům našich předchůdců ve vězeňství, které vedly ke zřízení „Útulku pro matky a kojence“ v pankrácké soudní věznici.

Seznam zemřelých novorozenců v pankrácké věznici v letech 1949 až 1961

1. AMBROŽ Zdeněk, nar. 20. 8. 1951, matka: Ambrožová Helena, nar. 7. 7. 1910.
2. FRÝDLOVÁ – 1. dcera, nar. 10. 3. 1959, matka: Frýdlová Vlasta, nar. 15. 12. 1935.
3. FRÝDLOVÁ – 2. dcera, nar. 10. 3. 1959, matka: Frýdlová Vlasta, nar. 15. 12. 1935.
4. GREGORIDESOVÁ, nar. 13. 9. 1956, matka: Gregoridesová Kristina, nar. 8. 8. 1932.
5. HÖLLOVÁ, nar. 16. 1. 1959, matka: Hölllová Anna, nar. 18. 5. 1925.
6. KAMMEL Petr, nar. 27. 9. 1949, matka: Kammelová Helena, nar. 20. 6. 1923.
7. KARÁSKOVÁ Věra, nar. 27. 12. 1953, matka: Karásková Olga, nar. 10. 11. 1925.

¹² ABS Praha, f. A 6/4, inv. j. 884, rozkaz ministra vnitra č. 5/1963 ze dne 12. 3. 1963.

¹³ Aleš Kýr, Alena Kafková: *Činnost VS ČR v prvním desetiletí (1993 – 2003)*, in: 25 let VS ČR 1993-2018, Praha 2017, s. 25. Robert KÁČER (ed.), *Věznice Světlá nad Sázavou ...začít znovu!*, Světlá n. Sázavou 2010, s. 18.

8. LANDOVÁ Jaroslava, nar. 5. 7. 1954, matka: Landová Jaroslava, nar. 28. 4. 1935.
9. LADÝŘ Petr, nar. 25. 1. 1953, matka: Ladýřová Marie, nar. 5. 3. 1921
10. MAŠEK Antonín, nar. 25. 4. 1950, matka: Mašková Františka, nar. 14. 5. 1916.
11. MAXA Miloš, nar. 7. 10. 1949, matka: Maxová Františka, nar. 6. 9. 1919.
12. NOVÁK, nar. 13. 11. 1958, matka: Nováková Štěpánka, nar. 15. 11. 1926.
13. PECUŠOVÁ, nar. 24. 8. 1957, matka: Pecušová Pavla, nar. 2. 8. 1930.
14. PROKOPOVÁ, nar. 22. 2. 1961, matka: Prokopová Věra, nar. 30. 6. 1940.
15. STRNAD, nar. 20. 12. 1951, matka: Strnadová Věra, nar. 24. 9. 1929.
16. ULMANOVÁ Markéta, nar. 22. 6. 1949, matka: Ulmanová Markéta, nar. 1. 4. 1924.
17. ZDRAŽIL Jiří, nar. 7. 7. 1954, matka: Zdražilová Marie, nar. 1. 1. 1926.¹⁴

Dohledání jmen novorozenců odsouzených žen, kteří zemřeli v pankrácké věznici je výsledkem spolupráce Kabinetu dokumentace a historie VS ČR a Sdružení bývalých politických vězňů. Jejich seznam může být využit na pamětní desce při revitalizaci spojené s informační inovací čestného pohřebiště politických vězňů na hřbitově v Praze-Ďáblicích, které se v roce 2017 stalo národní kulturní památkou.

Prameny a literatura

Národní archiv Praha:

- f. SSNV, sv. 47.

Archiv bezpečnostních složek Praha:

- f. A 8/1, inv. j. 1453,
- f. A 6/4, inv. j. 884.

Archiv Městského úřadu Praha 4, oddělení matrik:

- matriční knihy narozených, č. 1-17, 1949-1962.

Robert KÁČER (ed.), *Věznice Světlá nad Sázavou ...začít znovu!*, Světlá n. Sázavou 2010.
 Aleš KÝR, *Některé sociologické aspekty zacházení s vězni v ČSR v letech 1945-1955*, in: *Vězeňské systémy v Československu a ve Střední Evropě 1945-1955*, Opava 2001
 Aleš KÝR – Alena KAFKOVÁ, *Činnost VS ČR v prvním desetiletí (1993-2003)*, in: *25 let VS ČR 1993-2018*, Praha 2017.

Michal LOUČ, *Ďáblický hřbitov. Místo paměti druhého a třetího odboje*, Praha 2021.

Ladislav NOVOTNÝ, *Nemocnice, porodnice a popraviště*, In: časopis *České vězeňství* č. 6/95.

¹⁴ Archiv Městského úřadu Praha 4, matriční knihy narozených č. 1-17 z let 1949-1962.

Příloha – rozkaz ministra vnitra č. 5/1963¹⁵

Ročník 1963	V Praze dne 12. března 1963	Číslo 5
-------------	-----------------------------	---------

**Zrušeno podle NMV č. 2
Věstníku MV ČSSR č. 1/1969**

5

Směrnice ministra spravedlnosti, ministra vnitra a generálního prokurátora pro postup orgánů ministerstva vnitra, prokurátorů a soudů při výkonu vazby a trestu odnětí svobody u těhotných žen a matek novorozeného dítěte

V dohodě s ministrem spravedlnosti a generálním prokurátorem vydávám v příloze k tomuto rozkazu "Směrnice ministra spravedlnosti, ministra vnitra a generálního prokurátora pro postup orgánů ministerstva vnitra, prokurátorů a soudů při výkonu vazby a trestu odnětí svobody u těhotných žen a u matek novorozeného dítěte" a stanovím počátek jejich účinnosti dnem 1. dubna 1963.

U k l á d á m

náčelníku správy nápravných zařízení MV
zajistit, aby výkon vazby a trestu odnětí svobody u těhotných žen a u matek novorozeného dítěte byl v útvarech nápravných zařízení MV prováděn podle těchto směrnic.

Vydání těchto směrnic poznamenejte u statí 5 hlavy IV. (strana 56) předpisu NZ-zdrav-I-1 a u bodu 6 písm. b) přílohy k čl. 36 NMV č. 36/1962 (strana 111).

Čj.: N/Kt-181/1963

Ministr vnitra
Lubomír Š t r o u g a l v. r.

Obdrží: M, N, SNZ, SVMV,
HSVB, KSMV, SVB, MSVB,
ministerstvo spravedlnosti
a generální prokuratura

Záznam k provedení rozkazu

Náčelník současti: _____ Zástupce: _____

Příslušní pracovníci byli se směrnicemi seznámeni: _____

Opatření učiněná k dodržování směrnic: _____

¹⁵ ABS, f. A 6/4, inv. j. 884.

Zjistí-li předseda senátu předtím, než došlo k nástupu trestu odnětí svobody, že odsouzená žena je těhotná, odloží výkon trestu odnětí svobody, jestliže by porod nastal za výkonu trestu. Stejně postupuje i v případech, kdy by trest odnětí svobody sice byl vykonán před narozením dítěte, ale výkon trestu by ohrozil její zdraví nebo zdraví očekávaného dítěte.

Je-li odsouzená matkou novorozeného dítěte, předseda senátu vždy pečlivě uváží, jsou-li dány podmínky odkladu výkonu trestu podle § 322 odst.3 tr.ř. V takovém případě bude přicházet v úvahu odklad výkonu trestu nejméně na dobu šesti týdnů po porodu, nebude-li vzhledem ke zdravotnímu stavu matky či novorozeného dítěte a s přihlédnutím k jiným okolnostem (zajištění potřebné péče o dítě apod.) třeba odložit výkon trestu na delší dobu a to až na 6 měsíců. Kde to okolnosti případu dovolují, odloží se výkon trestu odnětí svobody zásadně až na dobu šesti měsíců po porodu.

Ke zjištění podmínek pro rozhodnutí o odkladu výkonu trestu odnětí svobody u těhotné ženy nebo u matky novorozeného dítěte vyžádá předseda senátu posudek OÚNZ.

- b/ Bude-li zjištěno těhotenství odsouzené teprve před nástupem trestu (při lékařské prohlídce v útvaru NZMV), bude náčelníkem útvaru NZ přijata do výkonu trestu odnětí svobody jen tehdy, jestliže trest vzhledem k jeho výši bude vykonán ještě před porodem a nebude-li přitom jeho výkonem ohroženo zdraví odsouzené nebo jejího očekávaného dítěte. Jinak náčelník útvaru NZMV vyzoomí soud neprodleně o nepřijetí odsouzené do výkonu trestu odnětí svobody a předloží k tomu soudu lékařské potvrzení o těhotenství, obsahující sdělení pravděpodobného termínu porodu, případně lékařskou zprávu o zdravotním stavu odsouzené. (V případech, kdy by během výkonu trestu odnětí svobody došlo k porodu, stačí předložit lékařské potvrzení o těhotenství s uvedením pravděpodobného termínu porodu.) Předseda senátu si urychleně vyžádá vyjádření prokurátora a neprodleně rozhodne o odkladu výkonu trestu odnětí svobody podle § 322 odst.2 tr.ř.

3. Přerušeni trestu odnětí svobody u těhotných žen.

- a/ U těhotných žen, u nichž bylo započato s výkonem trestu odnětí svobody bez ohledu na těhotenství, náčelník útvaru NZMV předloží soudu návrh na přerušeni výkonu trestu odnětí svobody s potvrzením lékaře o tom, že by výkonem trestu odnětí svobody bylo ohroženo zdraví odsouzené nebo jejího očekávaného dítěte, ihned jakmile tato skutečnost bude lékařem zjištěna. O tom současně vyzoomí příslušného prokurátora.
- b/ V případech, kdy dojde soudu žádost o přerušeni trestu odnětí svobody od jiných osob nebo od prokurátora, vyžádá soud neprodleně od příslušného útvaru NZMV lékařskou zprávu o tom, zda by výkonem trestu odnětí svobody bylo ohroženo zdraví odsouzené nebo jejího očekávaného dítěte.

Předseda senátu na základě předložených dokladů rozhodne neprodleně podle § 325 odst.1 tr.ř. Prokurátor dbá toho, aby nedocházelo k průtahům nebo nezákonnostem.

Příloha k čl.5 RMV č.5/1963

S M Ě R N I C E

ministra spravedlnosti, ministra vnitra a generálního prokurátora pro postup orgánů ministerstva vnitra, prokurátorů a soudů při výkonu vazby a trestu odnětí svobody u těhotných žen a u matek novorozeného dítěte

Ve výkonu trestu odnětí svobody u odsouzených těhotných žen byly zjištěny nedostatky z hlediska splnění účelu trestu odnětí svobody. Výkon trestu odnětí svobody nebo vazba při těhotenství nebo krátce po porodu může mít nepříznivý vliv na zdravotní stav matky i novorozeného dítěte. Pobyt dětí po jejich narození v místech, kde se vykonává trest odnětí svobody nebo vazba, nelze považovat za vhodný a odpovídající jejich vývoji.

S ohledem na náležité zajištění ochrany zdraví pro těhotné ženy i matky novorozených dětí a též pro očekávané nebo novorozené děti se vydávají společné směrnice ministra spravedlnosti, ministra vnitra a generálního prokurátora.

1. Případy vazby u těhotných žen a u matek novorozeného dítěte.

Těhotenství a stav matky novorozeného dítěte je důležitou okolností, k níž je třeba přihlížet při vzetí do vazby a při rozhodování o jejím dalším trvání zejména tehdy, kdy jde o vazbu z důvodů § 67 písm.a/, c/ tr.ř.

- a/ Prokurátoři a soudy budou proto zkoumat důvodnost vazby i z hlediska zjištěného těhotenství obviněné, přihlédnou k jeho stupni nebo k době, jež uplynula po porodu, uváží možnosti provedení trestního řízení na svobodě a ve vhodných případech dají podnět k nabídnutí záruky společenské organizace za obviněnou ve smyslu § 73 tr.ř. Zejména budou pečlivě zkoumat důvodnost vazby v trestním řízení proti obviněné v šestém měsíci a dalších měsících těhotenství a u matek novorozeného dítěte do šesti týdnů po porodu, kde by vzetí do vazby mohlo nepříznivě ovlivnit zdravotní stav matky nebo dítěte.
- b/ U obviněných, u nichž důvody vazby i při těhotenství obviněné nebo stavu krátce po narození dítěte jsou tak naléhavé (povaha vyšetřovaného případu, osoba obviněné), že je nezbytné, aby obviněná byla v průběhu celého trestního řízení ve vazbě a také záruka společenské organizace za obviněnou nepřichází v úvahu, je nutno v trestním řízení postupovat s největším urychlením.

2. Odklad výkonu trestu odnětí svobody u těhotných žen a u matek novorozeného dítěte.

- a/ V případech, kdy trestní řízení proti těhotné ženě bylo vedeno na svobodě, dbají prokurátoři i soudy při řízení o odkladu výkonu trestu odnětí svobody, aby ustanovení § 322 odst.2 tr.ř. bylo důsledně dodržováno.

c/ U těhotných žen, u nichž došlo k výkonu trestu odnětí svobody bez ohledu na těhotenství, mohou náčelníci útvarů NZMV v případech, kde to význam spáchaného trestného činu a charakter odsouzené dovoluje, přerušit výkon trestu odnětí svobody podle § 326 odst. 1 tr. ř. na dobu vlastního porodu a na dobu bezprostředně po něm tak, aby porod mohl proběhnout v nejbližším zdravotnickém zařízení státní zdravotní správy, neboť v takovém případě lze předpokládat porod považovat za naléhavé rodinné důvody.

4. Jiná opatření v souvislosti s těhotenstvím nebo porodem.

Prokurátoři a náčelníci útvarů NZMV iniciativně budou předkládat návrhy na podmíněné propuštění u těhotných žen a matek novorozence dítěte, pokud splňují podmínky pro podmíněné propuštění (§ 61 tr. zák.) Soudy o těchto návrzích rozhodnou bez průtahů.

5. Porody v době výkonu trestu odnětí svobody.

Nebude-li možno z jakýchkoliv důvodů postupovat podle bodu 2 nebo 3 těchto směrnic, postarají se náčelníci útvarů NZMV, aby těhotné ženy byly dopraveny včas k porodu do civilního zdravotnického zařízení a zároveň zajistí náležitou ostrahu odsouzené rodičky, aby účel trestu odnětí svobody nebyl mařen.

Ve vyjimečných případech, kdy bude nutno provést porod v útvaru NZMV, postarají se náčelníci útvarů NZMV o to, aby porod byl zajištěn v příslušné nemocnici útvaru NZMV za podmínek platných v civilních zařízeních za současného přizvání příslušných zdravotnických pracovníků státní zdravotní správy.

6. Zajištění péče o novorozence.

Dojde-li k porodu u odsouzené rodičky v civilním zdravotnickém zařízení, prokurátor a náčelník útvaru NZMV v dohodě se zdravotnickými pracovníky a příslušnými pracovníky národního výboru zajistí, aby narozené děti nebyly s matkou přemístovány do útvaru NZMV, nýbrž aby po dobu výkonu trestu odnětí svobody u matky byly umístěny v kojeneckých ústavech, u příbuzných apod.

V případě, kdy odsouzená porodila v nemocnici útvaru NZMV, zajistí rovněž co nejvhodnější umístění novorozence mimo útvar NZMV, ihned jakmile to stav dítěte dovolí.

7. Prokurátoři a náčelníci útvarů NZMV se postarají o to, aby všechna opatření, učiněná během výkonu trestu odnětí svobody v souvislosti s porodem odsouzených žen, byla s nezbytnými doklady a údaji dokumentována v osobním spise odsouzené v útvaru NZMV.

V Praze dne 28. února 1963.

Ministr spravedlnosti
dr Alois Neuman v.r.

Ministr vnitra
Lubomír Štrougal v.r.

Generální prokurátor
dr Jan Bartuška v.r.

DELIMITACE A FEDERALIZACE VĚZEŇSTVÍ V ROCE 1968

Ondřej HLADÍK

Vězeňství bylo od poloviny 19. století, kdy se jako sjednocený celek stalo součástí státní správy habsburské monarchie, vždy součástí rezortu ministerstva spravedlnosti. Nic na tom nezměnil ani vznik Československa roku 1918 či dvě světové války. Až po únoru 1948 začala pod vlivem všeprostupující komunistické moci situace směřovat k radikální změně. Nová vládnoucí garnitura už si nepřála, aby vězení představovalo možnost nápravy a návratu do civilního života. Podle sovětských vzorů se mělo stát jedním celkem se Sborem národní bezpečnosti a stanout tak na vrcholu perzekuční pyramidy.

Proces sovětizace vyvrcholil na podzim 1952, kdy bylo vězeňství převedeno do pravomocí ministerstva národní bezpečnosti (MNB) a vznikla Správa nápravných zařízení (SNZ MNB) náhradou za dosavadní Sbor vězeňské stráže. Nové ministerstvo ale nevydrželo v rámci vnitropolitických bojů dloho. V září 1953 došlo k reorganizaci a sloučení složek ministerstva národní bezpečnosti s ministerstvem vnitra (MV). Důvodem byla snaha KSČ o větší kontrolu nad činností Státní bezpečnosti (StB).¹⁶ Popsanými událostmi počátku 50. let 20. století začalo dlouhé období úmyslného opomíjení veškerých tradic prvorepublikové humanizace výkonu trestu.

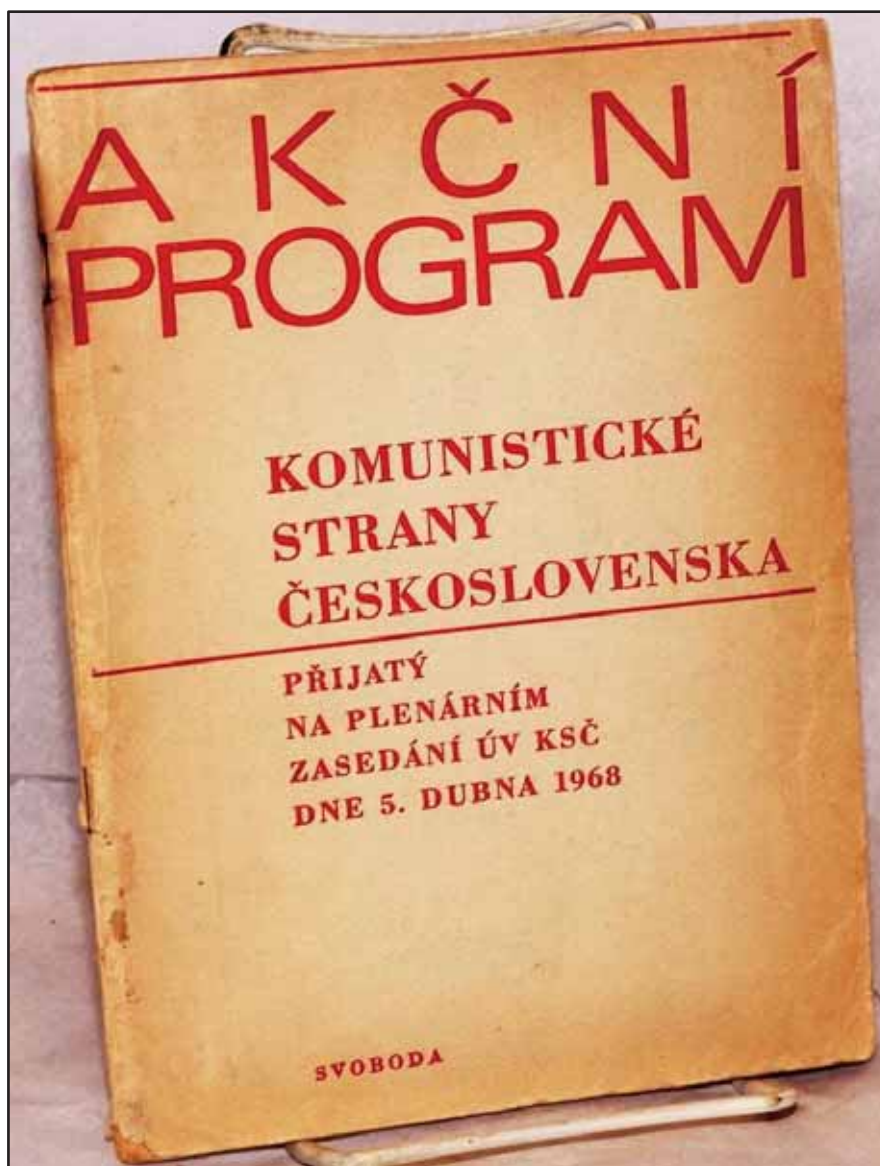
K lepšímu se situace začala obracet až v době pozvolného uvolňování poměrů v 60. letech. Pro vězeňství byl důležitý zejména rok 1965, kdy byl přijat nový zákon o výkonu trestu odnětí svobody (zák. č. 59/1965 Sb.), na jehož základě došlo mimo jiné ke zrušení SNZ MV a zřízení Sboru nápravné výchovy (SNV), stále však příslušejícího k rezortu ministerstva vnitra. Rychle se však přibližoval moment, kdy se vězeňství mělo vrátit do sféry justice. Tím se stal rok 1969, avšak tento zásadní krok se setkal s odporem mezi čelními představiteli vězeňství i dozorcí.

Vlastnímu převodu vězeňství mezi ministerstvy ale předcházela řada jednání na nejvyšší úrovni. Ať už se jednalo o dořešení všech podrobností mezi justicí a vnitrem, či přímým diskuzím mezi náčelníkem SNV a jeho podřízenými. Nesmělo samozřejmě chybět ani projednání návrhu zákona v Národním shromáždění. Z nastíněných informací plyne, že celý proces byl zdlouhavý a komplikovaný.

Ale ani to nepředstavovalo úplný prvopočátek změn. K němu by v druhé polovině 60. let 20. století nemohlo dojít bez impulzu vycházejícího z nejvyššího vedení KSČ. Cesta k němu se začala otevírat odvoláním prvního tajemníka Ústředního výboru a prezidenta republiky Antonína Novotného. Následným zvolením Alexandra Dubčeka jako nového prvního tajemníka ÚV KSČ na začátku ledna 1968, zvítězilo reformní křídlo strany, což umožnilo další kroky. V této atmosféře očekávání a změn byl 5. dubna 1968 na zasedání ústředního výboru schválen nový Akční program KSČ.

¹⁶ Ministerstvo národní bezpečnosti bylo zřízeno nařízením vláda č. 48 z 23. 5. 1950 podle sovětských vzorů a byly mu podřízeny bezpečnostní složky.

Ten se v části nazvané „Dělba moci – záruka proti libovůli“ stal zásadním dokumentem pro další osudy mimo jiné i československého vězeňství. Jedním z důležitých paradigmat byla náprava chyb, kterých se strana dopustila v 50. letech.

Akční program KSČ z dubna 1968 (foto: KDH)

Z toho pak vyplývala ustanovení směřující k odstranění centralistického rozhodování a soustředění velkého množství pravomocí v jednom článku státního aparátu: „Politika strany vychází z požadavku, aby v celém státním mechanismu nedocházelo k přílišnému soustřeďování moci v jednom článku, v jednom aparátu nebo u jednotlivce.“¹⁷ Za hlavní krok pro naplnění uvedených cílů bylo rozdělení pravomocí mezi jednotlivé články mocenských složek, tak aby mohlo docházet

¹⁷ Akční program KSČ z 5. 4. 1968, Edice dokumentů Ústavu soudobých dějin AV ČR k roku 1968, [online], [citováno 14. 8. 2023], http://www.68.usd.cas.cz/files/dokumenty/edice/405_1.pdf

ke korekcím „*chyb a přehmatů*.“ Jedním z hlavních cílů, na který citovaný dokument zaměřil pozornost, se tak vcelku pochopitelně stalo ministerstvo vnitra.

ÚV KSČ poukazovalo v akčním plánu především na to, že dosavadní praxe odporovala tradičním zvyklostem řízení agendy v ohledu justice i konkrétněji vězeňství jako jednoho z jejích odvětví: „*Je potřeba v nejbližší době vypracovat návrhy zajišťující ve vyšetřování základní kompetenci soudů, oddělení správ věznic od bezpečnostního aparátu...*“.¹⁸ Současně s poukazem na nutnost zbavit MV vlivu ve vězeňství mělo dojít také k celkovému posílení pravomocí justice. Základní kámen zákonnosti tehdy představovala proklamace spravedlivého soudního řízení oproštěného od vlivu policejních činitelů a nadřazenosti prokuratur. Opomenuta nezůstávala ani nezávislost advokacie. Dalším argumentem pro nastíněné postoje bylo i to, že stávající situace bránila rozvoji odbornosti a kvalifikovaného rozhodování vycházejícího z vědeckých poznatků.

Nelze přehlédnout snahu alespoň formálně vrátit do praxe justiční zvyklosti existující před rokem 1948. Nadto šel poukaz na nutnost rehabilitace lidí nespravedlivě odsouzených a uvězněných v padesátých či na počátku let šedesátých. ÚV si tehdy dobře uvědomoval, jak vypadá personální zajištění ve složkách MV i justice, pročež se usnesl na následujícím: „*Ani v politických orgánech, které mají minulé nezákonnosti napravovat, ani v celém bezpečnostním, prokurátorském a soudním aparátu nesmí sedět nikdo, kdo může mít ze své vlastní minulé činnosti sebemenší osobní zájem nápravu brzdit.*“¹⁹ Zároveň však bylo zcela zřejmé, že otevření cesty k nápravě může vyvolat i otázky ohledně majetkových záležitostí perzekuovaných. V tomto ohledu však zůstávalo stranické stanovisko pevné: „*Je samozřejmé, že ani při plné rehabilitaci osob nemůžeme měnit důsledky revolučních opatření, jež byla v minulých letech provedena v souladu se smyslem třídního zákonodárství, které směřovalo proti buržoazii, jejím majetkovým, ekonomickým a společenským oporám.*“²⁰ Akcentovali proto především morální rovinu nápravy, společně s umožněním širšího společenského uplatnění bez stigmat minulosti.

Akční program ÚV KSČ tedy v dubnu 1968 položil základní kámen ke změnám, jež vyvrcholily na počátku roku 1969. Jak již bylo řečeno, bez něho by k návratu vězeňství do pravomocí ministerstva spravedlnosti mohlo dojít jen těžko. Tehdy totiž představoval významnou oporu při řešení sporů s odpůrci tohoto kroku. Je však samozřejmé, že i v reformním období druhé poloviny 60. let všechny snahy o nápravu minulosti nemohly překročit jasně dané ideologické mantinely, což je zřejmé i z toho, že u zrodu zásadních oficiálních dokumentů stáli nejvyšší komunističtí funkcionáři.

Důležitost, jakou vedení země přikládalo nápravě justice i vyčlenění vězeňství z pravomocí ministerstva vnitra, dokazuje i to, že po vydání akčního programu se tyto položky staly součástí programového prohlášení vlády z 24. dubna 1968:

¹⁸ Tamtéž.

¹⁹ Tamtéž.

²⁰ Tamtéž.

„K obnovení důvěry v socialistickou spravedlnost a zákonnost je bezpodmínečně nutno odstranit následky hrubých deformací, k nimž došlo v trestním soudnictví.“²¹ Tato věta predikovala akčním plánem ÚV rozpracované rehabilitace, samozřejmě s připomínkou nemožnosti řešit majetkové záležitosti.²² Na druhou stranu pozitivní bylo tvrzení o možnosti zahájit nápravu minulých křivd ještě před přijetím zákona.²³

Zvláštní prioritu v rámci reformy justice měla reorganizace vězeňství. Programové prohlášení doslova říkalo: „...urychleně předloží vláda návrh na vyčlenění nápravných zařízení a věznic, ve kterých se vykonává vyšetřovací vazba, z resortu ministerstva vnitra...“²⁴ Ruku v ruce s tímto krokem šla ještě snaha dostat MV přímo pod kontrolu vlády a Národního shromáždění, což mělo vést k omezením nezákonností, jichž se toto ministerstvo v předchozím desetiletí otevřeně dopouštělo.

Po začlenění delimitace do vládního programu postoupila k dalšímu projednávání na půdě Národního shromáždění (NS). Tam se jí zabývala především občanská komise pro kontrolu nad výkonem trestu odnětí svobody, kterou tehdy vedl poslanec Josef Zvára. Tématu se věnovala v samostatném jednání 2. května 1968. Výsledky pak J. Zvára prezentoval následující den na 23. schůzi NS. Jaké informace o vězeňství a vize jeho dalšího fungování členové tehdejšího zákonodárského sboru na jaře 1968 měli?

Problémy, se kterými se setkali, je možné rozdělit na vnější a vnitřní záležitosti vězeňství. První z nich zastupovala především nedostatečná komunikace s veřejností a nadbytečné utajování. Především se jednalo o počty vězňů: „Včera jsme byli informováni, že k dnešnímu dni je v nápravně výchovných ústavech v celé republice 20 930 odsouzených. Tento údaj byl donedávna neodůvodněně považován za přísně tajný. Toto nadměrné a neodůvodněné utajování různých skutečností vyvolávalo představy, že je v našich nápravně výchovných ústavech mnohem více odsouzených a že jejich počet dosahuje statisíců.“²⁵ Skutečné stavy uvězněných v Československu byly tehdy výrazně nižší, než jaké bylo veřejné mínění. Podle poslanců totiž mezi lidmi panovalo přesvědčení, že počty uvězněných jsou statisícové: „V nápravně výchovných ústavech je v současné době 732 osob, které byly odsouzeny podle první hlavy trestního zákona, tj. pro trestné činy proti republice. Většina těchto trestných činů se však týká pokusu opuštění republiky. Za trestné činy hospodářské, především pro rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví, je ve výkonu trestu 6016 odsouzených. Za trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných

²¹ Programové prohlášení vlády z 24. 4. 1968, Vláda ČR [online], [citováno 15. 8. 2023], <https://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1960-1990-cssr/oldrich-cernik-1/ppv-1968-cernik1.pdf>

²² „Vláda vychází z toho, že nelze uvažovat o rehabilitaci tam, kde postižení jednotlivce bylo důsledkem revolučních změn, které vyplynuly z historicky opodstatněného třídního charakteru zákonodárství socialistické revoluce.“ Tamtéž.

²³ „Vláda zdůrazňuje, že všude tam, kde to dovolují platné zákony, mají už nyní příslušné orgány přikročit k nápravě nezákonnosti a k odčinění jejich důsledků a nečekat na vydání příslušného.“ Tamtéž.

²⁴ Tamtéž.

²⁵ Digitální repozitář Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, Česko-slovenská digitální parlamentní knihovna, stenoprotokol 23. schůze Národního shromáždění z 2. a 3. 5. 1968 [online], [citováno 18. 8. 2023], <https://www.psp.cz/eknih/1964ns/stenprot/023schuz/s023041.htm>

je odsouzeno 1367 osob. Za trestné činy hrubé (sic!) a narušování občanského soužití je ve výkonu trestu 5066 odsouzených, z toho 3022 pro příživnictví a 1464 pro výtržnictví.²⁶ Za trestné činy proti rodině a mládeži je v nápravně výchovných ústavech 1772 odsouzených, z toho 1507 pro zanedbání povinné výživy. Za trestné činy proti životu a zdraví je ve výkonu trestu 3058 odsouzených, z toho 809 pro vraždu a 1935 pro ublížení na zdraví. Za trestné činy proti svobodě a důstojnosti člověka bylo odsouzeno 3539 osob, z toho 1182 pro loupež, 941 pro znásilnění a 1194 pro pohlavní zneužívání. Za trestné činy proti majetku v osobním vlastnictví je ve výkonu trestu odnětí svobody 5533 odsouzených osob.²⁷ Nadto obyvatelstvo země údajně nerozlišovalo mezi podmínkami první poloviny 50. let a konce let 60.

Ministr vnitra Josef Pavel v roce 1951
(foto: wikipedie)

Ministr spravedlnosti Bohumil Kučera
(foto: KDH)

Vnitřní záležitosti se dotýkaly jak výkonu trestu tak i zajištění služebních povinností příslušníků SNV. V ohledu života v NVÚ komise NS neshledala žádné návaznosti na nezákonnosti 50. let, ovšem s upozorněním na jiné přetrvávající nedostatky. Poslanci však nemohli provést kontroly věznic zajišťujících vyšetřovací vazbu. To příslušelo výhradně prokuraturám. Její průběh tedy stále unikal dohledu zákonodárných orgánů. Stranou kritiky naopak nezůstalo to, že ve službě pokračují i dozorcí prokazatelně spojení s brutalitou předchozího desetiletí, a to i přes snahu vojenských prokuratur o jejich potrestání. Odůvodnění neuspokojivé situace podal právě referující poslanec J. Zvára, příčinou byl nedostatek lidí: „Je však třeba naprosto otevřeně povědět, že pracovní, mzdové i ubytovací podmínky pracovníků nápravně výchovných ústavů jsou velmi obtížné. [...] I přes veškeré úsilí a přes rozsáhlý nábor nastoupilo do Sboru nápravné výchovy poměrně málo nových pracovníků.“²⁸

²⁶ Trestné činy hrubě narušující občanské soužití (podle V. hlavy Trestního zákona - zák. č. 140/1961 Sb.)

²⁷ Digitální repozitář Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, Česko-slovenská digitální parlamentní knihovna, stenoprotokol 23. schůze Národního shromáždění z 2. a 3. 5. 1968 [online], [citováno 18. 8. 2023], <https://www.psp.cz/eknih/1964ns/stenprot/023schuz/s023041.htm>

²⁸ Tamtéž.

Při hodnocení podmínek výkonu trestu a jeho dopadu na odsouzené je ve zprávě komise NS zásadní protimluv poukazující na názorovou rozkolísanost poslanců, kteří přece jen stále drželi stranickou linii. Na jednu stranu projeví pohoršení na tím, že přetrvává akcentování ekonomických hledisek na úkor výchovné činnosti, hned v následující větě ale manifestovali nespokojenost s přílišnými reformami vězeňství: „...způsob výkonu trestu je u nás u některých kategorií odsouzených natolik humánní, že až na minimum snižuje trest odnětí svobody v jeho represivní stránce.“²⁹ Nastíněná skutečnost jen dokresluje dobovou atmosféru konce 60. let, kdy sice začaly probíhat významné společenské změny, ale stále zůstávaly silně provázané s minulostí. Ačkoliv mnoho lidí věřilo ve velké zlepšení, ať už v omezení cenzury či perzekuce, zůstávala demokratická společnost západního „stříhu“ zcela nemyslitelnou. Navrhovaný návrat vězeňství do rezortu justice však i přes to komise NS jednoznačně doporučila. V důsledku snahy o zahájení reformy také poslanec J. Zvára interpeloval ministra vnitra Josefa Pavla a žádal od něj, aby prověřil situaci v nápravně výchovných ústavech (NVÚ). Následně měl ministr Národního shromáždění informovat o tom, jestli příslušníci SNV dodržují platné zákony (myšlen byl především zákon č. 59/1965 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody), nedochází-li i nadále k nezákonnostem a jaké důsledky ze zjištěných skutečností vyvodí.

Než však mohly být řešeny praktické otázky, musela vláda schválit zásady novely zákona. Podklady pro zasedání předložil 16. května 1968 ministr spravedlnosti JUDr. Bohuslav Kučera. Po jejich kladném přijetí nastala další etapa, která měla vymezený čas do 15. června. Zpracování konkrétní osnovy novely připadlo ministerstvu spravedlnosti. Výsledek spatřil světlo světa ještě před stanoveným termínem, takže nový dokument byl ústavně právním výborem Národního shromáždění schválen už 11. června 1968 a následoval ještě branný a bezpečnostní výbor 9. července.³⁰

Ve stejné době, kdy byly myšlenky na převod vězeňství projednávány ve vládě a Národním shromáždění, nezůstal nečinně stát stranou ani SNV. A je třeba říci, že se jednalo spíše o negativní reakce jak ze strany vedení Sboru, tak i jeho příslušníků. Tehdejší náčelník plk. JUDr. Oldřich Mejdr zaslal v květnu ministru vnitra stanovisko, kterým vystoupil proti převodu vězeňství k ministerstvu spravedlnosti. Vytýkal v něm zejména to, že komise zpracovávající návrh novely zákona č. 59/1965 Sb. vůbec nepřipustila k projednání alternativní návrh vypracovaný v SNV, který měl být podle jeho názoru: „...zejména v oblasti záruk dodržování zákonnosti a předpokladů žádoucího vývoje čs. vězeňství [...] daleko progresivnější než návrh předložený ministrem spravedlnosti.“³¹

²⁹ Tamtéž.

³⁰ Digitální repozitář Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, Česko-slovenská digitální parlamentní knihovna, stenoprotokol 29. schůze Národního shromáždění z 20. 12. 1968 [online], [citováno 25. 8. 2023], <https://www.psp.cz/eknih/1964ns/stenprot/023schuz/s023041.htm>

³¹ Archiv bezpečnostních složek (ABS), f. A 10, inv. j. 22, stanovisko náčelníka S SNV k delimitaci vězeňství z 21. 5. 1968.

Alternativní návrh SNV akceptoval vyčlenění vězeňství z pravomocí ministerstva vnitra jako správný krok v ohledu odstranění kumulace funkcí. O. Mejdř se tak očividně snažil zaštitit Akčním programem ÚV KSČ, tudíž vlastně získat podporu vrcholného stranického orgánu. Zároveň však ukázal, že se jednalo jen o formální a pokrytecké prohlášení. Dokonce ve stejném odstavci tuto změnu kritizoval s odůvodněním, že „...oddělení vězeňství od bezpečnostního aparátu je jedno z opatření k odstranění priority bezpečnostních zájmů ve vězeňství...“.³²

*Náčelník správy SNV plk. JUDr. Oldřich Mejdř
(foto: KDH)*

Ústřední myšlenku postoje SNV představovalo úplné vyčlenění vězeňství z vlivu obou ministerstev a jeho přímé podřízení vybranému členovi vlády. Konkrétně někomu, kdo bude mít co nejméně pravomocí souvisejících s trestním řízením. Tento postoj byl odůvodněn tvrzením, že vězeňství se vždy nacházelo na okraji zájmu jakéhokoliv rezortu, což způsobovalo materiální i finanční nedostatky. Zároveň podle O. Mejdřa nadřazenost ministerstev omezovala možnost zavádění progresivních prvků do praxe. Od letitého funkcionáře SNB, zakaleného třídním bojem 50. let, působí podobná prohlášení doslava absurdně. Alternativní návrh samozřejmě prosazoval zachování charakteru vojensky organizovaného ozbrojeného sboru, byť se objevuje úvaha o možnosti zcivilnění některých specifických pracovních pozic (vychovatel, odborný specialista atd.).³³

Za výrazně pozitivní myšlenku lze považovat požadavek na vydání Řádu výkonu vazby ve sbírce zákonů a zahájení prací na přípravě samostatného zákona. K tomu však bohužel nedošlo a po celé období normalizace se vazba řídila pouze rozkazy ministra spravedlnosti. První z nich v spatřil světlo světa v listopadu 1969, ale hned počátkem 70. let byl dvakrát novelizován.³⁴ Obě mladší úpravy pak přinesly

³² Tamtéž.

³³ Autor stanoviska náčelníka S SNV O. Mejdřa namísto slova „zcivilnět“ použil termín „zcivilizovat“. Taméž.

³⁴ Rozkazy ministra spravedlnosti č. 4/1969 Sb., č. 28/1970 Sb. a č. 13/1972 Sb.

určitá omezení oproti první variantě připravené ještě pod vlivem předchozích reforem. Teprve po roce 1989 byl přijat zákon, který naplnil vize z konce 60. let 20. století.³⁵

Mimo popsané úvahy je však nepřehlédnutelný i jeden z hlavních důvodů odporu vůči návratu vězeňství do pravomocí justice. Řada příslušníků SNV se strachovala především o ztrátu mocenského postavení a materiálního zabezpečení po vyřazení vězeňství z rezortu ministerstva vnitra.

Předložený alternativní návrh se proto nesetkal se vstřícným přijetím. Studijní oddělení ministerstva vnitra jej v květnu 1968 doslova smetlo ze stolu: „*Požadavek SNV na úplné, tj. zcela nezávislé postavení instituce vězeňství v systému státních orgánů, jak je obsažen ve zmíněném dopise, nelze podle našeho názoru kvalifikovat jinak, než jako snahu pod rouškou „nezávislosti“ zabezpečit fakticky dnešní stav. Důvody, o které se návrh opírá (ať již jsou uváděny v dopise, či při jiných příležitostech) jsou tendenční, nelogické a i při malé objektivnosti snadno vyvrátitelné.*“³⁶ S připomínkou toho, že zařazení vězeňství do pravomocí justice navazuje na násilně přerušené starší tradice obvinili O. Mejdra, že jeho hlavní snahou je konzervování praktik 50. let. Nadto vyjádřili podiv nad aktivitou, s níž „*soudruzi*“ ze SNV prosazovali osamostatnění vězeňství, ačkoliv se o to v minulosti nijak nesnažili. Přitom podle členů studijní skupiny dříve bylo „*...myšlenek a cílů, jimi dnes hláсанých, daleko více zapotřebí.*“³⁷ Je tedy zřejmé, že v roce 1968 mínili snahy o reformu vězeňství opravdu vážně.

Během května 1968 došlo k výše zmíněné přípravě zásad novely zákona č. 59/1965 Sb. a SNV i v tomto případě ukázal, že se svých pozic nevzdá bez dalšího boje. Tehdy proto vznikl rozsáhlý rozklad zdůvodňující negativní stanoviska. Je však nutné podotknout, že celý dokument prozrazuje narůstající obavy. Začíná se totiž objevovat argumentace, která přestává mít reálný základ: „*Převodění vězeňství k ministerstvu spravedlnosti nevytváří potřebné institucionální záruky důsledného dodržování zákonnosti. Realizace takového návrhu znamená naopak nepřijatelnou kumulaci moci v resortu ministerstva spravedlnosti [...] Začleněním vězeňství k ministerstvu spravedlnosti vzniknou podmínky pro deformované pojetí výkonu trestu...*“³⁸ Leč mnohokrát opakované tvrzení o novém nahromadění moci, jen v jiném odvětví státní správy, neuspěl. Důkazem je důvodová zpráva vládního návrhu novely: „*...nehrozí nebezpečí nové nežádoucí kumulace moci, neboť ministerstvo spravedlnosti není, a tím spíše nebude v budoucnu orgánem řídícím soudy po stránce jejich nejvolnější činnosti, tj. na úseku rozhodování, je a zůstane toliko orgánem výkonu státní správa ny úseku justice.*“³⁹

Je tedy zřejmé, že náčelník správy SNV O. Mejdr a jeho spolupracovníci důrazně prosazovali své představy o tom, jakým směrem by se měl výkon trestu v příštích letech ubírat. Aby dodali svým postojům důležitosti, připojili důrazné

³⁵ Řádem výkonu vazby se zabýval zák. č. 293/1993 Sb.

³⁶ ABS, f. A 10, inv. j. 22, stanovisko studijního oddělení MV k dopisu náčelníka S SNV z června 1968.

³⁷ Tamtéž.

³⁸ ABS, f. A6/2, inv. j. 1041, informace k návrhu zákona, jímž se mění a doplňuje zákon č. 59/1965 Sb.

³⁹ Tamtéž, důvodová zpráva k vládnímu návrhu novely zákona č. 59/1965 Sb.

resumé: „...dospělo vedení SNV k závěru, že navržené řešení otázek týkajících se vězeňství je ukvapené a předčasné.“⁴⁰ Jejich razantní postoje jim ale ve svém důsledku spíše uškodily, než aby dopomohly k prosazení konzervativního pojetí vězeňství, jak se ukázalo zanedlouho

Stejný postup jako v květnu 1968 využili na správě SNV i po vypracování návrhu novely zákona. Stanovisko zaslané ministerstvu vnitra v úvodu připomělo, že chystaná úprava nevhodně řeší dohromady dvě témata. Jednak výkon trestu odnětí svobody a za druhé problematiku fungování SNV. Kromě toho se však zabývalo už pouze právy, postavením a materiálním zabezpečením příslušníků sboru. Odpadly tak snahy o vynětí SNV z pravomoci ministerstev. Tehdy už bylo zřejmé, že tento požadavek nemá reálnou šanci na úspěch. V dokumentu z 22. července 1968 je tak možné číst připomínku k formulaci nového znění paragrafu 63 zákona 59/1965 Sb.: *Služební poměr příslušníků, materiální a finanční zabezpečení, léčebná péče, sociální zabezpečení, jsou stejné jako u ostatních ozbrojených sborů.*⁴¹ Leč i toto stanovisko doporučilo ministerstvo spravedlnost neakceptovat s tím, že se jedná jen o drobné formulační úpravy zásad, které návrh zákona již obsahuje a nemají proto zásadní povahu.

Souběžně s mezirezortními poradami probíhala i interní jednání uvnitř SNV, zabývající se především návrhy na připravovanou oborovou uzavřenost a novou organizační strukturu. Ze slovenské části sboru vzešel v červnu nový požadavek. Problém, kterému nikdo z tvůrců delimitace nevěnoval pozornost, vyplynul z přijetí zákona o přípravě federalizace Československa.⁴² Už čtyři dny po jeho schválení přišla z Leopodova připomínka, že návrh zásad je nepřijatelný, protože nereflexuje nové státoprávní uspořádání republiky. Náčelník útvaru proto prosazoval přepracování dokumentu, tak *„...aby otázky väzeňstva, ktoré sú spoločné, boli uvedené zvlášť a otázky riadenia väzeňstva samostatne pre Čechy a Slovensko zvlášť.“*⁴³ Odvolával se i na to, že podobný postoj sdílí i další leopoldovští příslušníci. Je zřejmé, že myšlenka federativního uspořádání SNV na Slovensku rezonovala ještě před přijetím uvedeného normativu. Jinak si lze jen těžko vysvětlit rychlost, s níž v Leopoldově zareagovali.

Nicméně i na české straně se objevily připomínky z organizačně územního hlediska. SNV musel po delimitaci převzít všechny povinnosti, které řešily hospodářské odbory Krajské správy (KS) SNB. Část z nich měl nadále zajišťovat jednotně hospodářský odbor Správy SNV.⁴⁴ S ohledem na rozsah těchto povinností

⁴⁰ Tamtéž, informace k návrhu zákona, jímž se mění a doplňuje zákon č. 59/1965 Sb.

⁴¹ Tamtéž.

⁴² Ústavní zákon č. 77/1968 Sb. o přípravě federativního uspořádání Československé socialistické republiky z 24. 6. 1968.

⁴³ Kabinet dokumentace a historie VS ČR (KDH), posudek náčelníka S SNV Leopoldov k návrhu zásad oborové uzavřenosti SNV z 28. 6. 1968.

⁴⁴ Platy příslušníků, vedení kmenových knih příslušníků, vymáhání pohledávek VV a VTOS od propuštěných osob, sumarizace rozpočtů a plánů hmotných potřeb, zajištění stravování příslušníků i vězňů a provádění kontrol. KDH, organizační řešení správních útvarů z roku 1968.

ale měly vzniknout spádové útvary sboru (viz. tabulka), zajišťující řadu z nich oblastně.⁴⁵ Jenže právě tento krok přinesl komplikace na Moravě, kde padl výběr na Brno. Převážná většina útvarů tehdy totiž byla na severu země a roli mohla sehrát i určitá regionální řevnivost. Zásadní připomínku vyjádřili v Ostravě Heřmanicích: „Zde se domníváme, že by bylo třeba znovu posoudit, zda s ohledem operationálního řízení, ekonomických stimulů a lepšího styku vůbec, ustanovit tento spádový útvar přímo v Ostravě nebo aspoň ve středu Moravy, t. j. v Olomouci.“⁴⁶

Návrh na spádové útvary SNV		
spádový útvar	základní útvary	přiřazené útvary
č. 2 Praha (Pankrác)	Příbram, Vinařice, Č. Budějovice, č. 1 Praha (Ruzyně), Litoměřice	Správa SNV, Mivex, VÚ penol., č. 3 Praha (eskortní středisko)
Plzeň	Ostrov n. O., Oráčov, Všehrdy Libkovice, Bělušice, Nové Sedlo Horní Slavkov	SOŠ SNV Ostrov n. O.
Pardubice	Valdice, Hradec Králové, Žacléř Liberec	
Brno	Heřmanice, Olomouc, Ostrava, Opava, Karviná, Mírov	
Leopoldov	Bratislava, Bánská Bystrica, Ilava, Košice, Želiezovce	

K zabezpečení reorganizace vězeňství schválilo kolegium ministra vnitra dne 27. července 1968 přípravu návrhu na ustavení mezirezortní delimitační komise, včetně podřízených pracovních skupin. Hlavním cílem bylo zajistit oborové uzavření SNV a jeho předání ministerstvu spravedlnosti k 1. lednu 1969.⁴⁷ Požadovaný dokument pak vznikl velmi rychle. Vzápětí jej 5. srpna projednalo a schválilo mimořádné kolegium ministra vnitra, čímž uvedená komise začala oficiálně existovat.⁴⁸ Její složení se od prvních návrhů k započetí práce nijak výrazně nezměnilo.⁴⁹ Výjimku představovala pouze funkce předsedy, kterou měl původně zastávat první náměstek ministra vnitra plk. JUDr. Ján Majer, ale nakonec ji vykonával náměstek plk. JUDr. Jan Rybář.⁵⁰

Datum prvního zasedání delimitační komise není zcela zřejmé. Studované prameny přinášejí jednodenní odchylku. Zatímco pozvánka říká, že k němu mělo

⁴⁵ Platy občanských zaměstnanců, zajištění dopravní služby, stavební a ubytovací služba, běžná údržba telefonů, vystrojování příslušníků, odškodňování pracovních úrazů, vedení základních prostředků a vyřazování materiálu, operační a komeční technika a prostředky protichemické ochrany, protipožární ochrana, metodická finanční dohled, zřízení zbrojní dílny (jen Praha), řízení zdravotnické služby a zásobování zdravotnickým materiálem. Tamtéž.

⁴⁶ KDH, připomínky k návrhu na oborovou uzavřenost SNV z 3. 9. 1968.

⁴⁷ ABS, f. A2/3, inv. j. 140, 3. kolegium ministra vnitra, zpráva o usnesení kolegia MV z 27. 7. 1968.

⁴⁸ ABS, f. A2/3, inv. j. 161, 6. kolegium ministra vnitra z 15. 11. 1968

⁴⁹ Složení mezirezortní delimitační komise je součástí příloh této studie.

⁵⁰ ABS, f. A6/2, inv. j. 1041, závěry 1. zasedání delimitační komise z 23. 9. 1968.

dojít 24. září 1968 ve 13 hodin, závěrečná zpráva uvádí datum 23. září.⁵¹ Naproti tomu místo schůze je nezpochybnitelné. Jednání se odehrálo v budově ministerstva vnitra na Letné. Jeho výsledkem bylo utvoření harmonogramu přípravných prací – určení posloupnosti jednotlivých úkolů podle důležitosti, řešení záležitostí personálních a mzdových, nové schéma organizace SNV. Současně došlo také k vypracování přehledu pracovních komisí.

Druhé zasedání se nakonec uskutečnilo 10. října 1968. Důležitým bodem se stalo uspořádání služebního aktiv pro funkcionáře SNV k vysvětlení všech souvislostí vztahujících se k převodu. Očividně stále přetrvávaly obavy o materiální zabezpečení příslušníků sboru, což dokazuje i plán na zaslání informace útvarovým organizacím KSČ, které mělo uklidnit situaci ve věznicích. Dalším krokem se pak mělo stát ještě vypracování článku pro denní tisk, v němž by bylo přesně vysvětleno právní postavení a materiální zajištění příslušníků SNV po přijetí novely zákona č. 59/1965 Sb.⁵² Avšak k realizaci tohoto úkolu, kterým byl pověřen JUDr. Jaroslav Placr, nakonec v průběhu následujícího měsíce nedošlo. Tuto skutečnost dokazuje jeho absence v Rudém právu, kde by se jeho otištění dalo s největší pravděpodobností očekávat.⁵³

Rovněž tak se na druhém zasedání začala projevovat federalizace vězeňství, coby důležitá otázka. Měla být zřízena zvláštní delimitační komise pro Slovensko, včetně pracovních skupin a jejich předsedy kooptovat do pražské komise. Současně s tím se na program dostala problematika ekonomických a personálních otázek budoucí správy SNV SSR.⁵⁴ Třetí chůze, která proběhla 31. října 1968 na ministerstvu spravedlnosti,⁵⁵ pak už detailně plánovala tabulková místa obou republikových správ sboru a nařídila učinit totéž u jednotlivých útvarů SNV na Slovensku.⁵⁶

Všechny výsledky činnosti delimitační komise se staly předmětem jednání šestého kolegia ministra vnitra v listopadu 1968. Kromě nové systemizace samozřejmě už zcela samozřejmě figuruje i federalizace: „*Správa SNV pro Slovenskou socialistickou republiku je celá nově zřizována. Její struktura a působnost je v podstatě stejná se správou SNV pro Českou socialistickou republiku s tím, že některé činnosti (pro malý počet pracovníků) se vhodně organizačně spojují. V systemizaci správy SNV se navrhuje 97 míst.*“⁵⁷ Jen pro srovnání, pro správu SNV ČSR bylo počítáno se 157 tabulkovými místy.⁵⁸

Na listopadovém kolegiu ministra vnitra dostala definitivní podobu i dohoda o zabezpečení nároků příslušníků SNV po převodu do pravomocí ministersva

⁵¹ Tamtéž, pozvánka na 1. schůzi z 21. 9. 1968, závěry 1. zasedání delimitační komise z 26. 9. 1968.

⁵² Tamtéž, závěry z 2. zasedání delimitační komise konaného 10. 10. 1968.

⁵³ Rudé právo z 10. 10. až 10. 11. 1968, Ústav pro českou literaturu AV ČR, digitální archiv časopisů [online], [citováno 15. 9. 2023], <https://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo>

⁵⁴ ABS, f. A6/2, inv. j. 1041, závěry z 2. zasedání delimitační komise konaného 10. 10. 1968.

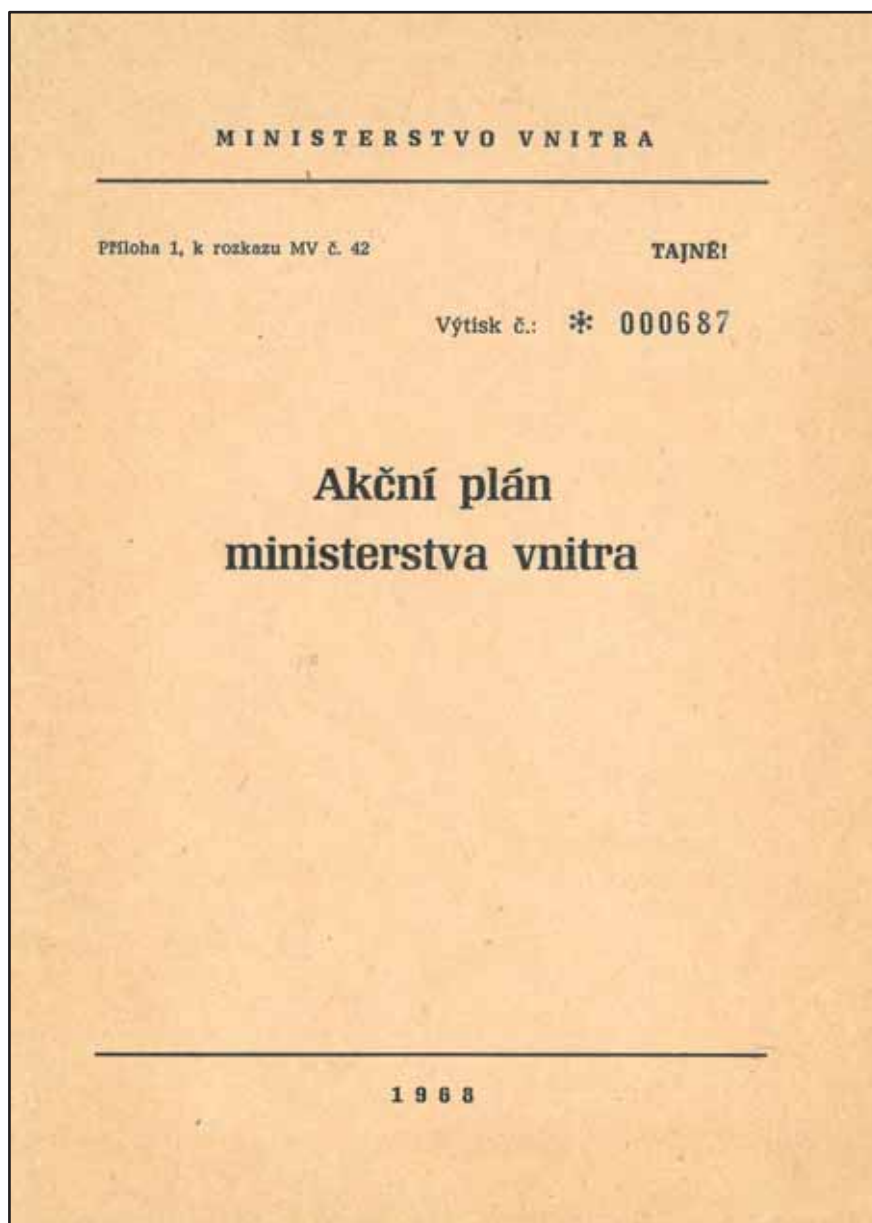
⁵⁵ Tamtéž, pozvánka na 3. zasedání delimitační komise z 24. 10. 1968.

⁵⁶ Tamtéž, závěry z 3. zasedání delimitační komise konaného 31. 10. 1968.

⁵⁷ ABS, f. A2/3, inv. j. 161, 6. kolegium ministra vnitra z 8. 11. 1968, zdůvodnění organizace a systemizace správ SNV.

⁵⁸ Tamtéž, organizační schéma systemizace správy SNV ČSR a SSR.

spravedlnosti. Jejím cílem bylo s konečnou platností uklidnit jejich obavy ze změny postavení i dosavadních výhod. Na prvním místě bylo zachování dosažených hodnot, nároků na výsluhu a sociálního zabezpečení. Stejně tak zůstala zachována možnost přechodu k SNB bez komplikací a zdravotní, lázeňská i rekreační péče v rozsahu stanoveném pro SNB.⁵⁹ Z toho je patrné, co především stálo za odporem ke změně, byť u řady příslušníků hrála roli také ideologická hlediska.

Akční plán MV ze srpna 1968 (foto: KDH)

Souběžně se zahájením činnosti delimitační komise začalo MV chystat reformu svého rezortu na základě citovaného akčního programu KSČ. Tento úkol zajišťoval ministr J. Pavel, který prošel cestou od funkcionáře strany po politického

⁵⁹ Tamtéž, dohoda o zabezpečení některých nároků příslušníků SNV.

vězně v 50. letech.⁶⁰ Základním kamenem změn směřujících se měl stát „Akční plán ministerstva vnitra“, vydaný jako příloha rozkazu ministra číslo 42 z 16. srpna 1968.⁶¹ V něm se zúročily veškeré kroky učiněné od jara uvedeného roku. Změny ve vězeňství pak přímo reflektovala část nazvaná: „Správa na úseku nápravně výchovných ústavů a věznic“. Ta zopakovala stanovisko Studijního oddělení MV z května, jež je možné považovat doslova za revoluční prohlášení s ohledem na události předchozího období: „Začlenění vězeňství do ministerstva vnitra není v podmínkách naší státní správy tradiční.“⁶² Zároveň ještě potvrdila rozhodnutí jeho návratu do pravomocí ministerstva spravedlnosti. Jak je však příznačné, po událostech z 21. srpna nevešel tento rozkaz v platnost a nahradil ho nový akční plán z 20. prosince 1968.⁶³ Delimitace se však naštěstí už nijak nedotýkal.

Za další velmi zásadní krok je možné považovat zrušení agenturně operativní práce. Dosavadní praxe využívání agentů z řad vězňů se totiž stala jedním ze symbolů nejtemnějšího období československého vězeňství v 50. letech a do roku 1968 jich bylo evidováno 4538. Jejich využití se tehdy řídilo „Směrnici pro agenturně operativní práci v nápravných zařízeních ministerstva vnitra“ z 1. listopadu 1963 (NZ-oper-I-1) a „Směrnici pro práci s tajnými spolupracovníky ve vyšetřovacích věznicích MV“ z 20. února 1965.⁶⁴ Avšak návrh nového akčního programu ministerstva vnitra počítal s ukončením této činnosti, coby nezbytným předpokladem pro delimitaci. Leč panovala obava z nedostatečného zabezpečení NVÚ.⁶⁵ Nutnost vyřešení tohoto problému nakonec převážila nad připomínkami, takže zástupce náčelníka správy SNV pplk. Jaroslav Pufka dostal na srpnovém kolegiu ministra vnitra vypracovat návrh rozkazu o zrušení agenturně operativní práce do konce září.⁶⁶

K ukončení agenturně operativní práce v SNV došlo po předchozích přípravách rozkazem ministra vnitra č. 84 z 13. prosince 1968 (je však příznačné, že na počátku let 70., v době rozbíhající se normalizace, byla agenturně operativní práce v SNV znovu zaváděna). Na jeho základě připadl náčelníkovi správy SNV úkol provést všechny potřebná opatření do konce roku 1968 a náčelník Hlavní správy (HS) StB měl zajistit archivaci operativních materiálů pocházejících z NVÚ.⁶⁷ Předávací protokol vypracovaný na správě SNV byl datován k 29. prosinci 1968, tak aby vyhověl citovanému rozkazu, leč k faktickému osobnímu převzetí

⁶⁰ K osobě a kariéře ministra J. Pavla blíže: Michal GREGOR, *Josef Pavel a jeho pád*, in: Paměť národa č. 4/2010, roč. VI., s. 82-85; Milan BÁRTA, *Josef Pavel, život a doba*, Ústí n. Labem – Praha 2022.

⁶¹ ABS, f. A 6/4, inv. j. 1140, RMV č. 42/1968 z 16. 8. 1968.

⁶² Tamtéž, Akční plán ministerstva vnitra, s. 39.

⁶³ ABS, f. A 6/4, inv. j. 1140, RMV č. 85/1968.

⁶⁴ Prokop TOMEK, *Vývoj systému agenturně operativní činnosti ve vězeňských zařízeních československého komunistického režimu 1948-1989*, in: Dvě studie o československém vězeňství 1948-1989, Praha 2000, s. 14-15.

⁶⁵ ABS, f. A2/3, inv. j. 140, 3. kolegium ministra vnitra, zpráva o jednání kolegia z 22. 6. 1968.

⁶⁶ Tamtéž, inv. j. 145, mimořádné kolegium ministra vnitra z 2. 8. 1968, hormonogram prací na vyčlenění SNV

⁶⁷ ABS, f. A6/4, inv. j. 1182, rozkaz ministra vnitra č. 84 z 13. 12. 1968, zrušení AOP v NVÚ.

npor. Císařem z HS-StB došlo až 13. ledna 1969, jak dokazuje podpisová doložka uvedeného dokumentu.⁶⁸

Statisticcko evidenční odbor HS-StB tehdy převzal velké množství dokumentů z let 1952 až 1968. Pocházely jak ze správy SNV, tak i z jednotlivých vězeňských ústavů – Boreč, Drahonice, Libkovic, Litoměřice, Ostrava, Praha Ruzyně, Sýrovice, Všehrady, Želiezovce. Jednalo se o tajné a přísně tajné jednací protokoly, prověrky a vyhodnocení agenturně operativní práce, metodické pokyny, informace pro ministrestvo, plány práce vnitřní ochrany, zápisy z porady i vlastní svazkovou agendu.⁶⁹

Historik Prokop Tomek však v citované studii správně připomněl, že rozkaz se vztahoval výhradně na NVÚ, tedy na podmínky výkonu trestu. Stranou zůstaly vyšetřovací věznice, kde operativní práce napříště připadla příslušníkům StB nebo VB. Nutná ale byla součinnost s vedením věznice, což stanovil nový akční program MV. Nejednalo se o jediné obroušení hran rozkazu rušícího vězeňskou agenturní činnost. Ještě v prosinci 1968 vyšel rozkaz náčelníka správy SNV č. 10, nazvaný „Prozatímní pokyny k zajišťování vnitřní obrany útvarů SNV.“ Ten sice neumožňoval spolupráci s StB, ani využití operativní techniky, ale spolupracovníky z řad vězňů v případě ohrožení bezpečnosti NVÚ za určitých podmínek povoloval.⁷⁰ Jedná se o zřejmou reakci na obavy, které zazněly během jednání červnového kolegia ministra vnitra.

Před uskutečněním delimitace bylo ještě potřeba vyřešit personální otázky ve vedení SNV. Postoje vedení náčelníka správy O. Mejdra nebyly ministerstvu pozitivně reflektovány. Jeho snaha konzervovat dosavadní stav či přímo dokonce obhajovat praxi konce 50. let v reformní atmosféře poloviny roku 1968 působila spíše kontraproduktivně. Důležitým počinem na cestě ke změnám podmínek ve vězeňství se proto stalo jeho odvolání. Návrh k tomuto kroku poslal náměstek ministra J. Rybář na sekretariát ÚV KSČ 21. listopadu 1968. V důvodové zprávě kladného rozhodnutí se jako důvod objevuje především přílišné sepejetí s předchozí dobou a nezákonnostmi ve vězenství.⁷¹ Až na druhém místě je zařazena zmínka o odchodu na vlastní přání a přeřazení k Hlavní správě VB. Z dnešního hlediska až paradoxně pak O. Mejdr v letech 1969 až 1977 zastával funkci náčelníka Střední odborné školy

⁶⁸ KDH, protokol o předání materiálů operativního odboru S SNV do archivu SEO HS-StB z 29. 12. 1968.

⁶⁹ Tamtéž.

⁷⁰ Využití agentů z řad vězňů bylo umožněno v následujících případech:

- zjišťování příprav k útěku,
- odhalování útoků na příslušníky SNV,
- odhalování iniciátorů vzpour a nedovolených styků s civilními zaměstnanci,
- předcházení násilí,
- odhalování majetkové trestné činnosti,
- sebepoškozování,
- sabotáže.

P. TOMEK, citovaná práce, s. 20-21.

⁷¹ ABS, f. A2/3, inv. j. 1999, návrh na odvolání náčelníka SNV O. Mejdra.

Ministerstva vnitra ve VINOŘI a Svatém JÁNU pod Skalou. Na druhou stranu byl ale bezpochyby pro nově nastupující normalizační režim vhodným kandidátem na tuto funkci. To ostatně nejlépe dokresluje jeho vlastní slova zachycená v profesním životopise z roku 1954: „*Svoji práci vykonávám rád, zvláště nyní, kdy jsou jasné úkoly ve vězeňství a kdy je možno čerpat z bohatých sovětských zkušeností. Práce je to radostná a nemám v ní větších těžkostí.*“⁷²

Na místo O. Mejdra, který byl ve funkci od roku 1952, nastoupil od počátku roku 1969 JUDr. Jaroslav Placr, jenž měl za sebou dlouholetou praxi v justici. Nejprve v letech 1950 až 1961 působil jako prokurátor (okresní, krajská i Generální prokuratura), poté v letech 1962 až 1968 ve Vědeckovýzkumném ústavu kriminologickém a konečně od května 1968 na ministerstvu spravedlnosti.⁷³ Přes profesní počátky v 50. letech vystupoval v druhé polovině 60. let výrazně proreformě, byť samozřejmě v duchu socialistické zákonnosti, což ho přivedlo až do vedení SNV. Jeho postoje se ale staly neslučitelné s nastupujícím normalizačním režimem, takže v červnu 1969 požádal ministra spravedlnosti o uvolnění z funkce a později emigroval do zahraničí.⁷⁴

K dovršení připravované změny zbýval ještě jeden důležitý krok, a to schválení vládou zpracovaného návrhu novely zákona č. 59/1965 Sb. V druhé polovině prosince roku 1968 byl proto projednán a schválen příslušnými výbory Národního shromáždění (ústavně právní, branný a bezpečnostní). Zásadní se pak stala 29. schůze Národního shromáždění dne 20. prosince 1968.⁷⁵ Na programu bylo právě schválení vládního návrhu novely. Hlavní změny oproti předchozímu stavu byly však tehdy chápány jako prozatímní řešení.

K odůvodnění připravovaných změn se ujal slova ministra spravedlnosti B. Kučera: „*Jde nám všem nepochybně o to, vybudovat opravdu moderní systém vězeňství, který by odpovídal po všech stránkách socialistickým, demokratickým a humanistickým základům naší společnosti. Jde o vybudování systému, který by co nejdokonaleji zaručoval převýchovu a resocializaci osob, jež se provinily na zájmech společnosti spácháním trestných činů a jež byly za to soudem v trestním řízení zákonu potrestány.*“⁷⁶ Současně však upozornil, že v příštích letech dojde k rozsáhlejším úpravami trestně právních vztahů, což se samozřejmě mělo týkat soudnictví i vězeňství. Proto předkládaný návrh nově řešil jen práva a povinnosti příslušníků SNV, namísto dosavadního zákona č. 70/1965 Sb. o Sboru národní bezpečnosti. Dále pak některé otázky zdravotní péče, rekreace a v neposlední řadě možnosti přerázení ze SNV do SNB.⁷⁷

⁷² P. TOMEK, citovaná práce, s. 31, pozn. 14.

⁷³ ABS, f. A2/3, inv. j. 1999, kádrová charakteristika J. Placra.

⁷⁴ Alena KAFKOVÁ, *Cestka ke vzniku Generálního ředitelství VS ČR 1965-1969*, in: Historická penologie 1/2011, Praha 2011, s. 54.

⁷⁵ Digitální repozitář Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, Česko-slovenská digitální parlamentní knihovna, stenoprotokol 29. schůze Národního shromáždění z 20. 12. 1968 [online], [citováno 25. 8. 2023], <https://www.psp.cz/eknih/1964ns/stenprot/029schuz/s029036.htm>

⁷⁶ Tamtéž, <https://www.psp.cz/eknih/1964ns/stenprot/029schuz/s029037.htm>

⁷⁷ Tamtéž.

Po ministru spravedlnosti promluvil za zainteresované výbory NS zpravodaj JUDr. Václav Hrabal. Přijetí novely zákona doporučil tím, že upozornil na nedostatečnou reflexi vědeckých metod v uplynulém desetiletí a výsledků výzkumů Výzkumného ústavu penologického. Za ještě důležitější je však možné považovat poukaz na nutnost zvyšování odbornosti příslušníků SNV: „*Domnívám se, že v budoucnu bude nutno organizačně posílit výchovnou složku Sboru nápravné výchovy o další vysoce kvalifikované pracovníky z oboru pedagogie, psychologie, sociologie nebo jiné další odborníky, jejichž práce je přímo nebo nepřímo svázána s vězeňstvím a postpenitenciární péčí* (postpenitenciární péčí – poz. autora).“⁷⁸

V navazujícím hlasování, které řídil předseda Národního shromáždění Josef Smrkovský, byla novela jednohlasně schválena a vešel tak v platnost zákon č. 173/1968 Sb. Reálně se změna dotkla paragrafů 61 až 63 zákona č. 59/1965 Sb., upravující práva a povinnosti příslušníků SNV při ostraze NVÚ a vazebních věznic. Současně završila delimitaci a federalizaci vězeňství: „*Ministr republiky, který vykonává státní správu soudů, je přímým nadřízeným všech příslušníků Sboru nápravné výchovy a vykonává nad nimi kázeňskou pravomoc.*“⁷⁹

Poté co novela zákona prošla Národním shromážděním, mohla být podepsána dohoda mezi ministerstvy. Závěrečné práce na jejím definitivním znění proběhly 17. prosince 1968 během poslední porady delimitační komise v budově ministerstva vnitra na Letné, společně s přípravou součinnostní dohody mezi SNV a SNB.⁸⁰ Podpis smlouvy za účasti zástupců obou ministerstev a pověřenectva Slovenské národní rady (SNR) měl slavnostní charakter. O tom svědčí i místo, kde k němu došlo. Představitelé uvedených institucí se sešli 27. prosince 1968 v sále paláce Savarin (palác Sylva-Tarrouca) v ulici Na Příkopě.⁸¹

Tímto krokem bylo ukončeno šestnáct let trvající období, během něhož prošlo české vězeňství asi tou nejtemnější etapou ve své historii. Tehdy se skutečně zdálo, že se jedná o počátek reformy, na jejichž konci měl stát moderní vězeňský systém, který by akceptoval zásady humanizace výkonu trestu. Tato pozitivní vize ale neměla dlouhého trvání a narazila na počínající normalizaci.

⁷⁸ Tamtéž.

⁷⁹ Zák. č. 173/1968 Sb., jímž se mění a doplňuje zákon č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, § 61, ost. 3.

⁸⁰ ABS, f. A6/2, inv. j. 1041, pozvánka na poradu delimitační komise z 13. 12. 1968.

⁸¹ Tamtéž, pozvánka k účasti při podpisu delimitační dohody z 22. 12. 1968.

Použité prameny a literatura

Archiv bezpečnostních složek:

- f. A2/3, inv. j. 140, 145, 161, 1999,
- f. A6/2, inv. j. 1041,
- f. A6/4, inv. j. 1182,
- f. A 10, inv. j. 22.

Kabinet dokumentace a historie VS ČR:

- sv. delimitace vězeňstv, 1968-1969.

Digitální repozitář Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, Československá digitální parlamentní knihovna, stenoprotokoly 1964-1968 [online], <https://www.psp.cz/eknih/1964ns/stenprot/index.htm>

Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i., Digitální archiv časopisů, Rudé právo [online], <https://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo>

Vláda ČR [online], <https://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1960-1990-cssr/oldrich-cernik-1/ppv-1968-cernik1.pdf>

Edice dokumentů Ústavu soudobých dějin AV ČR k roku 1968, [online], [citováno 14. 8. 2023], http://www.68.usd.cas.cz/files/dokumenty/edice/405_1.pdf

Alena KAFKOVÁ, *Cestka ke vzniku Generálního ředitelství VS ČR 1965-1969*, in: *Historická penologie* 1/2011, Praha 2011.

Prokop TOMEK, *Vývoj systému ageturně operativní činnosti ve vězeňských zařízeních československého komunistického režimu 1948-1989*, in: *Dvě studie o československém vězeňství 1948-1989*, Praha 2000.

Zák. č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody.

Zák. č. 173/1968 Sb., jímž se mění a doplňuje zákon č. 59/1965 Sb.

Ústavní zák. č. 77/1968 Sb. o přípravě federativního uspořádání Československé socialistické republiky.

Přílohy

1. Složení mezirezortní delimitační komise a podřízených pracovních skupin⁸²

Delimitační komise

- plk. JUDr. Jan Rybář - předseda komise, náměstek MV,
- JUDr. Jaroslav Placr - zástupce předsedy, ministerstvo spravedlnosti,
- JUDr. František Štýbr - ministerstvo spravedlnosti,
- JUDr. František Paníček - pověřenectvo pro spravedlnost SNR,
- pplk. Jaroslav Pufka - správa SNV,
- mjr. JUDr. Karel Kvídera - správa SNV,
- pplk. Josef Šustr - hospodářská správa MV,
- mjr. JUDr. Ivan Havránek - legislativní oddělení MV,
- mjr. Karel Šíma - kádrová a organizační správa MV,
- kpt. Ján Zaľko - náčelník útvaru SNV Želiezovce,
- mjr. JUDr. Miroslav Beránek - tajemník komise, správa SNV.

Skupina pro zpracování návrhu delimitační dohody

- pplk. Jaroslav Pufka - předseda, správa SNV,
- mjr. JUDr. Ivan Havránek - legislativní oddělení MV,
- mjr. JUDr. Rudolf Houdek - správa SNV,
- JUDr. Jaroslav Placr - ministerstvo spravedlnosti,
- JUDr. Zoltán Farkaš - pověřenectvo pro spravedlnost SNR.

Skupina pro zpracování návrhu směrnic o součinnosti správy SNV a HS-VB

- pplk. Václav Ryšavý - předseda, správa SNV,
- plk. ing. Lubomír Kroh - OZÚ MV,
- mjr. Zdeněk Pták - ústřední eskortní středisko,
- mjr. Ludvík Novák - HS-VB,
- mjr. dr. Karel Grundloch - HS VB,
- JUDr. František Sláma - HS VB.

Skupina pro zpracování návrhu delimitace objektů, materiálních a finančních fondů a součinnosti v oblasti spojení

- pplk. Josef Šustr - předseda, hospodářská správa MV,
- mjr. Otakar Brožek - správa SNV,
- mjr. František Švehla - hospodářská správa MV,
- mjr. Květoslav Smékal - správa SNV,
- kpt. ing. Josef Frňka - VII. správa MV,
- JUDr. František Štýbr - ministerstvo spravedlnosti,
- JUDr. Zdeněk Krčma - ministerstvo spravedlnosti.

⁸² Tamtéž, závěry 1. zasedání delimitační komise z 23. 9. 1968.

Skupina pro zpracování návrhu delimitace funkčních míst a kádrového převodu SNV

- pplk. Jaroslav Pufka - předseda, správa SNV,
- pplk. Jaroslav Laštovka - správa SNV,
- mjr. Miroslav Hlaváček - správa SNV,
- mjr. Jan Frolík - kádrová a organizační správa MV,
- mjr. Václav Zita - kádrová a organizační správa MV,
- mjr. Karel Kozel - hospodářská správa MV,
- mjr. Ján Zdichavský - náčelník útvaru SNV Bratislava,
- JUDr. Jaroslav Placr - ministerstvo spravedlnosti,
- JUDr. František Paníček - pověřenectvo pro spravedlnost SNR.

Skupina pro zpracování zhodnocení současného stavu československého vězeňství

- mjr. JUDr. Karel Kvídera - předseda, správa SNV,
- pplk. Bohumil Pražák - správa SNV,
- npor. Vladimír Ličko - pedagog NVÚ Ilava,
- JUDr. Jan Tolar, CSc. - ČSAV,
- mjr. PhDr. Jiří Čepelák, CSc. - náčelník VÚP SNV.

Skupina pro zpracování rozkazu o zrušení AOP mezi odsouzenými

- pplk. Jaroslav Pufka - předseda, správa SNV,
- mjr. Josef Matouš - správa SNV,
- mjr. Gustav Podzimek - útvar SNV Vinařice,
- mjr. Slabá - útvar SNV č. 2 Praha,
- mjr. Jan Větrovec - správa SNV.

2. Plánovaná organizační struktura Správy SNV ČSR a SSR od 1. 1. 1969

Správa SNV ČSR⁸³

Vedení správy SNV

CÚV KSČ

- vnitřní odbor,
- inspekce náčelníka S SNV,
- kádrový a organizační odbor,
- odbor nápravně výchovné činnosti,
- odbor ochrany,
- samostatný odbor výkonu vazby,
- týlový odbor,
- finanční odbor,
- samostatný odbor pracovního provozu,
- zbravotní odbor.

Správa SNV SSR

Vedení správy SNV

- vnitřní odbor,
- inspekce náčelníka S SNV,
- kádrový a organizační odbor,
- odbor nápravně výchovné činnosti,
- odbor ochrany,
- hospodářský odbor,
 - týlové oddělení,
 - finanční oddělení,
- samostatné zdravotní oddělení.

⁸³ K činnosti odborů S SNV podrobněji: A. KAFKOVÁ, citovaná práce.

3. Plánovaná systemizace S SNV ČSR a SSR od 1. 1. 1969

Správa SNV ČSR

Vedení

- náčelník správy – gen. mjr. – 1,
- zástupce náčelníka správy – plk. – 2,
- celkem – 3,

CÚV KSC

- předseda – pprap. – 1,
- admin. prac. – pprap. – 1,
- celkem – 2,

Vnitřní odbor

- vedení,
 - náčelník odboru – plk. – 1,
 - referent spisů – nprap. – 1,
- 1. oddělení,
 - náčelník oddělení – pplk. – 1,
 - tiskový tajemník – mjr. – 1,
 - starší referent, specialista – mjr. – 4,
 - starší referent – nprap. – 1,
- 2. oddělení,
 - náčelník oddělení – pplk. – 1,
 - starší referent – kpt. – 2,
 - referent – nprap. – 3,
 - referent hospodář – nprap. – 1,
 - referent evidence – prap. – 2,
 - referent podatelny – prap. – 2,
 - admin. prac. – pprap. – 1,
- celkem – 21,

Inspekce náčelníka správy

- vedení,
 - náčelník odboru – plk. – 1,
 - referent spisů – nprap. – 1,
- skupina inspekce,
 - starší referent, specialista – mjr. – 3,
 - starší referent – mjr. – 1,
- skupina ekonomické kontroly,
 - vedoucí skupiny – mjr. – 1,
 - starší referent – mjr. – 3,

- skupina stížností,
 - starší referent – mjr. – 2,
- celkem – 12,

Kádrový a organizační odbor

- vedení
 - náčelník odboru – plk. – 1,
 - zástupce náčelníka odboru – pplk. – 1,
 - referent spisů – nrap. – 1,
- skupina personální
 - starší referent, specialista – pplk. – 1,
 - starší referent, specialista – mjr. – 2,
 - starší referent – mjr. – 2,
- skupina školská
 - starší referent, specialista – pplk. – 1,
 - starší referent, specialista – mjr. – 1,
 - starší referent – mjr. – 1,
- skupina organizační, evidence a statistiky
 - vedoucí skupiny – mjr. – 1,
 - starší referent – mjr. – 1,
 - starší referent – kpt. – 1,
 - referent kádrové evidence – nrap. – 1,
- celkem – 15,

Odbor nápravně výchovné činnosti

- vedení
 - náčelník odboru – plk. – 1,
 - zástupce náčelníka odboru – pplk. – 1,
 - referent spisů – nrap. – 1,
- skupina specialistů,
 - psycholog – pplk. – 1,
 - pedagog – pplk. – 1,
 - starší referent, specialista – mjr. – 1,
- skupina instruktorů,
 - starší referent – mjr. – 4,
- celkem – 12,

Odbor ochrany

- vedení
 - náčelník odboru – plk. – 1,
 - zástupce náčelníka odboru – pplk. – 1,
 - referent spisů – nrap. – 1,
- skupina instruktorů ostrahy,
 - starší referent – mjr. – 2,

- skupina instruktorů vnitřní ochrany,
 - starší referent – mjr. – 2,
- skupina velitelské a bojové přípravy,
 - starší referent, specialista – mjr. – 1,
 - starší referent – mjr. – 3,
- skupina zvláštních úkolů,
 - starší referent, specialista – mjr. – 1,
 - starší referent – mjr. – 2,
- skupina dozorčích důstojníků správy,
 - dozorčí důstojník – kpt. – 4,
- celkem – 18,

Samostatné oddělení výkonu vazby

- náčelník samostatného oddělení – pplk. – 1,
- starší referent, specialista – mjr. – 1,
- starší referent – mjr. – 2,

Týlový odbor

- vedení,
 - náčelník odboru – plk. – 1,
 - referent spisů – nprap. – 1,
- oddělení provinatní,
 - náčelník oddělení – pplk. – 1,
 - starší referent – mjr. – 4,
 - starší referent – kpt. – 1,
- oddělení intendační
 - náčelník oddělení – pplk. – 1,
 - starší referent – mjr. – 4,
 - hosp. správ. prac. – obč. prac. – 2,
- oddělení technické
 - náčelník oddělení – pplk. – 1,
 - skupina bojové techniky
 - starší referent, specialista – mjr. – 1,
 - starší referent – mjr. – 2,
 - skupina dopravních prostředků,
 - starší referent, specialista – mjr. – 1,
 - starší referent – mjr. – 2,
 - skupina spojovací
 - starší referent, specialista – mjr. – 1,
 - starší referent – mjr. – 2,
- oddělení stavební a ubytovací,
 - náčelník oddělení – pplk. – 1,
 - skupina ubytovací,
 - starší referent, specialista – mjr. – 1,

- starší referent – mjr. – 1,
- skupina stavební,
 - starší referent, specialista – mjr. – 1,
 - starší referent – mjr. – 2,
- celkem – 31,

Finanční odbor

- vedení,
 - náčelník odboru – plk. – 1,
 - zástupce náčelníka odboru – pplk. – 1,
 - starší referent – mjr. – 2,
- oddělení rozpočtu, plánu a evidence
 - náčelník oddělení – pplk. – 1,
 - skupina rozpočtu,
 - starší referent, specialista – mjr. – 1,
 - starší referent – mjr. – 2,
 - skupina plánu MTZ a cen,
 - starší referent, specialista – mjr. – 1,
 - starší referent – mjr. – 3,
 - skupina účetní evidence a sumarizace,
 - starší referent, specialista – mjr. – 1,
 - starší referent – mjr. – 1,
 - starší referent – kpt. – 1,
 - referent – npor. – 1,
- oddělení odměňování a pohledávek,
 - náčelník oddělení – pplk. – 1,
 - skupina odměňování,
 - starší referent, specialista – mjr. – 1,
 - starší referent, právník – mjr. – 1,
 - starší referent – mjr. – 1,
 - skupina důchodů a pohledávek,
 - starší referent, specialista – mjr. – 1,
 - starší referent – mjr. – 1,
 - referent – npor. – 1,
- celkem – 23,

Samostatné oddělení pracovního provozu

- náčelník oddělení – pplk. – 1,
- starší referent, specialista – mjr. – 2,
- starší referent – mjr. – 3,
- referent – npor. – 1,
- celkem – 7,

Zdravotnický odbor

- náčelník zdravotní služby – plk. – 1,
- lékař preventivní a posudkové péče pro příslušníky – pplk. – 1,
- lékař preventivní a posudkové péče pro vězně – pplk. – 1,
- psychiatr – pplk. – 1,
- hygienik-epidemiolog – pplk. – 1,
- starší referent zdravotnického zásobování – kpt. – 1,
- zdravotní sestra – nprap. – 2,
- referent spisů – nprap. – 2,
- celkem – 9,

Celkem správa SNV ČSR – 157.

Správa SNV SSR

Vedení

- náčelník správy – gen. mjr. – 1,
- zástupce náčelníka správy – plk. – 1,
- celkem – 2,

Vnitřní odbor

- vedení,
 - náčelník odboru – plk. – 1,
 - starší referent, specialista – mjr. – 2,
 - tiskový tajemník – mjr. – 1,
 - starší referent – npor. – 1,
 - referent spisů – nprap. – 1,
- administrativní oddělení,
 - náčelník oddělení – pplk. – 1,
 - starší referent – kpt. – 2,
 - referent – nprap. – 3,
 - referent evidence – prap. – 2,
 - referent podatelny – prap. – 1,
 - admin. prac. – pprap. – 1,
- celkem – 14,

Inspekce náčelníka správy

- vedení,
 - náčelník inspekce – pplk. – 1,
 - referent spisů – nprap. – 1,
- skupina inspekce,
 - starší referent, specialista – mjr. – 2,
- skupina ekonomické kontroly,
 - starší referent, specialista – mjr. – 1,

- starší referent – mjr. – 1,
- skupina stížností,
 - starší referent – mjr. – 1,
- celkem – 7,

Kádrový a organizační odbor

- vedení
 - náčelník odboru – pplk. – 1,
- skupina personální
 - vedoucí skupiny – mjr. – 1,
 - starší referent, specialista – mjr. – 1,
 - starší referent – mjr. – 1,
- skupina školská
 - starší referent, specialista – mjr. – 1,
 - odborný učitel 1. stupně – mjr. – 2,
- skupina organizační, evidence a statistiky
 - vedoucí skupiny – mjr. – 1,
 - starší referent – mjr. – 1,
 - referent kádrové evidence – nrap. – 1,
- celkem – 10,

Odbor nápravně výchovné činnosti

- vedení
 - náčelník odboru – plk. – 1,
 - podplukovník – pplk. – 1,
 - psycholog – pplk. – 1,
 - starší referent, specialista – mjr. – 1,
 - starší referent – mjr. – 1,
 - referent spisů – nrap. – 1,
- skupina pracovního provozu,
 - starší referent, specialista – mjr. – 1,
 - starší referent – mjr. – 1,
- celkem – 8,

Odbor ochrany

- vedení
 - náčelník odboru – plk. – 1,
 - referent spisů – nrap. – 1,
- skupina instruktorů vnější a vnitřní ochrany,
 - starší referent – mjr. – 2,
- skupina velitelské a bojové přípravy,
 - starší referent – mjr. – 1,
- skupina zvláštních úkolů,
 - starší referent, specialista – mjr. – 1,

- starší referent – mjr. – 1,
- skupina výkonu vazby,
 - starší referent, specialista – mjr. – 1,
- skupina dozorčích důstojníků správy,
 - dozorčí důstojník – kpt. – 4,
- celkem – 12,

Hospodářský odbor

- vedení,
 - náčelník odboru – plk. – 1,
 - starší referent, specialista – mjr. 1,
 - referent spisů – nrap. – 1,
- oddělení týlové
 - náčelník oddělení – pplk. – 1,
 - skupina provinatní,
 - starší referent, specialista – mjr. – 1,
 - starší referent – mjr. – 1,
 - starší referent – kpt. – 1,
 - skupina intendační,
 - starší referent, specialista – mjr. – 1,
 - starší referent – mjr. – 2,
 - starší referent – kpt. – 1,
 - hosp. správ. prac. – obč. prac. – 1,
 - skupina technická,
 - starší referent, specialista – mjr. – 1,
 - starší referent – mjr. – 3,
 - starší referent – kpt. – 1,
 - hosp. správ. prac. – obč. prac. – 1,
 - skupina stavebně ubytovací,
 - starší referent, specialista – mjr. – 2,
 - starší referent – mjr. – 3,
 - starší referent – kpt. – 1,
- oddělení finanční,
 - náčelník oddělení – pplk. – 1,
 - skupina rozpočtu, plánu a evidence,
 - vedoucí skupiny – mjr. – 1,
 - starší referent, specialista – mjr. – 1,
 - starší referent – mjr. – 1,
 - starší referent – kpt. – 1,
 - hosp. správ. prac. – obč. prac. – 1,
 - skupina odměňování a pohledávek,
 - vedoucí skupiny – mjr. – 1,
 - starší referent – mjr. – 5,

- starší referent – kpt. – 1,
- hosp. správ. prac. – obč. prac. – 2,

- celkem – 16,

Zdravotnický odbor

- náčelník zdravotní služby – plk. – 1.
- lékař preventivní a posudkové péče pro příslušníky i vězně – pplk. – 1,
- hygienik-epidemiolog – pplk. – 1,
- starší referent zdravotnického zásobování – kpt. – 1,
- zdravotní sestra – nrap. – 1,
- celkem – 5,

Celkem správa SNV SSR – 97

ZAŘAZOVÁNÍ DO TÁBORŮ NUCENÝCH PRACÍ

Ondřej HLADÍK

Tábory nucené práce (TNP) je možné označit za synonymum pro perzekuci obyvatel Československa po převzetí moci komunisty v únoru 1948. Zpočátku sice stály mimo vězeňskou strukturu, i když s ní tématicky úzce souvisí. Přesto v časopisu *Historická penologie* doposud zůstávají poněkud stranou pozornosti. Výjimku představuje studie zabývající se TNP v Dolním Jiřetíně, která shrnuje základní informace o jeho vzniku a provozu.⁸⁴

Předkládaný text přistupuje k této problematice z jiného pohledu. Nezabývá se konkrétním táborem, ale snaží se přiblížit to, co předcházelo odeslání lidí do „výchovných“ zařízení nového režimu. Popisuje proto především úřední postup, jímž musel takto postižený jedinec projít od oznámení národním výboru až k převozu do vybraného tábora. Nadto se ještě ve své druhé části snaží přiblížit jaké skupiny obyvatelstva byly do TNP zařazovány na konkrétním příkladu okresního národního výboru Týn nad Vltavou. A samozřejmě také přibližuje příčiny vedoucí k odeslání, případně skutečná provinění perzekuovaných.

Národní výbory, které od roku 1945 představovaly jak orgány státní moci, taky i zástupce místních samospráv, se po únoru 1948 staly ideálním nástrojem perzekuce v regionech. K tomu napomáhala jednak znalost místní problematiky a opomenout nelze ani to, že bezpečnostním referentům Okresních národních výborů (ONV) přímo podléhal Sbor národní bezpečnosti (SNB).⁸⁵ Nadto nová ústava z 9. května 1948 definitivně setřela rozdíly mezi státní správou a samosprávou.⁸⁶

Již v prvních poválečných letech se projevila, mocenská pozice ONV v otázkách konfiskací majetků Němců, Maďarů a kolaborantů podle dekretů prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. (zemědělská půda) a č. 108/1945 Sb. (ostatní majetek).⁸⁷ Je zcela zřejmé, že se často jednalo o vyřizování účtu či přímo pronásledování vybrané skupiny obyvatel Československa. Leč otázka retribucí představuje samostatné téma a není v centru zájmu tohoto příspěvku, který je zaměřen na výše uvedené období po komunistickém převratu.

V čem je tedy možné spatřovat zásadní moment, který z národních výborů udělal prvoliniový nástroj poúnorové perzekuce? Lze za něj bezpochyby považovat zařazování lidí do táborů nucených prací (TNP), sloužících k mimosoudní izolaci protikomunisticky vystupujících jedinců. A je nutné doplnit, že současně se počítalo i s využitím TNP k postihu osob vyhýbajících se práci a spořádanému životu, v čemž vlastně přebíraly roli donucovacích pracoven existujících již od 19. století. Bezpochyby tak došlo ke zneužití této instituce k politickým účelům.

⁸⁴ Jan TRÖGL, *Tábor nucené práce Dolní Jiřetín*, in: *Historická penologie* č. 2/2008, Praha 2008, s. 40-59.

⁸⁵ Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan JANÁK – Jan DOBEŠ, *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*, Praha 2005, s. 444-445.

⁸⁶ Ústavní zákon č. 150/1948 sb., Ústava Československé republiky, čl. X.: *Nositelem a vykonavatelem státní moci v obcích, okresích a krajích a strážcem práv a svobod lidu jsou národní výbory.*

⁸⁷ Z. HLEDÍKOVÁ – J. JANÁK – J. DOBEŠ, citované dílo, s. 445.

Nejprve tedy krátce k důvodům vzniku TNP. V prvních měsících po únorových událostech ještě nebyla situace v Československu nijak jednoznačná a narůstala nespokojenost obyvatelstva. Vrchol těchto událostí představoval pohřeb prezidenta E. Beneše na začátku září 1948, který je možné považovat za první krizový moment režimu. Komunistické vedení v souznění s rezolucí Informbyra prosazovalo politiku „ostrého kurzu proti reakci“ a proto začalo pracovat na „odvetných“ opatřeních. Již v polovině září proto byly připraveny návrhy zákona č. 247/1948 Sb. o táborech nucené práce.⁸⁸

Zákon vešel v platnost 25. října téhož roku a kategorie lidí určených k zařazení do táborů vymezil porušením čtyř právních norem.⁸⁹ Na jejich základě je K. Kaplan specifikoval následujícím způsobem:

1. osoby vyhýbající se práci (tuláci, opilci),
2. osoby ohrožující hospodářský život, zvláště zásobování,
3. osoby odsouzené podle zákona na ochranu republiky a hospodářství, proti černému trhu a po odpykání řádného trestu,
4. osoby odsouzené za správní přestupky,
5. osoby ohrožující lidově demokratické zřízení, zesměšňující režim, vychvalující kapitalistický řád, šíří nepravdivé zprávy, osoby zastávající před válkou vedoucí místa v hosp. i politickém životě a osoby, které mají bezpracné důchody,
6. osoby, které popsanou činností umožňují jiným.⁹⁰

Stejný zákon učinil za výběr lidí zařazených do TNP zodpovědné nově vznikající krajské národní výbory (KNV), které měly jmenovat tříčlenné zařazovací komise.⁹¹ Po uzákonění krajského zřízení (zák. č. 280/1948 Sb.) se tak KNV staly rozhodující silou mimosoudní perzekuce. Avšak podklady pro jejich jednání byly připravovány o stupeň níže na žebříčku organizační struktury. Všechny potřebné informace shromažďovali bezpečnostní referenti ONV. Právě u nich se sbíhala oznámení a poznatky z měst i vesnic v obvodu působnosti tohoto úřadu. Na okresní úrovni se proto jednalo o nejmocnější a nejobávanější jedince, i když konečné rozhodnutí nezáleželo na nich.

Předchozí tvrzení je snadné doložit analýzou postupu podání návrhu na zařazení do TNP. Základní rámec sice celému procesu dal uvedený zákon č. 247/1948 Sb., ale ten přímo nenastavoval pravidla jeho průběhu. Proto ministerstvo vnitra (MV) vydalo na konci roku 1948 prozatímní pokyny, obsahující ponaučení

⁸⁸ Karel KAPLAN, *Tábory nucené práce v Československu v letech 1948-1954*, Praha 1992, s. 79.

⁸⁹ Zák. č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky; zák. č. 15/1947 Sb., o stíhání černého obchodu a podobných pletich; zák. č. 27/1947 Sb., o trestní ochraně provádění dvouletého hospodářského plánu; zák. č. 165/1946 Sb., o trestní ochraně národních podniků, znárodněných podniků a podniků pod národní správou.

⁹⁰ K. KAPLAN, citované dílo, s. 85, 86.

⁹¹ Zák. č. 247/1948 Sb., o táborech nucené práce, § 3, odst. 1.

k jednotlivým paragrafům.⁹² Z nich posléze čerpali informace jak zařazovací komise KNV, tak i bezpečnostní referenti ONV. Kromě toho, upravoval život uvězněných a provoz táborů „*Prozatímní ústavní, kázeňský řád a výchovný řád táborů nucených prací*,” který měl 21 příloh zabývajících se domácím řádem, samosprávou, zdravotní službou, směrnicemi pro politickou výchovu, pravidly strážní služby a přinesly vzor úředních tiskopisů.⁹³

Cesta do TNP začala vyhledáváním vhodných kandidátů na zařazení.⁹⁴ Tato povinnost náležela ze zákona SNB, národním výborům (ONV, MNV) a úřadům ochrany práce. Vyjmenované instituce musely vhodné kandidáty neprodleně nahlásit bezpečnostnímu referentovi ONV příslušnému podle místa bydliště, pobytu nebo zadržení. Navíc se předpokládala dobrovolnost dalších organizací při oznamování – Akční výbory Národní fronty, odborové organizace, SČM, Svaz bojovníků za svobodu, Svazy jednotných zemědělců a koneckonců, počítalo se i s aktivním přístupem každého uvědomělého občana. Zjednodušeně, celá společnost měla pracovat jako jeden velký udavač, který bude informovat uvedené bezpečnostní referenty ONV. Je zřejmé, že se tak mimo jiné otevřela další cesta k vyřizování soukromých účtů a nevraživosti.

Bezpečnostní referent měl po obdržení oznámení přezkoumat, bude-li dokumentace dostačovat k předání zařazovací komisi KNV. Když ne, pověřil SNB doplněním potřebných informací. Leč skutečnosti všeobecně známé se považovaly za dostačující důkaz a nepotřebovaly doložení dalším prošetřením! Aby se však dodalo alespoň nějakého zdání právního postupu a zákonnosti, nařizovala citovaná instrukce MV povinnost umožnit každému slyšení před odesláním návrhu KNV. Je však otázkou, mohl-li takto postižený jedinec dosáhnout nějaké změny. Studované archiválie ukazují, že k jejich prohlášení se nijak významně nepřihlíželo. Pokud však někoho přistihli při činu, hrozil jeho útěk, případně ovlivňování svědků, dostal možnost veřejně promluvit až přímo u zařazovací komise. Existovala také eventualita, kdy na ONV neshledali oznámenou osobu

⁹² Směrnice ministerstva vnitra z 27. prosince 1948 byla vydána v edici v rámci citované práce K. Kaplana na stranách 139-151. Současně je také součástí mnoha archivních fondů národních výborů. Např.: SOKA České Budějovice, f. ONV Týn n. Vltavou, inv. č. 486, sign. 246, kart. 150.

⁹³ SOKA České Budějovice, f. ONV Týn n. Vltavou, inv. č. 486, sign. 246, kart. 150.

⁹⁴ Lidi určené k zařazení do TNP specifikoval zák. č. 247/1948 Sb. v § 2:

odst. 1) Do táborů budou zařazeny

a) osoby, které jsou starší 18 let, nepřekročily 60. rok věku a jsou tělesně a duševně způsobilé, ale práci se vyhýbají nebo ohrožují výstavbu lidově demokratického zřízení nebo hospodářský život, zvláště veřejné zásobování, a osoby, které jim to umožňují,

b) osoby právoplatně odsouzené pro některý z činů uvedených v

zákonu ze dne 6. října 1948, č. 231 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky,

zákonu ze dne 13. února 1947, č. 15 Sb., o stíhání černého obchodu a podobných pletich,

zákonu ze dne 13. února 1947, č. 27 Sb., o trestní ochraně provádění dvouletého hospodářského plánu, nebo zákonu ze dne 18. července 1946, č. 165 Sb., o trestní ochraně národních podniků, znárodněných podniků a podniků pod národní správou.

způsobitou k zařazení. I v takové situaci musela být celá věc předána komisi, která definitivně rozhodla.⁹⁵

Jestliže navrženého na ONV shledali jako vhodného k odeslání do TNP, předložil bezpečnostní referent komisi návrh, včetně délky po jakou má v táboře zůstat. Délka zařazení se pohybovala v rozmezí tří měsíců až dvou let.⁹⁶ Tím však postih rodiny nemusel skončit. Další zákonná pravomoc referentovi umožňovala rozhodnout o zákazu pobytu po propuštění, zabavení bytu, odnětí živnostenského oprávnění či uvalení národní správy na podniky a nemovitosti.⁹⁷

Jiná byla situace v případech, kdy se jednalo o osoby, které se provinily proti některým zákonům (viz pozn. 10). Tehdy odpadlo vyhledávání orgány bezpečnosti či dalšímu úřady a povinnost upozornit zařazovací komise přešla přímo na soudy. Bezpečnostní referent ONV mohl pouze podat návrh na dobu stanovenou k pobytu v TNP. Poslední kategorií lidí, kteří v táborech mohli skončit byli jedinci odsouzení ONV za správní přestupky. Pokud délka stanoveného trestu přesahovala tři měsíce hrozil tento mimosoudní postih i jim.⁹⁸

Předchozí odstavce podrobně popsaly povinnosti bezpečnostního referenta ONV před předáním spisů nadřízeným úřadům Zbývá tedy ještě přiblížit, jak probíhalo vlastní rozhodování o osudu lidí, kteří se dostaly do zorného pole mocenských orgánů. Jak již bylo řečeno, tříčlenné zařazovací komise ustanovovaly KNV, v jejichž sídlech projednávání případů obvykle probíhalo. Citovaná instrukce říkala, že mají rozhodovat nezávisle a podle nejlepšího svědomí.⁹⁹ Je však otázka, jestli se v atmosféře počátku 50. let jednalo spíše o formální frázy, která měla budit dojem přetrvávající zákonnosti nebo zda skutečně existovala alespoň malá možnost projevit osobní hlediska či přímo morální postoje. Na jednu stranu totiž prameny zachycují kauzy, v nichž došla komise k negativnímu výsledku a uzavřela je zrušením návrhu. Na stranu druhou je však nutné si uvědomit, že jejími členy se obvykle stávali lidé prověřeni po stranické linii a režimu oddaní. Pro ně pak verdikt, odesílající do TNP například zemědělce odmítajícího kolektivizaci, představoval správné rozhodnutí odpovídající dobovému vnímání morálky socialistického člověka. Vzniká tak otázka, jaké byly rozhodovací strategie v závislosti na osobních hlediscích v kontrastu či souladu s požadavky kladenými na jejich funkci.

Komise zasedala ve schůzích svolávaných jejím předsedou. Součástí pozvánky musel být program i upozornění, kde je možné nahlédnout do spisů k případům. Vlastního jednání se mohl zúčastnit také bezpečnostní referent ONV, který podal návrhy na zařazení do TNP, a doporučovalo se, aby funkci zapisovatele vykonával úředník národního výboru znalý práva. Rovněž tak mohl přihlížet zástupce ministerstva vnitra. Kauzy měly být projednávány samostatně a každou věc zahajoval

⁹⁵ K. KAPLAN, citovaná práce s. 144.

⁹⁶ Zák. č. 247/1848 Sb., § 3, odst. 2.

⁹⁷ Zák. č. 247/1848 Sb, § 4.

⁹⁸ K. KAPLAN, citované dílo, s. 145.

⁹⁹ K. KAPLAN, citované dílo, s. 146.

zpravodaj (obvykle předseda komise) přednesením obsahu spisu, po němž přednesl stanovisko názor bezpečnostního referenta doplněný o své stanovisko. Současně mohl ještě předvolat svědky a znalce. Následovala diskuze a hlasování. Nejprve řadových členů a nakonec předsedy (vždy bez zdůvodnění, jen ano – ne). Existovala také možnost vrácení případu ONV k došetření.

V případě kladného rozhodnutí komise byl vydán písemný výměr o zařazení do TNP, který obdržela osoba, již se přímo dotýkal a bezpečnostní referent ONV, zajišťující ve spolupráci se SNB eskortu z místa bydliště. Současně připravil „Příkaz k zařazení“ adresovaný veliteli příslušného tábora.¹⁰⁰ Další dva opisy putovaly na státní zastupitelství a úřad ochrany práce „Z připomínek k provádění zákona, vydaných ministerstvem vnitra na konci ledna 1949, však plyne, nařízení o předání příkazu veliteli TNP bylo zanedbáváno či spíše opomíjeno.¹⁰¹ Rovněž tak odvolání proti zařazení procházela přes bezpečnostní referenty ONV místně příslušné podle bydliště. K prošetření uvedených důvodů byla stanovena lhůta dvou týdnů, po níž musel spis převzít předseda zařazovací komise k dalšímu konání.¹⁰² Odvolání však nemělo odkladný účinek.

Přiblížení reality zařazování do TNP umožňuje studium archivních fondů bývalých ONV. V nich se zpravidla dochovaly soubory spisů bezpečnostními referenty řešených případů. Pro předkládaný příspěvek byl zvolen ONV Týn nad Vltavou, uložený ve Státním okresním archivu České Budějovice.¹⁰³ Obsahuje celkem 72 osobních složek či jejich torzovitých zbytků, datovaných od počátku roku 1949 do poloviny roku 1950, což přesně časově zapadá období příkazovacích komisí. Tedy až do zrušení zákona č. 247/1948 Sb. a jeho nahrazení novým trestním zákonem správním (zák. č. 88/1950 Sb.).¹⁰⁴ Navíc trestní zákon (zák. č. 86/1950 Sb.) potvrdil možnost umístění do TNP po propuštění z výkonu trestu.¹⁰⁵

Zkoumaný ONV v Týně nad Vltavou spadl do pravomocí Trestní zařazovací komise v Českých Budějovicích, která byla nejprve označena číslem 13.¹⁰⁶ Avšak jak plyne ze studovaných archiválií, došlo v prvních měsících roku 1949 ke změně na číslo 5. Podle nařízení MV určujícím tábory příslušející k jednotlivým komisím,

¹⁰⁰ K. KAPLAN, citované dílo, s. 149.

¹⁰¹ SOkA České Budějovice, f. ONV Týn n. Vltavou, připomínky ministerstva vnitra k provádění zák. č. 247/1948 Sb. z 24. 1. 1949, inv. č. 486, sign. 246, kart. 150.

¹⁰² Tamtéž, TNP – směrnice z 28. 4. 1950, z inv. č. 486, sign. 246, kart. 150.

¹⁰³ Tamtéž.

¹⁰⁴ Zák. č. 88/1950 Sb., § 12, odst. 3): *Je-li ze způsobu spáchání přestupku patrné, že jím byl nebo měl být projeven nepřátelský postoj lidově demokratickému řádu republiky nebo k její socialistické výstavbě, lze uložit trest odnětí svobody na tři měsíce až dvě léta. Zároveň lze uložit pokutu až do dvojnásobku sazby stanovené na přestupek ve zvláštní části. Trest odnětí svobody i náhradní trest odnětí svobody za nedobytnou pokutu se v těchto případech vykoná v táboře nucené práce.*

¹⁰⁵ Zák. č. 86/1950 Sb., § 36, ods. 1): *Kdo trestným činem projevil nepřátelství k lidově demokratickému řádu a za výkonu trestu neprokázal svou prací a svým chováním polepšení opravňující k naději, že povede řádný život pracujícího člověka, může být po odpykání celého trestu dočasně odnětí svobody zařazen do tábora nucené práce na tři měsíce až dvě léta.*

¹⁰⁶ Směrnice ministerstva vnitra z 27. prosince 1948, část I., K. KAPLAN, citovaná práce, s. 139.

měli muži z obvodu analyzovaného ONV končit v TNP Lešany a ženy v TNP č. II České Budějovice (u vojenského hřbitova).¹⁰⁷ Praxe však ukazuje, že směrnice z roku 1948 nebyla od samého počátku nijak závazně dodržována. Na prvním místě v ohledu počtu odeslaných totiž skončil TNP Svatý Ján pod Skalou (16 lidí), náledovaný TNP Pardubice a České Budějovice (shodně 12 lidí), další příčku zabíraly právě Lešany (8 lidí), po nich následoval TNP v Dlažkovicích (2 ženy) a na posledním místě skončil tábor Kladno-Dříň (1 člověk). V dalších 13 případech komise rozhodla o nezařazení navržených osob (zdravotní důvody, nedodržení lhůt určených k projednání) a u 8 lidí se nepodařilo místo odeslání zjistit kvůli torzovitosti některých spisů.

Klášter Svatý Ján pod Skalou, v 50. letech sídlo TNP (foto: archiv autora)

Z hlediska místa pobytu před zařazením do TNP samozřejmě drtivá většina lidí pocházela z obvodu působnosti ONV Týn nad Vltavou. Nejvíce jich žilo v Bechyni (19 osob) a Týnu nad Vltavou (13 osob). Pak ovšem následuje výrazný propad v počtu zařazených osob na jednu obec. Čtyři pocházeli z Olešníku a tři z Koloděj nad Lužnicí. Po dvou pak z Albrechtic, Bečic, Dolního Bukovska, Pořežan a Žimutic. Z dalších 17 vsí už před zařazovací komisí KNV v Českých Budějovicích skončilo pouze po jednom člověku.¹⁰⁸

¹⁰⁷ SOkA České Budějovice, f. ONV Týn n. Vltavou, směrnice MV k zařazování do TNP z 13. 12. 1948, inv. č. 486, sign. 246, kart. 150.

¹⁰⁸ Blatec, Březnice, Bzí, Hartmanice, Hosty, Hrdějovice, Hvozdno, Jeznice, Křtěnov, Lhota pod Horami, Neznašov, Nuzice, Purkarec, Radětice, Smoleč, Temelín, Třítím-Strouha,

Existovala však ještě skupina čtyř osob pocházejících z obcí ležících v jiných okresech – Rapšach, Tuš a Černá v Pošumaví. Jejich spisy se ONV Týn n. Vltavou zabýval, protože byly po propuštění z TNP přiděleny k místnímu úřadu práce v rámci přesídlovacího procesu.

Dosud uvedené skutečnosti mají čistě regionální charakter a není proto možná jejich komparace se zjištěními, k nimž došel v citované práci K. Kaplan, případně s publikací dvojice historiků Mečislav Borák a Dušan Janák, zaměřenou na Ostravsko.¹⁰⁹ V dalších hlediscích už to však možné je. Prvním srovnávaným parametrem je délka zařazení do TNP. Jak je uvedeno výše, zákon umožňoval využít časové rozpětí tří měsíců až dvou let. Podrobnou analýzu rozhodování všech zařazovacích komisí v Československu lze nalézt v práci M. Boráka a D. Janáka. Podle nich bylo v letech 1949 a 1950 celkově odesláno do táborů nejvíce lidí na dva roky (4113), dále na jeden rok (3424), šest měsíců (2136) a tři měsíce (1011). Ostatní lhůty už výrazně zaostávají.¹¹⁰ Pohled do týnské situace přináší zásadní zjištění. Drtivou většinu místních obyvatel odeslali do táborů na dva roky (46). Ostatní možnosti zůstávaly využity jen minimálně – 3 lidi na jeden rok a po jednom na 6 a 18 měsíců. U ostatních bylo zařazení zrušeno nebo dobu jeho trvání nepodařilo zjistit.¹¹¹ I celorepubliková čísla ukazují, že českobudějovická komise patřila mezi ty, jež horní hranici dvou let využívala nejvíce.

Rovněž tak analýza sociálního původu lidí určených k odeslání do TNP umožňuje srovnání toho, jak se počínání bezpečnostního referenta z Týna n. Vltavou odlišovalo. Došlo proto k rozdělení zkoumaného souboru do následujících kategorií – dělnictvo, živnostníci a řemeslníci, obchodníci, úřednictvo, inteligence, zemědělci, kriminální způsob obživy, ostatní a lidé, u nichž se původ nepodařilo zjistit.¹¹²

Nejprve si přiblížme, jaká byla očekávání původců myšlenky na zřízení TNP, a co přinesla realita. Celostátní statistiky vyvolaly hned v prvním období jejich činnosti doslova zděšení. Zařízení určené k boji s třídním nepřítelem totiž nejvíce zaplňovalo dělnictvo, coby privilegovaná třída.¹¹³ Avšak výsledky zjištěné u týnského ONV ukazují jiný obrázek.

Nejvíce lidí se rekrutovalo z kategorie živnostníků a řemeslníků, čítající 15 osob s tím, že nejčastěji byli zastoupeni hostinští (4). Po nich následovali mlynáři (3), číšníci a pekaři (2). Po jednom pak řezník, keramik, knihář a typograf. Z celostátního

¹⁰⁹ Mečislav BORÁK – Dušan JANÁK, *Tábory nucené práce v ČSR 1948-1954*, Opava 1996.

¹¹⁰ 3 měsíce – 1011, 4 měsíce – 60, 5 měsíců – 20, 7 měsíců – 7, 8 měsíců – 14, 9 měsíců 150, 10 měsíců – 5, 15 měsíců – 112, 16 měsíců – 9, 18 měsíců – 398, 20 měsíců 3, 21 měsíců – 20, 22 měsíců – 1. M. BORÁK – D. JANÁK, citovaná práce, s. 88.

¹¹¹ Následující analýzy skupiny lidí určených k zařazení do TNP z obvodu ONV Týn n. Vltavou byla zpracována na základě archivního fondu: SOKA České Budějovice, f. ONV Týn, inv. č. 486 a 487, sign. 246, kart. 150.

¹¹² Typologie sociálních skupin vychází z práce D. Janáka a M. Boráka s tím, že byla doplněna o samostatnou kategorii lidí nalézajících obživu v trestné činnosti, která by tak mohla být hodnocena i podle současného trestního zákona.

¹¹³ Roční průměr zařazených dělníků byl 34,4% roku 1949 a 24,2 % roku 1950. K. KAPLAN, citovaná práce, s. 105.

hlediska tato skupina zaujímala rovněž čelní pozice, ačkoliv dosti zaostávala za dělníky.¹¹⁴ A stejně tak i na Ostravsku.¹¹⁵

Na další příčce se umístili zemědělci (13 osob). Následovali je obchodníci, jichž na ONV přešetřovali 11 a pocházeli jen z Týna n. Vltavou a Bechyně, tedy dvou větších měst v obvodu tohoto úřadu. Podle nabízeného sortimentu se jednalo o čtyři majitele obchodu s textilem, tří koloniálů, smíšeného zboží, galanterie, a také jednoho obchodního zástupce. V popředí tedy stanuly přesně ty skupiny, jimž byly TNP určeny.¹¹⁶ Lidé, kteří často vystupovali proti znárodnění soukromých dílen, obchodů a kolektivizaci, jejichž rychlá perzekuce působila jako odstrašující případ. Teprve na čtvrtém místě skončili dělníci, jichž bylo celkem osm, z toho čtyři zaměstnanci v průmyslu, dva na pile, jeden zemědělský dělník a jeden blíže nespecifikovaný nádeník. V tomto směru se tak jedná o největší odlišnost od celostátních statistik. Důvodem je s největší pravděpodobností odlišný řemeslně-zemědělský charakter tohoto jihočeského regionu oproti jiným částem země, jako je kupříkladu silně průmyslovému Ostravsku, kde zemědělci zaujali nejnižší příčku.¹¹⁷ Ale ani v celorepublikovém průměru nehráli žádnou zásadní roli.

Minimální počet lidí určených k projednání jejich zařazení do TNP se podařilo zachytit ve třech dalších skupinách. Jednak intelligence, kam bylo možné zařadit dvě učitelky a jednoho hudebníka vystudovaného na pražské konzervatoři. Stejně tak dopadla i skupina osob s kriminálním způsobem obživy zahrnující dva pašeráky z Třeboňska a jednoho podvodníka, který se přistěhoval do Bechyně.

Naopak vcelku početná a pestrá je kategorie nazvaná „ostatní“, do níž náleželo 13 osob. Zahrnuje jednak představitele regionální šlechty a druhou kauzou vyvolávající větší pozornost, je zřejmá snaha perzekuovat církev v Bechyni. Dále pak dva důchodci a dvě ženy v domácnosti. K nim lze připočítat ještě jednoho lesního praktikanta, stavbyvedoucího a ošetřovatelku. U posledních pěti případů se nepodařilo zjistit jejich sociální původ.¹¹⁸

Zásadním tématem analýzy skupiny obyvatel okresu Týn n. Vltavou, kteří měli být nebo byli zařazení do TNP, je důvod projednávání jejich případů. Lze je rozdělit do pěti skupin – kriminální příčiny v souladu s dnešním trestním zákonem, případy související s nebdalým životem a porušováním pracovní kázně (osoby, u kterých by připadalo v úvahu zařazení do donucovacích pracoven v době Rakouska-Uherska i I. republiky), hospodářská provinění a politická perzekuce. V podstatě napříč těmito kategoriemi prochází pátá skupina, lidé umístění do TNP po propuštění z výkonu trestu. Takto jasně vymezené kategorie ale přinášejí i reálný problém s přesným určením hlavního důvodu zařazení, protože se jich v nejednom případě prolíná více. Stejně tak představuje není snadné odhalit snahu o kriminalizaci perzekuce z politických důvodů, respektive situace, kdy se například

¹¹⁴ K. KAPLAN, citovaná práce, s. 107.

¹¹⁵ M. BORÁK – D. JANÁK, citovaná práce, s. 95.

¹¹⁶ SOKA České Budějovice, citovaný pramen.

¹¹⁷ M. BORÁK – D. JANÁK, citovaná práce, s. 45.

¹¹⁸ SOKA České Budějovice, citovaný pramen.

neplnění dávek stalo součástí perzekuce zemědělského stavu. Posouzení těchto případů z mnohdy strohých spisů bezpečnostního referenta není nijak snadné.

Nejvíce lidí prošetřovaných na ONV Týn n. Vltavou spadá do kategorie politické perzekuce. Celkem jich bylo 27 a pro lepší pochopení problematiky je vhodné jejich rozdělení do dvou podskupin. Méně početnou, čítající sedm osob, lze charakterizovat jako pronásledované příslušníky obzvláště „nepohodlných“ kategorií obyvatelstva – církev a šlechta. Druhá pak zahrnuje lidi, kteří nějakým způsobem projeví nepřátelství proti komunistickému režimu (20 osob).

Zámek Koloděje nad Lužnicí zkonfiskovaný baronům Dercsenyi (foto: wikipedie)

První uvedená kategorie zahrnuje dva asi nejzajímavější případy. Jednak majitele zámku Koloděje n. Lužnicí, Evžena a Vojtěcha, barony Dercsenyi. V době, kdy se jimi začal zabývat bezpečnostní referent ONV už byly jejich majetky znárodněny a zůstal jim jen statek o rozloze 50 ha. z původní výměry 470 ha. Odeslání do TNP však představovalo vyvrcholení postihu těchto takzvaných „bývalých lidí“ z řad šlechty. U obou byly bez větších potíží nalezeny důvody k zařazení: *„Jsa původem šlechtic – baron – sám jste nikdy manuálně napracoval a i nyní za změněných životních podmínek se každé fyzické práce straníte a necháváte za sebe pracovat jiné.“*¹¹⁹ To stačilo, aby je začlenili mezi osoby, které se úmyslně vyhýbají práci a narušují tak zásobování i národní hospodářství jako celek. Evžen Dercsenyi proto skončil na dva roky v TNP Pardubice a jeho bratr Vojtěch v TNP Lešany.

¹¹⁹ SOKA České Budějovice, citovaný pramen, spis Vojtěcha Dercsenyi.

Druhý případ vykazuje dokonce snahy o utvoření protistátní skupiny z cíkevních kruhů v Bechyni po vzoru velkých politických procesů. Je však zřejmé, že se nepodařilo dosáhnout stejné úrovně závažnosti celé kauzy. Odůvodnění totiž bylo i na tehdejší poměry značně pochybné. Dva františkáni (Methoděj Čech, Bohumil Kunčara), děkan a vikář František Kocáb, farská kuchařka Marie Pavlínová a učitelka Marie Svátková měli svým působením na dvacetiletou Alexii Růthovou prohlubovat její náboženské poblouznění, čímž ji přiměli opustit práci v keramických závodech a vstoupit mezi terciáře řádu sv. Františka v Praze. Tím podle hodnocení bezpečnostního referenta úmyslně narušovali plnění pětiletky a budování národního hospodářství. I přes zřejmou absurditu celého případu nakonec řeholníka M. Čecha, učitelku M. Svátkovou a farskou kuchařku M. Pavlínovou opravdu odeslali do TNP na dva roky.

Zbylé případy z této skupiny vykazují shodné znaky. Nadávky regionálním představitelům komunistické moci či na lidově demokratické zřízení a zpěv hanlivých písní. Ve velké většině v opilosti. Objevuje se také nedovolované ozbrojování, šíření letáků, poslech zahraničního rozhlasu a jeden pokus o emigraci. K cestě do TNP stačilo v této kategorii mnohdy velmi málo. Jako velmi typická se jeví kauza Václava Buchtely, soukromého zemědělce z Olešníku, který otevřeně kritizoval politiku KSČ. Jako jeden z hlavních důvodů, proč se jím bezpečnostní referent začal zabývat se stalo jeho sektání s předsedou Místního akčního výboru Národní fronty, jemuž v říjnu 1949 řekl „*každě chvíli tahá pilku*“ a ještě doplnil, že „*každá písnička má svůj konec*.“¹²⁰

Další skupinu tvořily hospodářské záležitosti. Do ní náleželo 12 osob. Silné zastoupení měli obchodníci – celkem 5 z nich (jeden manželský pár). Ti zatajili textilní či potravinářské zboží z vlastních obchodů při soupisu a ukryli ho doma. Dalších 5 případů se dotýkalo černých porážek dobytka a „šmeliny“. Za zmínku stojí pekař Lemberk z Týna, který pekl slané tyčinky ze zatajené mouky a při prodeji je předražoval, což jen opět dokresluje atmosféru konce 40. let 20. století. Ve dvou případech pak došlo k souběhu všech uvedených možností, zatajení majetku (z pohraničí), následný černý obchod, narušování národního hospodářství, nadto údajný alkoholismus a vyhýbání se práci.

Skupinu osob šetřených pro porušování pracovní morálky tvořilo 10 případů, které jsou si v zásadě velmi podobné. Jednalo se o lidi, kteří buď vůbec nechtěli nastoupit do práce, utíkali z pracovního nasazení, toulali se a opět nechyběla značná konzumace alkoholu. V této kategorii je dosti zřejmý minimální prvek perzekuce z politických důvodů a stejní lidé by s největší pravděpodobností byly zařazeni do donucovacích pracoven fungujících v předchozích desetiletích.

Samostatně stojící kategorie lidí s kriminálním způsobem obživy zahrnuje jen tři případy. Dva byli pašeráci z Rapšachu na Třeboňsku. U jednoho z nich se podařilo zachytit, jaké zboží přes hranice nosil, což umožňuje nahlédnout do života jihočeských podloudníků konce 40. let 20. st. Do Rakouska dodával

¹²⁰ SOKA České Budějovice, citovaný pramen, spis Václava Buchtely.

vánoční ozdoby a zpět do Čech dopravoval kávu. Druhý z nich si přivydělával ještě převaděčstvím. Dalším případem byl podvodník a mnohanásobný recidivista. Než se přistěhoval do Bechyně, měl ve svém rejstříku již 18 kratších soudních trestů (podvody, ublížení na těle). Po příchodu do lázeňského města o sobě rozhlašoval, že je známý grafolog a snažil se tak zajistit obživu. Až paradoxně působí, že zrovna pachatele prokazatelné trestné činnosti do TNP nakonec nezařadili kvůli nedodržení stanovených lhůt k projednání.

Poněkud stranou uvedené kategorizace jsou lidé zařazení do TNP po propuštění z výkonu trestu. K tomu samozřejmě stačilo, aby se komise usnesla, že pobyt ve vězení na základě soudního rozsudku nedostačoval k nápravě a převýchově dotyčného. Jedná se o 13 případů a zastupují vlastně všechny popsání skupiny, od pokusu o emigraci, přes násilnou trestnou činnost až k pobuřování z politických důvodů. Na konci této sondy do činnosti bezpečnostního referenta ONV Týn n. Vltavou jsou tři jedinci, u nichž torzovitost dokumentů neumožnila zjistit příčinu jejich odeslání do táborů.

Analýza případů posuzovaných v letech 1949 a 1950 bezpečnostním referentem ONV Týn n. Vltavou jasně ukazuje, že v případě konkrétních regionů nelze automaticky přebírat dobové celostátní statistiky. Snadno by tak mohlo dojít ke zkreslení pohledu na reálnou situaci. Nejprve je třeba zmínit rozhodování nadřízené zařazovací komise č. 5 v Českých Budějovicích. Prokazatelně se totiž ukázalo, že postupovala velmi přísně. To dokazuje převažující podíl využití zákonem povolené maximální délky zařazení na dva roky, což jinde nebývalo až takovým pravidlem.

Stejně tak sociální původ zařazovaných vykazuje odlišnosti. Tato skutečnost se projevuje na množství dělníků, kteří celostátně převládali. U týnského ONV naopak zabírají až méně významné pozice, což lze spojovat především s omezeným rozvojem průmyslu v tomto převážně zemědělském jihočeském okrese. Čelní místa proto zabírají drobní živnostníci a řemeslníci společně se zemědělci. Je tak zřejmé, že konkrétně Týn n. Vltavou byl místem, kde TNP plnily účel, který od něj jejich tvůrci očekávali. Perzekuce lidí, buď přímo nepřátelsky naladěných vůči politice KSČ, nebo se alepoň nehodících do vizí o budování nové socialistické společnosti, očividně přavažovala nad jinými hledisky.

Nadto však vyvstává neucelenost perzekuční koncepce na konci 40. let 20. století, kdy se nová komunistická moc teprve ustavovala. Trestné činy, jakými tehdy bylo převaděčství, nedovolené ozbrojování či šíření protistátních letáků, by jen o něco málo později skončily před soudem a nikoliv u zařazovací komise KNV.

Použité prameny a literatura

Státní okresní archiv České Budějovice:

- f. ONV Týn n. Vltavou, inv. č. 486, sign. 246, 247, kart. 150.

Mečilav BORÁK – Dušan JANÁK, *Tábory nucené práce v ČSR 1948-1954*, Opava 1996.

Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan JANÁK – Jan DOBEŠ, *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*, Praha 2005.

Karel KAPLAN, *Tábory nucené práce v Československu v letech 1948-1954*, Praha 1992.

Jan TRÖGL, *Tábor nucené práce Dolní Jířetín*, in: *Historická penologie* č. 2/2008, Praha 2008.

Zák. č. 165/1946 Sb., o trestní ochraně národních podniků, znárodněných podniků a podniků pod národní správou.

Zák. č. 27/1947 Sb., o trestní ochraně provádění dvouletého hospodářského plánu.

Zák. č. 15/1947 Sb., o stíhání černého obchodu a podobných pletich.

Ústavní zákon č. 150/1948 sb., Ústava Československé republiky.

Zák. č. 231/1948 Sb. na ochranu lidově demokratické republiky.

Zák. č. 247/1948 Sb. o táborech nucené práce.

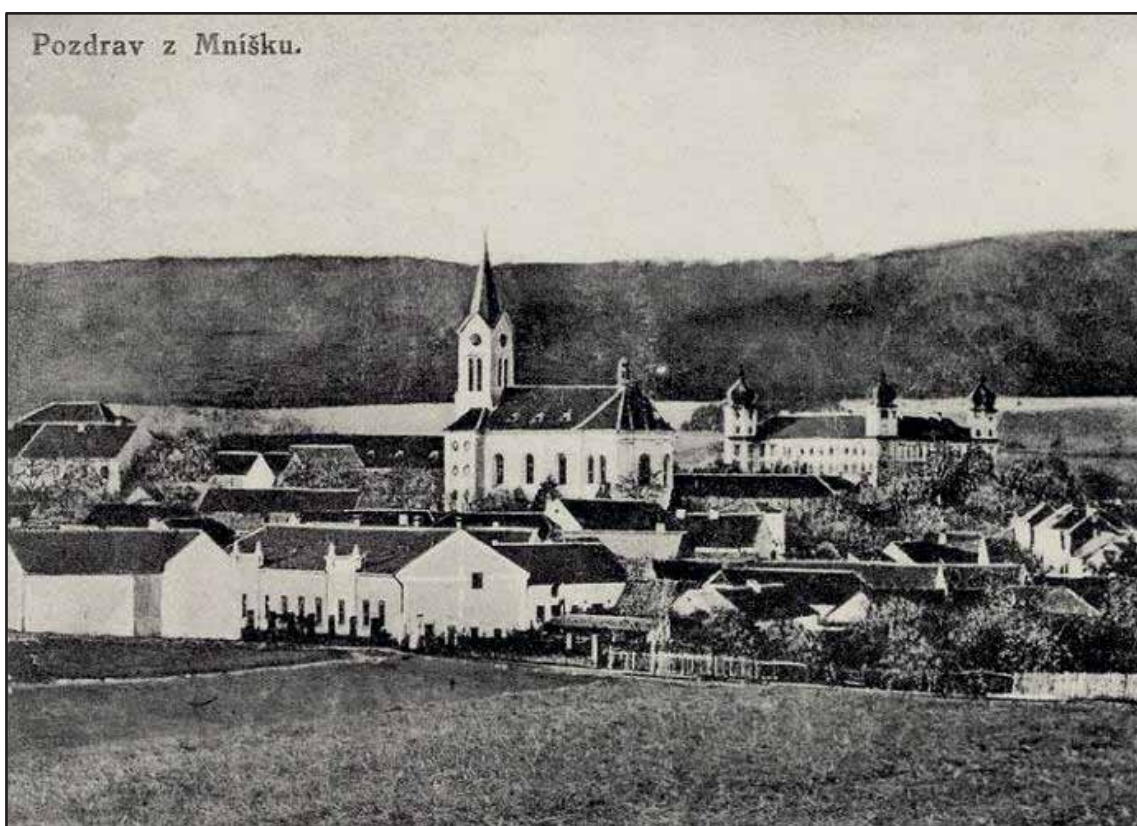
Zák. č. 86/1950 Sb. trestní zákon.

Zák. č. 88/1950 Sb. trestní řád.

Z ÍRÁNU NA PANKRÁC – JAROSLAV KLABÍK A III. ODBOJ

Ondřej HLADÍK

K zapojení do III. odboje vedlo obyvatele Československa na počátku 50. let mnoho důvodů. Mnohdy se prolínalo více aspektů. Mohla to být jak politická orientace, tak i perzekuce rodiny spojená s vězněním či zabavením majetku. Existovaly však i méně obvyklé pohnutky. V případě Jaroslava Klabíka jistě svou roli sehrál dlouholetý pobyt v Íránu, ale definitivně rozhodla neschopnost komunistického režimu zajistit léky nutné k léčbě tuberkulózy. Při kontaktu s agentem chodcem se mu proto příslib tolik potřebného Streptomycinu stal silným motivem.

Mníšek pod Brdy nma dobové pohlednici (foto: archiv autora)

J. Klabík se narodil 10. května 1907 v Mníšku pod Brdy čp. 66 bednáři Františku Klabíkovi a Marii, rozené Daubnerové. Měl ještě bratra Františka. V Mníšku vychodil pět tříd obecné a čtyři třídy měšťanské školy.¹²¹ Poté se vyučil obchodním příručím a od roku 1922 pracoval v Praze u karlínské firmy Vitáček. Na tomto místě setrval přinejmenším do května 1925, jak dokládá zpráva o řešení přestupku, jehož se dopustil na Plzeňské ulici. Předmětem policejního šetření se stalo to, že vyskočil z jedoucí tramvaje a odmítl uhradit strážníkem uloženou pokutu pět

¹²¹ NA Praha, f. S SNV, osobní vězeňský spis J. Klabíka, přijímací list z 1. 4. 1952.

korun.¹²² Současně s prací v obchodě také dva roky navštěvoval průmyslovou školu.¹²³ Později se v úředních dokumentech objevuje stručná poznámka o tom, že byl i stavebním asistentem, leč bez bližších specifikací.¹²⁴

Po příchodu do Prahy bydlel zprvu na Palackého třídě v Karlíně (dnes Křížíkova), což pravděpodobně souviselo s adresou tehdejšího zaměstnavatele.¹²⁵ V době, kdy spáchal uvedený přestupek, krátce pobýval v Košířích.¹²⁶ Do roku 1931 pak vystřídal mnoho adres po celé Praze.¹²⁷ O tom, co tehdy dělal, se nedochovaly téměř žádné informace, ale roku 1930 vystupoval jako majitel obchodu s lahůdkami na Bělského třídě 60 (dnes Dukelských hrdinů), kde také bydlel. Nechtěl však zůstat jen u prodeje potravin, pročež požádal o „...udělení koncese hostinské a výčepnické s právem čepovati víno a jemné likéry vyjímajíc kořalku, a to od 8 hod. ráno do 22. hod. večer v místní spojitosti s obchodem...“.¹²⁸ Avšak živnostenský odbor pražského magistrátu tehdy nevyhověl s tím, že J. Klabík nepředložil všechny potřebné doklady.

Poslední zmínka o jeho pobytu v Praze je záznam na pobytové přihlášce, vztahující se k roku 1931, načež stopa J. Klabíka mizí. Až z pozdějších spisů Státní bezpečnosti vyplývá, že někdy ve 30. letech odjel do Íránu, avšak přesné datum není známé. Lze uvažovat o období po roce 1933, kdy do této země přicestovala první větší skupina zaměstnanců Škodových závodů, kteří se podíleli na stavbě cukrovarů a později přibývali další, jež našli uplatnění mimo jiné při budování transíránské železnice. Nelze příliš předpokládat dřívější datum opuštění rodné země, protože ještě na počátku 30. let nebyly podmínky pro nalezení dobře placené práce v Íránu pro Čechoslováky nijak příznivé.¹²⁹ Jako nejzazší termín se naopak jeví přelom let 1934 a 1935, jelikož k roku 1941 lze vztáhnout údaj o tom, že má šestiletou dceru,¹³⁰ a to s Íránkou Annik Hovannessiovou pocházející z Teheránu.¹³¹

Podle kusých zpráv, týkajících se tohoto období života J. Klabíka je patrné, že nejvíce pobýval v Teheránu. Avšak čím přesně se živil, či na jaké stavbě působil, nelze říci. Prameny zachycují zmínku o blíže nespecifikovaných obchodních aktivitách: „...prováděl různé komisionářské obchody.“¹³² Zároveň je však v úředních

¹²² Tamtéž, f. Policejní ředitelství Praha II – všeobecná spisovna, záznam o přestupku z 20. 5. 1925.

¹²³ Tamtéž, f. S SNV, citovaný pramen.

¹²⁴ Tamtéž, f. Policejní ředitelství Praha II – pobytové přihlášky, sign. Klabík Jaroslav*1907.

¹²⁵ Tamtéž.

¹²⁶ Tamtéž, f. Policejní ředitelství Praha II – všeobecná spisovna, záznam o přestupku z 20. 5. 1925.

¹²⁷ 1925-1928 - Strašnice; 1928 – Belgická 12, Vinohrady; 1928 – Turnovská, Libeň; 1929 – Husova 62 (dnes Husitská), Žižkov; 1929 – Tovačovského 8, Žižkov; 1929 – Spořilov, blok 41, č. 7; 1930 – Bělského 60 (dnes Dukelských hrdinů), Bubny; 1930 – Nerudova (dnes Magistrů), Michle; 1931 – Liborova, Břevnov. Tamtéž, f. Policejní ředitelství Praha II – pobytové přihlášky, sign. Klabík Jaroslav*1907.

¹²⁸ Tamtéž, f. Policejní ředitelství Praha II – všeobecná spisovna, informace Magistrátu hl. m. Prahy o žádosti J. Klabíka z 27. 3. 1930.

¹²⁹ Adéla JÜNOVÁ MACKOVÁ, *Československo-íránské vztahy v letech 1918–1938*, disertační práce obhájená na ÚHSD FF UK, Praha 2012, s. 184-186.

¹³⁰ VÚA-VHA, J. Klabík, personální záležitosti, evidence mužských příslušníků v obvodu čs. vojenského attaché v Teheránu.

¹³¹ NA Praha, f. Policejní ředitelství Praha II – pobytové přihlášky, sign. Klabík Jaroslav*1907.

¹³² ABS, f. Vyšetřovací svazky, arch. č. V 971 MV, výpověď F. Hieke-Stoje z 8. 12. 1952.

dokumentech veden jako stavební podnikatel. Existuje proto jen několik záležitostí z této doby, které jsou přesně doložené. Na konci listopadu 1941 podal dobrovolnou přihlášku k branné povinnosti u vojenského atašé exilové československé vlády v Londýně. Ve snaze o vstup do zahraniční armády ale neuspěl. Při lékařské prohlídce konané 24. února 1942 byl zařazen do zdravotní kategorie „C“, a tudíž jej vůbec neodvedli.¹³³ Důvod je možné hledat v onemocnění tuberkulózou, které se naplno rozvinulo v poválečných letech. Při té příležitosti osobně poznal vojenského atašé, předválečného zpravodajce Františka Hieke-Stoje.¹³⁴ A samozřejmě také uzavřel sňatek se jmenovanou Íránkou, což mu usnadňovalo proniknutí mezi místní obyvatelstvo a navázání kontaktů prospěšných obchodním aktivitám.

František Hieke-Stoj na fotografii z vyšetřovacího spisu (foto: ABS)

Návrat J. Klabíka do Československa přibližují jeho pobytové přihlášky. První z nich napovídá, že v Íránu prožil celou válku a možná ještě další rok. Od srpna 1946 totiž žil i s manželkou ve Slezské 114 na pražských Vinohradech. Je však zřejmé, že před koncem 40. let na Střední východ odjel znovu. Důkazem je záznam o vydání nového cestovního pasu 16. února 1948 československými zastupitelskými úřady v Teheránu. Avšak nejpozději na podzim 1949 už byl zpět doma, jak dokládá vystavení pracovního průkazu Okresním národním výborem Praha II dne 8. října uvedeného roku.¹³⁵

Na počátku 50. let již trvale pobýval v Československu, konkrétně v Praze na Belcrediho třídě 11 (dnes ulice Milady Horákové) s tím, že pravidelně zajížděl do Mníšku pod Brdy. O opětovném odjezdu do Teheránu sice uvažoval, ale měl závažné důvody, aby tak neučinil. Z Íránu přišly zprávy popisující místní situaci pro obchodování jako vysloveně špatnou, co však bylo ještě důležitější, řešil tehdy velké zdravotní problémy s pokročilou tuberkulózou. Proto se soustředil hlavně na to, aby mohl legálně vycestovat do Švýcarska, kde se chtěl léčit.

¹³³ VÚA-VHA, citovaný pramen.

¹³⁴ ABS, f. Vyšetřovací svazky, arch. č. V 971 MV, výpověď F. Hieke-Stoje z 8. 12. 1952.

¹³⁵ NA Praha, f. Policejní ředitelství Praha II – pobytové přihlášky, sign. Klabík Jaroslav*1907.

Současně však měl velké komplikace se zajištěním kvalitních léků, obzvláště pro něj zásadního a zcela nedostatkového Streptomycinu. Snaha o jeho přísun byla také jedním z hlavních důvodů, proč se zapojil do špionážní činnosti. Jak k tomu tedy došlo? J. Klabík nejpozději od počátku roku 1950 pracoval jako vedoucí stavebního oddělení v komunálním podniku hl. m. Prahy, kde se seznámil s Věrou Pekárkovou, a do října téhož roku navázali intimní vztah.¹³⁶ Pro lepší pochopení kontextu je však nutné navrátit se o několik let zpět v životě jmenované. K 1. lednu 1947 nastoupila jako účetní do nově vznikající firmy „Karel Bächer, zahraniční velkoobchod“ sídlící ve Vladislavově 11 na Praze 2. Po únoru 1948 převzal prosperující podnik národní správce Karel Slavík,¹³⁷ který byl později ústřední postavou kauzy J. Klabíka.¹³⁸

Tento okamžik představuje z pohledu líčených událostí zásadní moment. K. Slavík, kterého zakrátko zbavili funkce národního správce, v druhé polovině roku 1950 uprchl z Československa a v táboře Valka u Norimberku začal pracovat pro organizaci řízenou generálem Františkem Moravcem.¹³⁹ Jako agent chodec se poté ilegálně vracel do vlasti s úkolem vybudovat špionážní síť. V červnu 1951 proto vyhledal V. Pekárkovou, se kterou se dobře znal z doby, kdy vykonával funkci národního správce ve firmě „Bächer“. Její postoje dobře odhadl, takže neměl problém, aby ji přesvědčil k pomoci při hledání dalších členů ilegální skupiny. Jedním z prvních, koho navrhla, byl právě J. Klabík, jemuž slíbila zmíněné dodávky Streptomycinu ze zahraničí výměnou za „...údaje z pokusných vrtů v Mníšku.“¹⁴⁰ V okolí rodného města J. Klabíka totiž tehdy prováděli za účasti sovětských inženýrů průzkum zaměřený především na možnosti těžby uranové rudy.¹⁴¹

Je zřejmé, že člověk, jehož rodištěm byl právě Mníšek pod Brdy, se s ohledem na to, jaký jeví západní rozvědky zájem o těžbu uranové rudy, stal opravdu důležitým a ceněným zdrojem informací. Jeho pohyb v okolí průzkumných štol či kontakty s lidmi, kteří v nich pracovali, byl rozhodně daleko méně nápadný, než kdyby se o to samé pokoušel někdo bez místních znalostí. J. Klabík také skutečně zanedlouho informoval, že opatřil vzorek skutečně obsahující uran z místních vrtů. Následně proto došlo k několika schůzkám mezi ním a K. Slavíkem, buď přímo v Mníšku (hostinec U Kaple), nebo u V. Pekárkové doma.¹⁴²

¹³⁶ ABS, f. Svazky kontrarozvědného zpracování (KR-MV), arch. č. 28535 MV, podsvazek 8, výpověď V. Pekárkové z 28. 4. 1952.

¹³⁷ Karel Slavík (1921-?). Narodil se 19. 5. 1921 v Roudnici nad Labem. Vystudoval střední školu, poté vysokou školu hospodářsko-politickou. Byl zetěm generála Jaroslava Hrabovského, který byl po únoru 1948 perzekuován. Za války ho věznili v koncentračním táboře, kde se mimo jiné seznámil s pozdějším ministrem národní bezpečnosti Ladislavem Kopřivou. Tamtéž, podsvazek 4, nedatované životopisné údaje Karla Slavíka.

¹³⁸ Tamtéž, podsvazek 7, výpověď V. Pekárkové z 3. 1. 1949.

¹³⁹ Tamtéž, podsvazek 6, nedatovaná agenturní zpráva o K. Slavíkovi.

¹⁴⁰ Tamtéž, podsvazek 8, výpověď V. Pekárkové z 28. 4. 1952.

¹⁴¹ Tamtéž, podsvazek 1, agenturní zpráva z 15. 10. 1951.

¹⁴² Tamtéž, podsvazek 8, výpověď V. Pekárkové z 28. 4. 1952.

Jenže J. Klabík nezůstal jen u zajištění požadovaných zpráv. Současně začal vyvíjet snahu o zkontaktování dalších možných spolupracovníků, k čemuž chtěl využít svých známostí z Íránu. Při setkání s tehdy již degradovaným plukovníkem F. Hieke-Stojem v září 1951 s ním navázal rozhovor a pod záminkou pomoci při prodeji osobního automobilu si smluvili další schůzku. O jeho zpravodajské minulosti pravděpodobně vůbec nevěděl, ale od K. Slavíka získal instrukce, že by bylo vhodné zapojit i bývalé vyšší důstojníky, které komunistický režim perzekvoval.¹⁴³ Zůstane však otázkou, jestli se s ohledem na pokyny ze zahraničí skutečně jednalo o náhodu, jak později vypovídal F. Hieke-Stoj, nebo šlo o Klabíkem předem připravené setkání, o němž však oslovený nemusel vědět.

Na dalších schůzkách v říjnu a listopadu 1951, nejprve v Malostranské kavárně, později také u J. Klabíka doma, nejprve skutečně řešili prodej osobního automobilu, avšak nakonec vyšel najevo skutečný důvod jednání. Cílem se stalo F. Hieke-Stoje přesvědčit k emigraci a nepřímo ke spolupráci s gen. Moravcem v zahraničí, což však dotyčný po zkušenostech s komunistickou justicí a vězením odmítal, nebo to alespoň tvrdil. Jako zkušený válečný zpravodajec měl jistě dobrou představu o tom, jak vypovídat. Nakonec se však nechal přesvědčit, ovšem jen pod podmínkou, že odchod pro něj i celou rodinu bude naprosto bezpečný.¹⁴⁴ Z toho ale nakonec sešlo. Přesto byl Hieke-Stoj na základě svědeckých výpovědí Klabíka a Pekárkové v lednu 1952 znovu zatčen kvůli podílu při špionáži.¹⁴⁵ Nakonec na něj Okresní prokuratura v Praze podala žalobu „jen“ pro neoznámení trestného činu podle § 165 trestního zákona.¹⁴⁶ Ačkoliv v mnoha jiných kauzách 50. let bylo toto obvinění často zneužíváno a stačilo k udělení několikaletého trestu vězení (uvedený paragraf stanovoval sazbu v rozmezí jednoho roku až pěti let odnětí svobody), vyvážel bez postihu. Lidový soud jej v březnu 1953 zprostil obvinění pro nedostatek důkazů.¹⁴⁷

Tento soudní výrok je v kontextu s předchozím vězněním F. Hieke-Stoje více než překvapivý, takže se nabízí otázka, jestli Státní bezpečnost neplánovala využít ho jako agenta s přístupem do protivníkovy tábora. Z roku 1953 se ale o podobných úmyslech nedochovala žádná informace. Až protokol svazku spolupracovníků z roku 1960 obsahuje záznam, který dokládá, že pod krycím jménem „Hofman“ pracoval pro 1. zvláštní odbor MV a později Okresní oddělení MV Jičín (poté

¹⁴³ F. Hieke-Stoj byl zatčen již v listopadu 1949 a následně odsouzen nižším vojenským soudem v Praze pro nedbalostní trestný čin, spočívající v přechovávání opisu zprávy, kterou vypracoval pro hlavní štáb MNO na 12 a půl měsíce odnětí svobody a ztrátě vojenské hodnosti. Po vykonání trestu byl zařazen ještě do TNP, odkud jej propustili 7. září 1951. ABS, f. Vyšetřovací svazky, arch. č. V 971 MV, trestní oznámení z 16. 12. 1952.

¹⁴⁴ Tamtéž, výpověď z 8. 12. 1951.

¹⁴⁵ Tamtéž, rozkaz k zatčení z 8. 1. 1952.

¹⁴⁶ Tamtéž, žaloba z 20. 2. 1953 podaná k Lidovému soudu trestnímu v Praze.

¹⁴⁷ Tamtéž, usnesení Lidového soudu trestního v Praze z 13. 3. 1953.

Oddělení StB Jičín).¹⁴⁸ Konkrétní spis byl však roku 1975 skartován, takže k tomuto období jeho života nelze říci nic bližšího.

Popsaný pokus J. Klabíka o získání bývalého důležitého důstojníka československé armády nevyšel. Nešlo ale o jediný pokus směřující k rozšíření sítě spolupracovníků. Když k němu na konci července 1951 přijel Bohumil Novák z Plzně, kterého znal jako zaměstnance Škodových závodů z Teheránu, začal opatrně zjišťovat, jaké dotyčný zaujímá postoje ke komunistické vládě. Netušil však, že setkání nebylo pouhou přátelskou návštěvou, ale jedním z úkolů agenta „Boži“, pracujícího pro KV StB Plzeň.¹⁴⁹

Z výše řečeného nevyplývá, proč měl agent Boža navštívit J. Klabíka. Zájem StB neplynul z toho, že krátce předtím přislíbil spolupráci K. Slavíkovi, dokonce ani původně nesměřoval konkrétně k jeho osobě. KV StB Plzeň totiž tehdy na základě pokynů z Prahy zahájilo akci „Írán“, která měla prověřit spolehlivost zaměstnanců Škodovky pobývajících za války v Íránu, případně i jiné Čechy, s nimiž se tam seznámili. Proto byl B. Novák vyslán do hlavního města se zadáním zkontaktovat řadu osob. Nejprve se vypravil za bývalými kolegy Roškotem a Sušírem na generální ředitelství Škodových závodů v Jungmannově ulici (Škodův palác). Oba po odchodu z Íránu bojovali jako důstojníci československé armády na východní frontě. Úkolem agenta bylo během rozhovoru nenápadně vysondovat jejich postoje, případně je i opatrně provokovat tak, aby vyšla najevo možná protistátní činnost. Hned napoprvé uspěl. Po návratu do Plzně hlásil, že oba jmenovaní mají záporný vztah k Sovětskému svazu a snaží se sabotovat politickou práci v podniku.

Podobný scénář se opakoval i v případě J. Klabíka. Během jakoby náhodné návštěvy nejprve rozmlouvali o společných známých za zahraničí, kteří se nevrátili do republiky a postupně přešli až ke kritice současné politické situace. Toho B. Novák využil, když v duchu zadání úkolů začal naznačovat, že má kontakty na lidi snažící se pracovat proti komunistickému režimu. V Klabíkově případě padly nenápadné provokace na úrodnou půdu. Začal totiž ihned zjišťovat, jaké informace by mohl B. Novák opatřit, mimo jiné se ptal na záležitosti stavby nového vojenského letiště v Plzni (Líně), případně i na kontakty mezi zaměstnanci borské trestnice. Promyšlené odpovědi ho poté přesvědčily, že je velmi slibným adeptem na spolupráci s agentem chodcem K. Slavíkem. V závěru setkání naplánovali setkání v Plzni a J. Klabík ještě prohlásil: „*Ty nám můžeš být v něčem platný.*“¹⁵⁰ Netušil tehdy, jak moc osudného omylu se dopustil!

Popsaným setkáním se nově vznikající špionážní síť dostala pod přímou kontrolu StB, která zjištění o činnosti J. Klabíka považovala za velmi závažná. Dokonce i B. Nováka tyto skutečnosti doslova zaskočily: „*Agent byl velmi udiven a překvapen jednáním s výše uvedenými osobami a domníval se, zdali některé osoby, obzvláště*

¹⁴⁸ ABS, Protokol registrace svazků spolupracovníků, 1. zvláštní odbor MV, svazek reg. č. 1175, [online], [citováno 19. 8. 2017], <http://absr.cz/cs/vyhledavani-archivni-pomucky>

¹⁴⁹ ABS, Archivní protokol svazků spolupracovníků, 1. zvláštní oddělení KS MV Plzeň, svazek arch. č. 5579, [online], [citováno 23. 8. 2017], <http://absr.cz/cs/vyhledavani-archivni-pomucky>

¹⁵⁰ ABS, f. KR-MV, arch. č. 28535 MV, podsvazek 1, agenturní poznatky k akci „Írán“ z 3. 8. 1951.

KLABÍK, *nejsou ve službách Stb a neprovokovali jeho.*¹⁵¹ Nelze se proto divit, že na další agenturní rozpracování byl kladen velký důraz.

Aby nezůstalo jen u předběžných domluv, napsal B. Novák dopis, jehož obsah prameny nezachycují. Lze se však domnívat, že v něm J. Klabíkovi potvrzoval ochotu ke spolupráci a nejspíše jej vyzýval k dalšímu setkání, což vysvítá z odpovědi, kterou dostal koncem září 1951. Byl tehdy pozván na schůzku, k níž mělo dojít 30. září v restauraci na berounském nádraží.¹⁵² Ve smluvený den a hodinu pak skutečně přijel na stanovené místo, kde na něj už čekal J. Klabík v doprovodu dříve V. Pekárkové. Její krátký popis se zachoval v agenturní zprávě: *„Vlasy měla nabarvené na „tymián“, rovné, americký účes. Rty měla na široko nalíčené. Nechty (sic!) taktéž nalíčené. Budila dojem chytré prohnané ženy – barový typ. Její stáří asi 35-40 roků.“*¹⁵³ Během následující debaty Novák mimo jiné potvrdil, že jako plánovač ve Škodovce má přístup k mnoha zásadním informacím z celého plzeňského kraje, části Budějovicka a Karlovarska, včetně Jáchymovska, jelikož o tuto oblasti jeví Klabík i Pekárková největší zájem. Chtěl je tak povzbudit k dalším aktivitám, jež by odkryly více z činnosti skupiny.

Výsledkem setkání v berounské nádražní restauraci byla domluva na další spolupráci a slib B. Nováka zajistit řadu důležitých zpráv, přičemž bude nadále přímo řízen V. Pekárkovou. Současně si ujednali brzkou návštěvu. Agent po návratu do Plzně podal vyčerpávající zprávu, z níž jeho řídící důstojník Adolf Procházka vyvozoval *„...že Klabík je používán cizí zpravodajskou službou, stejně jako Pekárková.“*¹⁵⁴ Zajímavé však je přetrvávání určitých pochybností ohledně možnosti spolupráce obou s jinou složkou československé Bezpečnosti: *„V tomto případě je snad možná ještě jiná alternativa, a to, že jak Klabík, tak Pekárková je používána čl. zpravodajskou službou k provokačním metodám...“*¹⁵⁵ To se ale nepotvrdilo, takže nadále zůstávala v platnosti první varianta. Navíc začal být případ pojímán jako obzvláště závažný, pročež KV StB Plzeň žádalo o instrukce III. sektor velitelství StB v Praze (hospodářské zpravodajství).

Po domluvě, jak bude další postup probíhat se B. Novák 12. října 1951 skutečně vydal do Prahy za V. Pekárkovou. Avšak nepřivezl sebou žádnou ze slíbených zpráv, pouze se vymlouval a zamlžoval skutečnost tak, aby nevyvolal žádné podezření. Zároveň vzbuzoval dojem, že na vině jsou jen nepříznivé okolnosti, takže zanedlouho zajistí ujednané dokumenty. Podařilo se mu rozvést detailní rozhovor na téma, jak bude probíhat další činnost, jakým způsobem a v jaké formě bude dodávat zprávy, které Pekárková odešle do zahraničí. Mimo to padlo také mnoho jmen Čechoslováků působících v Teheránu, kteří by buď připadali v úvahu jako spolupracovníci, či už se na ní nějak podíleli. Poskytl tak bohatý důkazní materiál, protože setkání, k němuž došlo v hotelu Centrál v Rybné ulici, kde se

¹⁵¹ Tamtéž.

¹⁵² Tamtéž, opis dopisu J. Klabíka z 27. 9. 1951.

¹⁵³ Tamtéž, agenturní zpráva z 1. 10. 1951.

¹⁵⁴ Tamtéž.

¹⁵⁵ Tamtéž.

ubytoval (pokoj č. 48), bylo předem připraveno. StB jej celé odposlouchávala a pořídila kompletní zvukový záznam.¹⁵⁶ Nahrávána měla být i další schůzka s Pekárkovou, jenže ta plán nevědomky překazila, když odmítla přijít znovu do hotelového pokoje, takže rozhovor se uskutečnil v kavárně hotelu Paříž, nepřinesl ale žádné zásadní poznatky.¹⁵⁷

S J. Klabíkem, který tehdy pobýval v Mníšku pod Brdy, se však B. Novák nesetkal, jelikož jeho zdravotní stav se výrazně zhoršil a tuberkulóza si začínala vybírat svojí daň: „*Chtěla jsem nedávno v Mníšku (V. Pekárková – pozn. aut.) jít kus cesty na houby [...] každých pět minut odpočíval. Cestu, kterou já ujdu klidně za 20 minut, tak s ním jsem dělala dvě a půl hodiny.*“¹⁵⁸ Nedlouho poté se ale vrátil do Prahy a nemoc ustoupila. Je možné, že k tomu přispěla dodávka Streptomycinu dodaná ze zahraničí ilegální cestou. Když jej v jeho bytě na Belcrediho třídě 21. listopadu 1951 navštívil B. Novák, síly se mu opět navracely.

Tehdy iniciativní agent Boža začal rozvíjet zpravodajské hry za účelem více odhalit totožnost K. Slavíka, jenž byl očekáván každým dnem. Na oko se vykrucoval ze spolupráce s tím, že V. Pekárková je nedůvěryhodná, doslova si stěžoval na její postup a požadoval, aby byl přímo nakontaktován s nějakým mužem, který ho bude řídit. Nejlépe přímo někdo ze zahraničí. J. Klabík tyto požadavky odmítl, přičemž argumentoval naprostou spolehlivostí jmenované, ovšem nahrál snahám provokatéra, jelikož mu slíbil okamžité předání nových instrukcí po příchodu spojky ze Západu.

B. Novák dokonce téměř uskutečnil osobní setkání s K. Slavíkem, který po příchodu do Československa na počátku prosince 1951 projevil zájem o schůzku. K té mělo dojít v Malostranské kavárně. Tento pro StB jistě zásadní moment překazila neopatrnost jejích příslušníků, kteří už celou skupinu včetně agenta chodce sledovali. Jelikož byl K. Slavík velmi ostražitý, odhalil cestou na setkání s B. Novákem, že ho někdo neustále pozoruje. Za poměrně dramatických okolností se mu po útěku a rychlém nasednutí do taxíku podařilo zmizet. Ostatně vzhledem k jeho opatrnosti jej Bezpečnost nikdy nedokázala chytit, i když se podařilo pozatýkat převaděče z okolí Rumburku, zajišťující přechody do NDR.

V prosinci 1951 se okolo J. Klabíka už stahovala smyčka, byť původním primárním cílem bylo dopadnout K. Slavíka, který celou skupinu řídil. Kvůli zajištění dalšího důkazního materiálu bylo krátce před vánočními svátky rozhodnuto o tom, že bude proveden „výjem“ (utajené vniknutí do objektu s úmyslem dokumentace nepřátelské činnosti) v bytě J. Klabíka. Celou jeho rodinu proto pozvali na revizní kontrolu, kterou mělo provést oddělení následné péče (ONP) v Klimentské ulici. Aby nedošlo jejich k předčasnému návratu domů, zúčastnili se ho i příslušníci StB přestrojení za lékaře a medičku. Konkrétně na tuto mladou ženu (řídící orgán Vaňková) se J. Klabík, aniž by tušil realitu obrátil, a jak dotyčná uvedla

¹⁵⁶ Tamtéž.

¹⁵⁷ Tamtéž, podsvazek 8, výpověď V. Pekárkové z 28. 12. 1951.

¹⁵⁸ Tamtéž, podsvazek 1, agenturní zpráva z 15. 10. 1951.

do zprávy, prohlásil „...že poměry v ČSR jsou hrozné a abych, chci-li být v budoucnosti spokojená, utekla za hranice.“¹⁵⁹ Mezi tím, co se J. Klabík neopatrně svěřoval se svými názory domnělé studentce medicíny, její kolegové z IV. sektoru velitelství StB (operativní technika) prováděli prohlídku bytu a instalovali odposlechy.

Za další dva dny, přesněji 19. prosince, byl J. Klabík shodou okolností pozván na skutečné lékařské vyšetření do Klimentské ulice. Jelikož panovaly obavy, že by mohl náhodně přijít na určité nesrovnalosti vedoucí k odhalení předchozího zákroku StB, zúčastnila se opět celé prohlídky medička, kterou znal z předešlé návštěvy. Téměř okamžitě s ní navázal rozhovor a dokonce ho zaujala natolik, že neváhal s pozváním na oběd, během něhož jí chtěl ohromit vyprávěním o svých cestách do zahraničí. Samozřejmě si nedával příliš pozor, co říká, takže opět nevědomky poskytl informace snadno zneužitelné proti němu. Nakonec mladou ženu vyzval, aby mu určitě zavolala!¹⁶⁰

Agenturní rozpracování, odposlechy, prohlídka bytu i neúmyslné vyzrazení některých údajů příslušníci StB byly dostatečným podkladem k tomu, aby J. Klabíka i V. Pekárkovou zadrželi, ačkoliv tak došlo k narušení původního plánu zneškodnit především K. Slavíka. Jejich „realizace“ proběhla 27. prosince 1951 v Malostranské kavárně, načež je převezli do vyšetřovací věznice v Ruzyni. Oba záhy přiznali a dosti podrobně popsali svojí dosavadní činnost. Při tom padla jména dalších lidí, kteří poskytovali podporu agentovi západní zpravodajské služby, především ve formě ubytování. Ti se samozřejmě následně dostali ho hledáčku StB, začali být sledováni a postupně zatýkáni.¹⁶¹

U J. Klabíka se ale v důsledku prvních dlouhých výsledků i samotného pobytu v Ruzyni začala opět zhoršovat tuberkulóza. Jeho zdravotní stav byl v prvních měsících roku 1952 stále vážnější, o léčbě nedostatkovým Streptomycinem pak nelze ve vězeňském prostředí vůbec uvažovat. Na konci března se situace stávala kritickou, takže 1. dubna došlo k jeho převozu do pankrácké nemocnice. Ten však provázal spor o to, jestli jej vůbec převezmou: „...po vyšetření jmenovaného, u kterého zjistili jednak TBC plic v rozkladu a jednak krční TBC, nám odmítli jmenovaného přijmout [...] s tím, že jest tento již napřed odsouzen k úmrtí, a že tato nemocnice mu nemůže dáti patřičné léčení.“¹⁶² Na prohlášení vězeňských lékařů následoval několikerý převoz nemocného na KV StB v Praze doprovázený jednáním s krajským velitelem SVS a teprve po jeho přímém zákroku byl na třetí pokus přijat.¹⁶³

Ve vězeňské nemocnici si však byli dobře vědomi závažnosti onemocnění J. Klabíka, nad nímž už definitivně zlomili hůl. Šéflékař pplk. MUDr. Pavel Obermayer navzdory nařízením StB požadoval 8. dubna 1952 okamžité propuštění z vazby, leč zcela neúspěšně.¹⁶⁴ Naproti tomu vyšetřovatelé naprosto opomíjeli reálný

¹⁵⁹ Tamtéž, podsvazek 1, úřední záznam z 19. 12. 1951.

¹⁶⁰ Tamtéž, úřední záznam z 19. 12. 1951.

¹⁶¹ Tamtéž, Hlášení o operativním postupu rozpracování akce Irán z 3. 1. 1952.

¹⁶² ABS, f. Vyšetřovací svazky, arch. č. V 785 MV, zpráva o provedení převozu z 1. 4. 1952.

¹⁶³ Tamtéž.

¹⁶⁴ Tamtéž, návrh na propuštění z 8. 4. 1952.

stav zatčeného a v tentýž den se domáhali umožnění výsledku v prostorách nemocnice.¹⁶⁵ Zdali jim ho povolili, jasné není. Za to je zcela nezpochybnitelné, že J. Klábík nedlouho poté nemoci podlehl. Zemřel na Pankráci 21. dubna 1952.¹⁶⁶ Tragédie manželů však dosáhla ještě větších rozměrů. Již 19. února 1952 totiž z neznámých důvodů zemřela i Annik Klábíková.¹⁶⁷

Rok: **1952** Číslo ohledacího listu: _____ Číslo písemního protokolu: _____

Léčebný a ohledací list

1. Jméno osobní (křestní): **Jaroslav** 2. Datum narození: **10.5.1907**
(u neznámých smrtí přičítací stáří)

Jméno rodové (příjmení): **Klábík**
(je-li známá jména těm jménem dřívější u osob bezjazykových psaná obou rodů přičítají pouze matky)

3. Rodiště (obec): **Mošek pod Brdy** (ulice, číslo) _____
(okres): _____ (kraj, u cizinců stát) _____

4. Bydliště (obec): **Praha XIX** (ulice, číslo) **Belcrediho tř.11**
(okres): _____ (kraj, u cizinců stát) _____

5. Jméno osobní a rodové pozůstalého manžela: **Anna Klábíková** POZ. **Ovčenská**

6. Jména osobní a rodové rodičů zemřelého: **František Klábík** POZ. _____
Marie Klábíková POZ. _____

7. a) základní (hlavní) nemoc: OC2		Třísň smrti	** Znak
<i>Phthisia fibrocavitaria cirrhosa diffusa bilateralis praecipue lat. progressiva dex. Emphysema pulm. adhaesivae complicatae, která vedla k smrti: diafragnet. Cerebr. gravis</i>			
b) komplikace, která vedla k smrti: _____			
c) bezprostřední příčina smrti: _____			

*1) příčina smrti nemoci od počátku do smrti.
**1) znak Původního seznamu Mezinárodní statistické klasifikace nemocí, úrazů a příčin smrti (1949).

V **Praze** dne **21.4.** 19 **52** **MUDr. Svatopluk ŠVĚDĚL**
Řeší a podle léčby (elektrolytů) _____

8. Pohlaví: **mužský** 9. Rodinný stav: **ženatý**

10. Státní příslušnost: **Čsl.** 11. Národnost: **česká** 12. Nábož. vyznání: **Kř.-kat.**

13. Povolání a postavení v povolání	Druh povolání (výrobní odvětví)	Postavení v povolání (zaměstnání, úroveň, ústředí a pod.)
a) zemřelého	stavitel	
b) živatele, jde-li o dítě		
c) manžela, jde-li o manželku, je-li němá vlastní povolání		
d) dřívější povolání, jde-li o osobu na odpočinku		
e) nejdávajícího manžela, jde-li o vdovu, je-li němá vlastní povolání		

14. Kým, kde a od kdy byl zemřelý léčen? **Nemocnice SVS Praha-Pankrác**

15. Kde nastalo úmrtí: **nemocnice SVS** 16. Místo úmrtí: **Praha-Pankrác**
(doma, v hotelu, při převozu, na ulici a pod.)

17. Datum úmrtí: **24. hod. dne 21.4.1952**

18. U dětí: a) mrtvé narozených

b) zemřelých do jednoho roku: dnošené-pedonolené

do 24 hod. po porodu: délka života v hod.: _____

do 14 let: byli rodiče spolu oddáni? ano — ne.

Má matka výdělečné povolání a jaké? _____

Čís. 424. Příloha k listu č. 24. Původní klasifikace v Praze, 1949-50.

První strana ohledacího listu J. Klábíka (foto: NA Praha)

Po souhlasu KV StB Praha a domluvě s pozůstalými bylo tělo J. Klábíka předáno Pohřebního ústavu hl. m. Prahy ke zpopelnění ve Strašnickém krematoriu

¹⁶⁵ Tamtéž, žádost o výsledk z 8. 4. 1952.

¹⁶⁶ Tamtéž, léčebný a ohledací list z 21. 4. 1952.

¹⁶⁷ Tamtéž, informace Státního notářství o řešení pozůstalosti manželů Klábíkových z 2. 8. 1952

a následnému pohřbu.¹⁶⁸ Jeho ostatky příbuzní uložili do rodinného hrobu ve Strašnicích. Protože se zatčený nedožil soudního procesu, nemohl být vynesena výrok o propadnutí majetku, jak se obvykle dělo. Švýcarské hodinky značky Omega a hotovost přesahující čtyřicet tisíc korun proto Státní notářství III v Praze 6 předalo bratrovi zesnulého Františku Klabíkovi.¹⁶⁹

Ložnice pacientů ve vězeňské nemocnici na Pankráci (foto: KDH)

Smrt J. Klabíka bezpochyby zapříčinila tuberkulóza. Stejně jako u dalších vězňů, kteří touto nemocí trpěli, lze shledávat pochybení především v nedostatku potřebné péče během pobytu ve vazbě v Ruzyni. Přehlížení závažného zdravotního stavu pak vedlo k naprosto beznadějně situaci, s níž už si nemohli poradit ani lékaři v pankrácké nemocnici. Současně však nelze vyloučit ani jeho fyzické a psychické týrání během výslechu.

¹⁶⁸ Tamtéž, potvrzení o vydání ostatků J. Klabíka z 23. 4. 1952.

¹⁶⁹ Tamtéž, potvrzení o předání osobních věcí J. Klabíka z 5. 8. 1952.

Prameny a literatura

Národní archiv Praha:

- f. S SNV:
 - osobní vězeňský spis J. Klabíka.
- f. Policejní ředitelství Praha II:
 - pobytové přihlášky, sign. Klabík Jaroslav*1907,
 - všeobecná spisovna, sign. K 914/21, kart. 1535.

VÚA-VHA:

- J. Klabík, personální záležitosti.

Archiv bezpečnostních složek:

- f. Vyšetřovací svazky,
 - arch. č. V 785 MV,
 - arch. č. V 971 MV.
- f. Svazky kontrarozvědného zpracování,
 - arch. č. 28535 MV.

Adéla JŮNOVÁ MACKOVÁ, *Československo-iránské vztahy v letech 1918-1938*, disertační práce obhájená na ÚHSD FF UK, Praha 2012.

Dosud vyšlá čísla časopisu jsou k dispozici na internetové stránce:

<https://www.vscr.cz/sekce/historicka-penologie>

Příloha 2 .

/bezp.ref.ONV/

Dne194 ...

„ A „

/vyhotovení pro
bezp.ref.ONV/

č.....

Příkaz k dodání do tábora .

Příjmení a jméno:

nar.dne vp.o.....,

stav.....,povolání.....,bytem v.....,

posledně zaměstnán u

byl x/ rozhodnutím komise č.... v..... ze dne.....č.....,
zařazen podle řu 2,odst.1, písm..... zákona č.247/1948 Sb.
do tábora nucené práce v na dobu.....
měsíců.

Důvod zařazení:.....

x/ trestním nálezem ONV vze dne.....č.....,
odsouzen podle..... k trestu na svobodě v trvání.....
měsíců a trest si odpyká podle řu 2, odst.2 zákona č.247/1948
Sb. v táboře nucené práce v

Jmenovaný dodává se proto do tábora nucené práce v.....

Při řádném chování budiž z tábora propuštěn dnem.....
k okresnímu úřadu ochrany práce v

Adresa manželky nebo nejbližších příbuzných:.....

.....

/ kulaté razítko
ONV /

.....
/podpis bezp.ref. ONV/

Posudek úředního lékaře o způsobilosti
zařazeného k dopravě a k pobytu v táboře.

.....
Dne.....194.....

/podpis úředního lékaře/

x/ nehodící se škrtněte.

*Formulář příkazu k dodání do TNP
(foto: KDH)*